

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยในการวิจัย การใช้แฟ้มสะสมผลงานนักเรียนของครูสังคมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการวิจัย ซึ่งได้นำมาเรียบเรียงตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การประเมินจากสภาพจริง
 - 1.1 ความหมายของการประเมินจากสภาพจริง
 - 1.2 ความสำคัญของการประเมินจากสภาพจริง
 - 1.3 วิธีการของการประเมินตามสภาพจริง
 - 1.4 เครื่องมือในการประเมินตามสภาพจริง
2. ความเป็นมาของแฟ้มสะสมผลงาน
3. ความหมายของแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน
4. ประเภทของแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน
5. องค์ประกอบของแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน
6. กระบวนการจัดทำแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน
7. เกณฑ์การประเมินแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน
8. ประโยชน์ของแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน
 - 8.1 ประโยชน์ต่อนักเรียน
 - 8.2 ประโยชน์ต่อครู
 - 8.3 ประโยชน์ต่อผู้ปกครอง
9. ข้อจำกัดของการใช้แฟ้มสะสมผลงานนักเรียน
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 10.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องภาษาไทย
 - 10.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องภาษาต่างประเทศ

1. การประเมินจากสภาพจริง

1.1 ความหมายของการประเมินจากสภาพจริง

การประเมินผลจากสภาพจริงเป็นแนวทางปฏิบัติที่ค่อนข้างใหม่ หมายถึง กระบวนการสังเกต การบันทึก และรวบรวมข้อมูลจากผลงานและวิธีการที่นักเรียนปฏิบัติ เพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาถึงผลกระทบต่เด็ก การประเมินผลจากสภาพจริงจะไม่เน้นการประเมินเฉพาะทักษะพื้นฐาน แต่จะเน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนในการทำงานของนักเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา และการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริงในการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นผู้ค้นพบและผู้ผลิตความรู้ นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง รวมทั้งเน้นพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อสนองจุดประสงค์ของหลักสูตรและความต้องการของสังคม การประเมินผลจากสภาพจริงจะแตกต่างจากการประเมินผลการเรียนหรือการประเมินเพื่อรับรองผลงานแบบดั้งเดิม เพราะจะเน้นการให้ความสำคัญกับพัฒนาการและความต้องการช่วยเหลือและการประสบความสำเร็จของผู้เรียนแต่ละคนมากกว่าการประเมินผลการเรียนที่มุ่งให้คะแนนผลผลิตและจัดลำดับที่แล้วเปรียบเทียบกับกลุ่ม จะแตกต่างจากการทดสอบทั่วไปเนื่องจากเป็นการวัดผลโดยตรงในสภาพการแสดงออกจริง ๆ ในเนื้อหาวิชา ซึ่งการทดสอบด้วยข้อสอบจะวัดได้เฉพาะความรู้และทักษะบางส่วนที่เป็นการวัดโดยอ้อมเท่านั้น นอกจากนี้การประเมินจากสภาพจริงจะมีความต่อเนื่องในการให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่เป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนได้ใช้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการสอนให้เหมาะกับแต่ละบุคคลได้ (กรมวิชาการ, 2539 ข, หน้า 11)

ส.วาสนา ประवालพฤษ์ (2539, หน้า 42) ได้กล่าวว่า การประเมินผลจากสภาพจริงคือ

1. การสังเกตและการตรวจงานครูผู้สังเกตนักเรียนควรจะให้คำแนะนำในการปรับปรุงพฤติกรรมและผลงานด้วยการบันทึก การสังเกต และการตรวจงานของครูไม่ควรเป็นเพียงการกาขีดในสิ่งที่ผิด หรือไม่ควรประพจน์เท่านั้น หากควรให้คำชี้แจงแนะนำ คำยกย่องชมเชย เพื่อเป็นการปรับปรุงพฤติกรรมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น (ในกรณีที่ใช้ได้อยู่แล้ว) หรือแก้ไขให้ถูกต้อง การบันทึกผลการสังเกต อาจจะใช้บันทึกสะสมย่อยบันทึกพฤติกรรมหรือบันทึกอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม การสังเกตจำเป็นจะต้องมีการบันทึกด้วย การสังเกตเป็นส่วนสำคัญของการประเมินผลในปัจจุบันที่เน้นประเมินในสภาพความเป็นจริง

2. การประชุมร่วมกัน การประชุมอาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ อาจจะมีการวางแผนอย่างดีหรือไม่ได้วางแผน ครูจะใช้การประชุมนี้ทบทวนและวิเคราะห์การเรียนรู้ของนักเรียน และใช้การประชุมวางแผนในการดำเนินการเรียนขั้นต่อไป การบันทึกผลการประชุมจะง่ายกว่าการบันทึกการสังเกต ครูอาจให้ผู้เรียนบันทึกผลการประชุมก็ได้ การประชุมร่วมกันจะเป็นอีกส่วนหนึ่งของการประเมินผล

การประเมินจากสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นกระบวนการสังเกต การบันทึก และการรวบรวมข้อมูลจากการทำงาน การปฏิบัติงาน ปฏิบัติกิจกรรมและผลงานที่นักเรียนทำในสภาพของการแสดงออกจริงในเนื้อหาวิชาที่เรียนและสภาพที่เขาดำรงอยู่ เป็นการดำเนินการที่ต่อเนื่องประเมินเรื่อย ๆ (Kid Watching) ควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอน การประเมินจากสภาพจริง เน้นที่การแสดงออก (Performance) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Product) และแฟ้มสะสมงาน (Portfolios) เพื่อดูพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียนแต่ละบุคคล โดยจะให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ และพัฒนาการด้านอื่น ๆ ดังนั้นกระบวนการประเมินจากสภาพจริงจะมีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Collect) การวินิจฉัย (Diagnostic) และการปรับปรุง พัฒนา (Develop) ไปด้วยกันอยู่ตลอดเวลา และผู้ที่ประเมินมีทั้งตัวนักเรียนประเมินเอง เพื่อนร่วมชั้นเรียน ครูประจำวิชา ครูประจำชั้น ผู้บริหาร และผู้ปกครอง (ชาคริต ชมชื่น, 2540, หน้า 18) ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการหลายท่านดังนี้

สุวิทย์ มูลคำ (2540, หน้า 5) ได้กล่าวว่า การประเมินผลจากสภาพจริงเป็นการประเมินผลการกระทำ การแสดงออกของนักเรียนหลาย ๆ ด้าน ตามสภาพความเป็นจริงทั้งในและนอกห้องเรียนหรือสถานที่อื่น ๆ นอกโรงเรียน โดยครูไม่ได้จัดสถานการณ์ มีลักษณะเป็นการประเมินแบบไม่เป็นทางการ สามารถกระทำได้ตลอดเวลาทุกสถานการณ์ มีการใช้ข้อมูลและวิธีการที่หลากหลายในการประเมิน เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจงาน การรายงานตนเองของนักเรียน บันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

สาลิ ศิลปธรรม (2540, หน้า 5) ได้กล่าวว่า การประเมินจากสภาพจริง (Authentic Assessment) หมายถึง กระบวนการสังเกต การบันทึก การรวบรวมผลงานและวิธีการที่นักเรียนทำขึ้น เพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษา การประเมินจากสภาพจริงจะเน้นความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่แสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติจริง

ธัญวาท มากเหลือ (2541, หน้า 18) ได้กล่าวว่า การประเมินจากสภาพจริง คือ การประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจากการแสดงออกและผลงานที่นักเรียนปฏิบัติจริงในเนื้อหาวิชานั้น ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา โดยเน้นการแสดงออก (Performance) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Products) และแฟ้มสะสมงาน (Portfolios)

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า การประเมินจากสภาพจริง คือ กระบวนการที่มีการประเมินผล ถึงพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยการสังเกต การบันทึก และการสัมภาษณ์ จากสภาพตามความเป็นจริงของผู้เรียนที่ปฏิบัติงาน

1.2 ความสำคัญของการประเมินจากสภาพจริง

กรมวิชาการ (2539 ข, หน้า 12-13) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินจากสภาพจริงไว้ดังนี้

1. การเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผลจากสภาพจริงจะเอื้อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล เพราะเน้นลักษณะสำคัญดังนี้

1.1 เน้นให้นักเรียนได้แสดงออก/สร้างสรรค์/ผลิตหรือทำงาน

1.2 ดึงเอาความคิดขั้นสูง ความคิดซับซ้อน และทักษะการแก้ปัญหา

1.3 ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนเป็นผลมาจากการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน

1.4 กระตุ้นให้เกิดการประยุกต์สู่โลกของความเป็นจริง

2. การประเมินผลจากสภาพจริงจะเอื้อต่อการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางมากกว่าการเรียนการสอนที่เกิดจากครูเป็นผู้บอกความรู้ โดยครูจะเป็นเพียงผู้ชี้แนะว่าควรจัดเนื้อหาสาระอย่างไร นักเรียนจะเรียนรู้จากการกระทำมากขึ้น มีความสนใจในบทเรียนมากขึ้น การบ่งชี้ความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนมิใช่เป็นเพียงทำข้อสอบได้คะแนนสูงเท่านั้น การประเมินผลจากสภาพจริงจะแสดงให้เห็นว่านักเรียนทำอะไรได้มากกว่า จะบอกว่านักเรียนรู้อะไร

3. สังคมมนุษย์ในปัจจุบันและอนาคตจะเป็นสังคมที่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ เป็นสังคมโลก เนื่องจากความเจริญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ คนในสังคมจะมีการแข่งขันกันมากขึ้น วิถีชีวิตของคนในสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น การจัดการศึกษาแบบให้ผู้เรียนแยกเป็นส่วน ๆ โดยการทำแบบฝึกหัดจากสมุดแบบฝึกหัดหรือใบงาน แล้วตอบคำถามไม่น่าจะพอเพียงสำหรับการเตรียมเยาวชนให้ดำรงชีวิตในสังคมอย่างปกติสุข ดังนั้นการให้ผู้เรียนได้สร้างงานเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการพัฒนาการเรียนรู้ และการบูรณาการวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นโครงการ ภาระงาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการให้การศึกษาแก่เยาวชนของชาติในปัจจุบันซึ่งครูจะต้องแสดงความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อสังคม ด้วยการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนและการประเมินผลให้สามารถตอบสนองความต้องการสังคมด้วย ผลงานของนักเรียนที่ปรากฏจะเป็นหลักฐานที่สำคัญที่แสดงถึงความรับผิดชอบของครูผู้สอน

4. โดยทั่วไปครูมักจะมองภาพการสอน การเรียนรู้ของนักเรียน และการประเมินผล เป็นงานที่แยกออกจากกัน โดยครูให้ความรู้ข้อมูลต่าง ๆ พอเห็นว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้แล้วจึงทำการประเมินผล ซึ่งใช้วิธีเรียกว่าการสอบทำให้นักเรียนมีความวิตกกังวล ไม่มีความสุขในการเรียน เพราะการสอบจะเป็นการเน้นการจับผิดหาจุดด้อยของผู้เรียน ในขณะที่เจตนาที่แท้จริงของการประเมินผล คือ ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนและการสอนของครู เป็นการค้นหาจุดดีของนักเรียนเพื่อเสริมสร้างผู้เรียนให้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ดังนั้น การประเมินผลการเรียนการสอน จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน

5. ในการเรียนเพื่อรอบรู้นั้น เมื่อนักเรียนไม่ผ่านในจุดประสงค์ย่อย ๆ ครูก็ซ่อมเสริม ด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งเป็นภาระแก่ผู้สอน ปัญหานี้จะหมดไปถ้าครูจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลจากสภาพจริง เพราะมีรายงานหรือหลักฐานการปฏิบัติงานของนักเรียนขณะเรียน และมีการพัฒนาแก้ไขข้อบกพร่องมาโดยตลอด รวมทั้งมีการบันทึกการปฏิบัติงาน การรายงาน การแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ของผู้เรียนแต่ละคน ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มที่รวมทั้งมีข้อมูลยืนยันความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถทำอะไรได้มากกว่า จะบอกว่าเขารู้อะไรแค่ไหน

สุวิทย์ มูลคำ (2540, หน้า 4-5) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินจากสภาพจริงไว้ 4 ประการดังนี้

1. จะประเมินอะไร

- การแสดงออกถึงผลของความรู้ ความคิด ความสามารถ ทักษะและเจตคติ
- กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการทำงาน
- ผลผลิต ผลงาน

2. จะประเมินเมื่อใด

- ประเมินอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาตามสภาพที่แท้จริง

3. จะประเมินจากอะไร

- ผลงาน แบบฝึกหัด โครงการ โครงงาน ฯลฯ
- การทดสอบในลักษณะต่าง ๆ
- แบบบันทึกย่อย แบบบันทึกแสดงความรู้สึก แบบแสดงความคิดเห็น
- แบบบันทึกการสังเกต
- แบบบันทึกการสัมภาษณ์
- แบบบันทึกของผู้เรียน ครู ผู้ปกครองและกลุ่มเพื่อน

- แฟ้มสะสมงาน
- หลักฐานจากการเรียน

4. ใครจะเป็นผู้ประเมิน

- นักเรียนประเมินตนเอง
- เพื่อน/กลุ่มเพื่อน
- ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ครู

ชาคริต ชมชื่น (2540, หน้า 18-19) ได้กล่าวถึงความสำคัญว่า การประเมินจากสภาพจริงก็จะเป็นลักษณะเช่นเดียวกับการประเมินโดยทั่วไปคือต้องมีการกำหนดเกณฑ์การประเมิน (Rubric) ขึ้นมาใช้เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในความยุติธรรมและสามารถที่จะแปลผลการประเมินได้ การประเมินจากสภาพจริงจะต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย และลักษณะสำคัญของการประเมินจากสภาพจริง มีดังนี้

1. ผนึกเข้ากับหลักสูตรการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความเป็นจริง (Authentic Curriculum)
2. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอน
3. ดำเนินการตลอดเวลาและสะสมมาจากการสังเกตพฤติกรรมหลาย ๆ ด้าน และจากตัวอย่างผลผลิตหรือผลงานของนักเรียน
4. บ่งชี้ถึงพัฒนาการทางด้านความรู้ ความคิด ความสามารถของนักเรียน
5. แสวงหาตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของพฤติกรรมการเรียนรู้ ทุกขอบเขตของเนื้อหา
6. แสดงออกถึงวัฒนธรรมและวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน
7. เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและโครงการเรียน
8. ผู้มีส่วนร่วมในการประเมินเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างเพื่อนนักเรียนและผู้ปกครอง

สรุปความสำคัญของการประเมินจากสภาพจริง คือ การสังเกตและบันทึกพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะได้พัฒนาความรู้ให้กับผู้เรียนได้อย่างถูกต้องและถูกวิธี

1.3 วิธีการในการประเมินจากสภาพจริง

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ และคณะ (2540, หน้า 10 -11) ได้เสนอวิธีการของการประเมินจากสภาพจริงไว้ ดังนี้

1. เป็นการประเมินที่กระทำไปพร้อม ๆ กับการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของนักเรียน
 2. เป็นการประเมินที่ยึดพฤติกรรมเป็นหลัก (Performance Based) ซึ่งแสดงออกมาจริง
 3. ให้ความสำคัญในการพัฒนาจุดเด่นของนักเรียน
 4. เน้นการพัฒนานักเรียนและการประเมินตนเอง
 5. ตั้งอยู่บนพื้นฐานเหตุการณ์ในชีวิตจริงเพื่อการเชื่อมโยงการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริง
 6. มีการเก็บข้อมูลระหว่างการปฏิบัติในทุกบริบท ทั้งที่โรงเรียน บ้านและชุมชนอย่างต่อเนื่อง เหมือนการแข่งขันกีฬาเป็นฤดูกาลที่มีการเก็บสะสมคะแนนตลอดฤดูกาล
 7. เน้นคุณภาพของผลงาน ซึ่งเป็นผลจากการบูรณาการความรู้ ความสามารถหลายด้านของนักเรียน
 8. เน้นการวัดความสามารถในการคิดระดับสูง เช่น การวิเคราะห์ สังเคราะห์
 9. ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์เชิงบวก มีการชื่นชม ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียน ให้นักเรียนมีความสุขสนุกสนานไม่เครียด
 10. สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในการเรียนรู้
- การประเมินจากสภาพจริง คือ เป็นการประเมินแนวใหม่ อย่่างไรก็ตามมิได้หมายความว่า การประเมินที่ใช้กันมาหลายร้อยปีประเมินไม่ได้ตรงตามสภาพที่แท้จริง แต่ในความเป็นจริงนั้น ครูได้ใช้เทคนิคการประเมินที่ดีและประสบความสำเร็จมานานแล้ว ก่อนที่จะมีคำว่า "การประเมินจากสภาพจริง" ใช้กันในวงการศึกษา

ชาคริต ชมชื่น (2540, หน้า 18-20) ได้กล่าวว่า วิธีการในการประเมินจากสภาพจริงเป็นการประเมินที่ดำเนินการไปพร้อมกับการจัดการเรียนการสอน มีวิธีดำเนินการดังนี้

1. วางแผนการจัดการเรียนการสอนและวางแผนการประเมิน

ดังที่ได้กล่าวในเบื้องต้นว่าการประเมินจากสภาพจริงจะต้องผนึกเข้ากับหลักสูตรการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของนักเรียน (Authentic Curriculum) เพื่อให้การดำเนินการจัดการเรียนการสอนได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเนื้อหาของวิชา ครูผู้สอนควรที่จะต้องวิเคราะห์เนื้อหา วัตถุประสงค์ของบทเรียนหรือหน่วยการเรียนรู้ว่าต้องการให้ผู้เรียนเกิดการ

เรียนรู้ มีพฤติกรรมหรือทักษะอะไร อย่างไร ภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมนั้น นักเรียนควรจะแสดงออกอย่างไร ในการจัดการเรียนการสอนจะต้องมีลักษณะที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ได้แสดงออกจริง มีภาระงาน (Task) ให้นักเรียนทำ ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง และในการวางแผนการสอน ครูก็ต้องวางแผนการประเมินไปด้วยว่าจะประเมินอะไร อย่างไร ในขั้นตอนใด ใครเป็นผู้ประเมินจะบันทึกรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล รวมทั้งจะนำเสนอผลการประเมินเมื่อไร อย่างไร

2. สิ่งที่จะประเมินจากสภาพจริง

การประเมินจากสภาพจริง ซึ่งบูรณาการเข้ากับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นั้น สิ่งที่จะประเมินมีอยู่ 4 ประการ เรียกว่า “4 P” คือการแสดงออก (Performance) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Product) และแฟ้มสะสมงาน (Portfolios)

- ประเมินการแสดงออก(Performance) การประเมินของครูในด้านดังกล่าว โดยสังเกตพฤติกรรมเป็นรายบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม เน้นการประเมินการแสดงออก ครูจะสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน เมื่อครูอยู่ท่ามกลางกลุ่มนักเรียน นักเรียนทำงานและกิจกรรมต่าง ๆ ครูจะสังเกตสีหน้าท่าทางและการพูดได้ตอบ ความเข้าใจในเรื่องราวในเรื่องที่เรียน เป็นต้น
- ประเมินกระบวนการ (Process) ซึ่งจะต้องสังเกตควบคู่กับการแสดงออกโดยครู สังเกตการเคลื่อนไหว กิริยาท่าทาง ความร่วมมือ ความคล่องแคล่ว ความอดทนในการใช้อุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ในระหว่างเรียนการปฏิบัติงาน รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ เป็นต้น
- ประเมินผลผลิต (Products) เป็นการประเมินที่มีนักเรียนจะเป็นสื่อกลางให้ครู เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ข้อมูลที่สำคัญที่เกิดจากการสำรวจค้นคว้า การปฏิบัติงาน การทำแบบฝึกหัด ทดลองและโครงการต่าง ๆ จุดเน้นของการประเมินสภาพจริงจะไม่พิจารณาเฉพาะผลผลิตเท่านั้น แต่จะเน้นที่กระบวนการที่มีต่อผลผลิตด้วย ตัวอย่างผลผลิต เช่น แผนงาน โครงการ ผลการทำแบบฝึก การคิด ผลการสาธิต การจัดนิทรรศการ แผนภาพ แผนภูมิ เกมส์ต่าง ๆ โครงการกลุ่ม เป็นต้น
- การประเมินแฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) เป็นวิธีการประเมินที่มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่งในการประเมินการแสดงออก กระบวนการและผลผลิต หมายถึง การประเมินความสำเร็จของนักเรียน จากผลงานที่เป็นชิ้นงานที่ดีที่สุดหรือผลงานที่แสดงถึงความสนใจ ความสามารถ ทักษะ เจตคติและพัฒนาการของนักเรียนที่ได้เรียนรู้มาช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงที่เขาประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้แฟ้มสะสมงานยังเป็นที่รวมของแบบบันทึกผลการประเมิน การแสดงออกกระบวนกรและผลผลิตของนักเรียน เพื่อให้เป็นภาพรวมของนักเรียนตลอด ภาคเรียนด้วย

ผลการประเมินแฟ้มสะสมงานจะเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผ่านจุดประสงค์ การเรียนรู้ อาจใช้เป็นส่วนหนึ่งของคะแนนภาคปฏิบัติในการประเมินผลปลายภาคเรียนหรือ ปลายปีได้ ส่วนประกอบของแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) มี 3 ส่วนที่สำคัญ

ส่วนที่ 1 จุดหมายของหลักสูตรหรือจุดประสงค์การเรียนรู้และตัวชี้บ่งประกอบ งาน (เกณฑ์)

ส่วนที่ 2 สารบัญชื่องาน ชิ้นงานและโครงงาน แบบประเมินผล แบบบันทึก การประเมินของผู้เรียน บันทึกประจำวันเกี่ยวกับงาน

ส่วนที่ 3 เกณฑ์การตัดสินแฟ้มงานที่ร่วมกันกำหนดโดยครูและนักเรียน และ หลักฐานการประเมินตนเองของนักเรียน หลักฐานการประเมินการแสดงออกกระบวนกรและ ผลผลิตอื่น ๆ ที่ไม่สามารถเก็บเป็นชิ้นงานสำหรับใส่แฟ้มหรือกล่องได้

3. วิธีการประเมินจากสภาพจริง

จะมุ่งเน้นที่ประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคนมากกว่า จะได้เป็น คะแนนมาเปรียบเทียบกับกลุ่ม โดยใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย เช่น

3.1 การประเมินโดยการสังเกต (Observation Based Assessment)

การสังเกต คือ การตรวจสอบกระบวนกรปฏิบัติงานหรือพฤติกรรมของคนใด การใช้ตาและหู เป็นเครื่องมือสำคัญในการดูพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มคนแล้วบันทึกไว้

การประเมินโดยการสังเกต คือ การตรวจสอบกระบวนกร และผลการปฏิบัติ จริง การใช้วิธีการสังเกตเพื่อให้ผู้สอนรู้เรื่องราวและพฤติกรรมนักเรียนแต่ละคนได้อย่างละเอียด การประเมินโดยการสังเกตจะได้รับข้อมูล 2 ประการคือ

ประการแรก สังเกตความสามารถ และทักษะเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของ นักเรียน แต่การพิจารณาตัดสินความสามารถและทักษะจะพิจารณาในประเด็นที่ว่านักเรียน สามารถปฏิบัติอย่างไร มากกว่าที่จะวัดว่านักเรียนรู้อะไร แยกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1) การประเมินกระบวนกรทำงาน (Procedure) เป็นการประเมินลำดับ ขั้นตอนการทำงาน of นักเรียน เช่น วิธีการคิด วิธีการใช้เครื่องมือในการทดลอง วิธีการวาดภาพ วิธีการแก้ปัญหา ผู้ประเมินจะต้องใช้เวลาในการสังเกต การปฏิบัติทุกขั้นตอน จะต้องตั้ง จุดมุ่งหมายว่าจะสังเกตอะไรบ้าง โดยเน้นประสิทธิภาพและความแม่นยำของการดำเนินงาน ขณะประเมินจะต้องให้ผู้ถูกประเมินอยู่ในสภาวะที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด

2) การประเมินผลงาน (product) จะต้องมีความเกณฑ์ในการประเมินที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในวิชาเดียวกัน เช่น การร้อยมาลัย เกณฑ์การสังเกตอาจเป็นความประณีต ความสวยงาม การเลือกใช้วัสดุหรือผลสำเร็จของงาน ซึ่งเป็นการมุ่งหวังให้นักเรียนทำได้ถึงระดับที่ต้องการ ผู้ประเมินอาจเป็นผู้ปฏิบัติหรือครูผู้สอนก็ได้

ประการสอง สังเกตด้านพฤติกรรมของนักเรียนด้วยการสังเกตพฤติกรรมด้านคุณลักษณะของนักเรียน เช่น ขณะที่อยู่ในห้องเรียน นักเรียนมีพฤติกรรมอย่างไร มีความตั้งใจทำงาน มีความรับผิดชอบให้ความร่วมมือกับผู้อื่นมีความสนใจ หรือมีวินัยในตนเองหรือไม่อย่างไร

วิธีการสังเกตการปฏิบัติจริงอาจใช้วิธีการดังต่อไปนี้

การสังเกตโดยตรง (Direct Observation) การสังเกตโดยตรงจากผู้ประเมินทำให้ได้ข้อมูลที่ดี การสังเกตจะต้องพิจารณาว่าสังเกตตามโครงร่างที่กำหนดไว้หรือไม่ต้องมีโครงร่าง

การสัมภาษณ์ (Interview) การสัมภาษณ์เป็นวิธีการที่ทำให้รู้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนที่ถูกประเมินไม่ได้สังเกตด้วยตนเองนั้น เหตุการณ์เป็นอย่างไร หรือนักเรียนมีความคิดอย่างไรเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน

การเขียนรายงาน (Self-Report) เป็นการให้นักเรียนเขียนรายงานเกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองเหมือนการสัมภาษณ์ เพียงแต่ไม่มีคนคอยตอบคำถามแค่นั้นเอง

นักเรียนสังเกตซึ่งกันและกัน (Peer Review) เป็นวิธีการประเมินโดยให้นักเรียนสังเกตซึ่งกันและกันแล้วรายงานผลการสังเกตโดยการวิจารณ์เปรียบเทียบ วิธีการนี้จะส่งผลในเรื่องของลักษณะนิสัยนักเรียน เพราะนักเรียนบางคนสามารถปฏิบัติงานได้ดี ถ้ามีอิสระ ไม่ถูกรบกวน และนักเรียนสามารถเรียนรู้ว่าการที่เขาปฏิบัติงานหรือกระทำสิ่งต่าง ๆ โดยที่คนอื่นเฝ้ามองดูนั้น เขายังคงใช้ทักษะหรือพฤติกรรมเดิมหรือไม่

3.2 การตรวจงาน การตรวจงานของครูไม่ใช่เพียงการกาสีแดงในสิ่งที่ผิดหรือไม่ควรประพฤติเท่านั้น แต่ต้องเสริมแรงเพื่อเป็นการปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น หรือแก้ไขให้ถูกต้อง และที่สำคัญการสังเกตจำเป็นต้องมีการบันทึกด้วย การสังเกตเป็นส่วนสำคัญของการประเมินผลที่เน้นประเมินในสภาพความเป็นจริง

3.3 การประชุมร่วมกันอาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ครูจะใช้การประชุมนี้ทบทวนและวิเคราะห์การเรียนรู้ของนักเรียนและใช้การประชุมวางแผนการดำเนินการเรียนขั้นต่อไป การบันทึกผลการประชุมจะง่ายกว่าการบันทึกการสังเกต การประชุมร่วมกันเป็นอีกส่วนหนึ่งในการประเมินผล

3.4 การประเมินจากการเขียน การเขียนเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งของ การประเมินในสภาพความเป็นจริง การเขียนเป็นธรรมชาติหรือให้เป็นไปตามความต้องการของ ผู้เรียนจะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกรู้สึกนึกคิด เจตคติของผู้เรียน

3.5 การประเมินตนเอง ผู้เรียนอาจจะนำการบันทึกของครู การเขียน และผลงาน ของตนเองมารายงานความก้าวหน้าของตนและประเมินตนเองได้

3.6 การทดสอบข้อเขียน การทดสอบยังมีความจำเป็น เพราะการทดสอบที่ให้ผู้เรียนเขียนคำตอบเอง เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดของผู้เรียน

3.7 การทดสอบด้วยแบบทดสอบมาตรฐาน ถึงแม้จะมีผู้กล่าวว่า การสอบด้วย แบบทดสอบมาตรฐานวัดได้ไม่เป็นไปตามสภาพความเป็นจริง แต่ผลการสอบยังมีประโยชน์ในแง่ ของการนำความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นที่ครูนำมาสอนและเก็บคะแนนไว้เป็นข้อมูลประกอบ

ข้อมูลจากการประเมินผู้เรียนทั้ง 7 ประการนี้จะมีรายละเอียดและข้อมูลปลีกย่อย มากมาย จำเป็นจะต้องมีระบบจัดเก็บอย่างเป็นระเบียบ โดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เป็นแหล่งการเก็บสะสมงานหรือข้อมูลสารสนเทศทั้งหมดของนักเรียนไว้ ทำให้มองเห็นภาพของ ผู้เรียนแต่ละอย่างชัดเจน นับเป็นแฟ้มอเนกประสงค์ที่ใช้ได้ทั้งผลการเรียนของผู้เรียน เพื่อคัดเลือก ผู้เรียนในโอกาสต่าง ๆ นอกจากนั้นยังใช้ประเมินผลการสอนของครู และการตรวจสอบกิจกรรม การเรียนการสอน เป็นการให้การประเมินให้สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกิจกรรม การเรียนการสอน

4. ผู้ประเมินจากสภาพจริง

จะมีผู้มีส่วนร่วมหลายฝ่าย โดยครูจะเป็นผู้ประเมินชิ้นงาน ในขณะที่นักเรียน รับผิดชอบประเมินผลผลิตของตนเอง เพื่อมีส่วนร่วมประเมินรวมทั้งผู้ปกครองจะเข้ามาร่วม รับผิดชอบในการประเมินผลงานของนักเรียนด้วย ซึ่งครูผู้สอนนอกจากจะต้องพัฒนาตนเอง ให้สามารถประเมินตามหลักการของการประเมินจากสภาพจริงแล้วก็เป็นตัวฝึกให้นักเรียนสามารถ ประเมินตนเองเพื่อประเมินกันเองและผู้ปกครองร่วมประเมิน โดยอาจจะตั้งคำถามเข้าช่วยให้ นักเรียนตอบคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นในขณะนั้น ความรู้สึกที่ได้จากการทำงาน เป็นต้น และ คุณภาพของนักเรียน คือ ผลจากการจัดการเรียนการสอนและการประเมินในชั้นเรียนของครูผู้สอน การที่จะพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตร และความต้องการของ สังคมในยุคโลกาภิวัตน์นั้น ครูผู้สอนในชั้นเรียนควรที่จะแสวงหาแนวคิด วิธีการใหม่ ๆ ในการจัด การเรียนการสอน รูปแบบการประเมินสภาพจริงในชั้นเรียนที่น่าเสนอนี้ น่าจะเป็นรูปแบบหนึ่ง ที่คุณครูจะนำไปใช้พัฒนา

กรมวิชาการ (2539 ข, หน้า 18-25) ได้เสนอวิธีการนำการประเมินจากสภาพจริงไปใช้ในการเรียนการสอนดังนี้

1. การเริ่มต้นอย่างช้า ๆ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจและเกิดการยอมรับ ทั้งนี้เพราะการริเริ่มแนวคิดที่ใหม่ ๆ หากนำไปใช้อย่างรวดเร็ว จะทำให้ครูไม่มีเวลาตรวจสอบ ศึกษาและหาแนวทางที่เหมาะสมในการฝึกฝนในวิธีการใหม่ ๆ นั้น โดยปกติแล้วการเริ่มใช้นวัตกรรมใหม่อาจจะต้องสร้างความเข้าใจและเปิดโอกาสให้มีการทบทวน ปรับปรุงกระบวนการให้เหมาะสม เพราะครูมักจะไม่ค่อยยอมรับนวัตกรรมใหม่ หากนำไปใช้รวดเร็วเกินไป โดยมักจะพูดว่า ฉันคิดว่ามันคงใช้ไม่ได้ผล ดังนั้นการที่ให้ครูเริ่มต้นอย่างช้า ๆ ในการนำวิธีการประเมินผลจากสภาพจริงไปใช้จึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การยอมรับในที่สุด

สิ่งสำคัญประการแรกของการนำไปใช้ก็คือ ครูต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการประเมินผลจากสภาพจริง อาจจะเริ่มโดยการศึกษาค้นคว้า การได้ดูวิดีโอ ฟังเทปและศึกษาดูงานในโรงเรียนที่ดำเนินการประเมินสภาพจริงไปใช้ในชั้นเรียน จะเป็นประโยชน์ทำให้เกิดความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น การรับฟังความคิดเห็นของครูที่ใช้เทคนิคการประเมินผลและมาตรฐานที่ยอมรับ ซึ่งรวมไปถึงการนำการประเมินผลไปใช้ในห้องเรียนจะเกิดประโยชน์หรือไม่ จะตัดสินใจเริ่มต้นได้เมื่อใด โดยทั่วไปครูมักจะมองภาพการสอน การเรียนรู้ของเด็ก การประเมินผลเป็นงานที่แยกออกจากกัน โดยครูให้ความรู้ข้อมูลต่าง ๆ นักเรียนเรียนรู้แล้วจึงมีการประเมินผล ซึ่งในความเป็นจริงกระบวนการประเมินผลจากสภาพจริงจะช่วยพัฒนาการเรียนรู้และการสอน โดยการประเมินผลจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันทั้งหมดจะเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน ครูส่วนมากจะต้องปรับแนวคิดเสียใหม่ ควรตั้งคำถามที่สำคัญ 2 ประการคือ

- จะมีอะไรบ่งชี้ว่าเด็กได้เกิดการเรียนรู้
- ฉันต้องการจะช่วยให้เด็กขยายการเรียนรู้ หรือขัดเกลามาได้อย่างไร

ซึ่งแนวทางการตอบคำถามดังกล่าวนี้ ครูจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับ

- 1) พัฒนาการและวิธีการเรียนรู้ของเด็ก
- 2) วิธีการให้เด็กเข้าสู่การเรียนรู้
- 3) การกำหนดมาตรฐานของวิชาที่จะให้เกิดการบูรณาการเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน
- 4) ยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพในการประเมินผลจากสภาพจริง

ครูส่วนใหญ่จะมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมาแล้วดีพอสมควร นอกจากเรื่องเกี่ยวกับการประเมินผลจากสภาพจริงเท่านั้นที่จะต้องแสวงหาความรู้ความเข้าใจให้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น

2. เริ่มต้นในเนื้อหาสาระบางส่วนที่มีความมั่นใจ

การประเมินสภาพจริงนั้นครูสามารถนำไปใช้ได้กับทุกวิชาในชั้นเรียนและตลอดเวลา เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของนักเรียนในทุกด้าน ซึ่งครูโดยทั่วไปมักจะเริ่มต้นอย่างน้อย ๆ ในบางเนื้อหาที่ตนรู้สึกสบายใจและมั่นใจจนกว่าจะค้นพบว่าตนเองมีความชำนาญและพัฒนาความสามารถอย่างดีแล้วจึงขยายวงให้กว้างขึ้นไปสู่วิชาอื่น ๆ ต่อไปจนหมดทั้งโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีวิธีการอื่น ๆ อีกหลายวิธีที่จะเริ่มต้นกระบวนการประเมินผลจากสภาพจริง ทั้งนี้พึงคำนึงว่าไม่มีวิธีใดที่จะถูกที่สุด รวมทั้งท่านอาจจะค้นหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่แตกต่างออกไปดังตัวอย่างแนวทางดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1 ประเมินเรื่อย ๆ ตลอดเวลา (Kid Watching) ในพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียน หรือพัฒนาการตามหลักสูตร โดยครูจะสังเกตนักเรียนอย่างไม่เป็นทางการตลอดเวลา ในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในห้องเรียนและในบริเวณโรงเรียน เช่น ห้องอาหาร กิจกรรม ในสนามและในช่วงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ครูบางคนอาจจะเน้นสังเกตในด้านสุนทรียศาสตร์ พัฒนาการทางด้านศิลปะ พัฒนาการทางด้านสติปัญญา และพัฒนาการทางด้านร่างกาย ความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น แต่ครูบางคนอาจสนใจเฉพาะการอ่าน การเขียนวิทยาศาสตร์ สังคมศึกษาหรือกระบวนการคิดทางคณิตศาสตร์และบางคนก็ขยายวงกว้างไปถึงวิชาการใหม่ ๆ เช่น ความสามารถทางคอมพิวเตอร์ หรือความสามารถในการแก้ปัญหา ทั้งนี้เนื่องจากพัฒนาการของนักเรียนและการเรียนรู้ของเด็กที่เกิดขึ้นอย่างหลอมรวมเข้าด้วยกันไม่ว่าวิชาใด ซึ่งครูจะต้องดำเนินการประเมินโดยสังเกตอย่างไม่เป็นทางการกับนักเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ตัวอย่างเช่น ครูอาจจะกำหนดสังเกตพัฒนาการความรับผิดชอบต่อสังคมของเด็ก ครูจะต้องสังเกตนักเรียนทั้งในห้องเรียน ห้องอาหาร สนามกีฬาที่เด็กเล่น และการทำกิจกรรมกลุ่ม เป็นต้น หรือครูอาจจะต้องการสังเกตความสามารถด้านคณิตศาสตร์ ครูจะต้องจัดโอกาสให้เด็กได้แสดงความรู้ทางคณิตศาสตร์ในสถานการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวเลข การเรียนในห้องเรียน ห้องอื่น ๆ รวมทั้งจัดการให้มีความจำเป็นต้องใช้ความสามารถทางคณิตศาสตร์ เช่น การคิดเลขในห้องอาหาร สนามกีฬา สนามเด็กเล่น หรือการเปลี่ยนห้องเรียน

2.2 ประเมินเรื่อย ๆ ตลอดเวลาโดยการกำหนดหัวข้อให้ทำโครงการ/งาน การกำหนดหัวเรื่องให้นักเรียนทำโครงการ เป็นการจัประสบการณ์การเรียนรู้ให้นักเรียนได้ บูรณาการความสามารถในวิชาการหลายด้าน ที่ครูจะสามารถใช้กระบวนการบูรณาการการสอน การเรียนและการประเมินผลเข้าด้วยกัน ในโครงการของนักเรียนดังกล่าวนี้ครูจะมีโอกาสสังเกต และประเมินดังนี้

- ทักษะการแก้ปัญหาของนักเรียน (การตั้งคำถาม และการหาวิธีที่จะแก้ปัญหานั้น)
- ทักษะในการสื่อสารโดยการพูดและเขียน (จะถามคำถามอย่างไร จะบันทึกการตอบสนองอย่างไร การนำเสนอข้อมูลด้วยกราฟฟิก การตระหนักถึงความสำคัญของ กลุ่มและนำเสนอในห้องเรียน)
- ทักษะในความรับผิดชอบต่อสังคม (ความร่วมมือ และตัดสินใจ มอบหมายงานว่าใครจะทำอะไร เมื่อไหร่ อย่างไร)
- ทักษะทางคณิตศาสตร์ (การนำเสนอข้อมูลหรือผลการทำงานเป็นตาราง)

2.3 ประเมินเรื่อย ๆ ตลอดเวลาโดยเน้นเด็กกลุ่มเล็ก ๆ เป็นการสังเกตเด็ก กลุ่มเล็ก ๆ ในทางลึก ซึ่งวิธีการนี้ช่วยให้ครูรู้จักเด็กกลุ่มเล็ก ๆ ในด้านพัฒนาการ และการเรียนรู้ ของเด็ก โดยอาจกำหนดเวลาช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็น 2-3 สัปดาห์ถึงหนึ่งเดือน จากนั้น ครูก็จะเลื่อนไปดูนักเรียนส่วนอื่น ๆ ที่ละกลุ่ม ซึ่งประสบการณ์จากการสังเกตกลุ่มแรกจะช่วยให้ครู สังเกตเด็กกลุ่มอื่น ๆ ได้อย่างมั่นใจและดำเนินการตลอดภาคเรียนจากประสบการณ์สังเกตนักเรียน ในทางลึก ทำให้ครูสามารถมีข้อมูลที่จะประชุมสัมมนากับผู้ปกครองได้

3. การขีดเลาะ พัฒนาจุดเด่นและเพิ่มพูนสมรรถนะให้คงอยู่

เมื่อครูขีดเลาะวิธีการและพัฒนาทักษะระบบสังเกต และกระบวนการ ในเนื้อหาสาระที่ตนรู้สึกมีความสบายใจและมั่นใจก็จะเพิ่มประสิทธิภาพในการประเมิน มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยพัฒนาแนวทางในการนำกระบวนการประเมินผลสภาพจริงไปใช้ในขั้นต่อไป โดยอาจจะคัดเลือกพัฒนาการในด้านใหม่หรือเนื้อหาหลักสูตรด้านอื่น ๆ รวมทั้งการจัดโครงการ และกลุ่มของเด็กที่ดำเนินการสังเกตและประเมิน เช่น ครูอาจจะเพิ่มการประเมินการบูรณาการ ในการเรียนรู้ การบูรณาการทักษะทางภาษา ฟัง พูด อ่าน เขียน รวมทั้งบูรณาการระหว่าง วิชาต่าง ๆ

4. จัดทำตารางกำหนดเวลาในการสะท้อนความคิดเห็นเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่ม

จุดประสงค์ก็คือครูต้องการเวลาที่จะทบทวนการทำงานในกระบวนการประเมิน บันทึก การสังเกต แบบสำรวจรายการ รายงานการประชุม โครงงานของนักเรียน ผลผลิต และแฟ้มผลงาน (Portfolios) หรือผลงานของกระบวนการ (Processfolios) เช่น วิดีทัศน์ และเทป เพื่อครูจะได้ใช้เวลาในการคิดว่านักเรียนได้เรียนรู้อะไร ขณะนี้นักเรียนอยู่ตรงไหน อาจจะไปทางไหน จำแนกวิธีการเรียนรู้ความสนใจเฉพาะสำหรับเรื่องที่จะเริ่มต้นซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ข้างหน้า พัฒนาการและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง ครูคงจะต้องใช้เวลาในการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับบทบาทของตนเองในการเรียนการสอนและการประเมินให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งการกำหนดเวลาดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของกระบวนการประเมินจากสภาพจริง เพื่อครูจะได้หยุดคิด และสะท้อนความคิดเห็น การกำหนดเวลาในระหว่างชั่วโมงเรียนหรือก่อนและหลังชั่วโมงเรียน ทำให้ครูมีโอกาสเสนอความสำเร็จของงาน ปัญหา เครื่องมือต่าง ๆ และปรับปรุงวิธีการที่ได้ข้อมูลจากพัฒนาการของเด็ก และได้เรียนรู้จากครูอื่น ๆ ด้วยจะช่วยให้ครูได้พัฒนาความสามารถของตนเองในการนำการประเมินผลจากสภาพจริงไปใช้ รวมทั้งสร้างความร่วมมือในการเสริมสร้างประสบการณ์กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น กลุ่มครูได้ประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนของเด็กบางคนที่มีปัญหา เพื่อให้สามารถพัฒนาได้เต็มที่

โดยสรุปแล้วครูจำเป็นที่จะเริ่มต้นกระบวนการประเมินผลจากสภาพจริงอย่างช้า ๆ ด้วยความพอใจในเนื้อหาที่รู้สึกว่ายบายใจและมั่นใจ ครูต้องการพัฒนาความเข้มแข็งและการขัดเกลาในสิ่งที่เขาได้ทำไปแล้ว ช่วยให้เขาจะประสบความสำเร็จในการเพิ่มพูนทักษะได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ต้องมีการกำหนดเวลาให้ครูได้สะท้อนความคิดเห็นของตนเอง รวมทั้งมีการสนทนาแลกเปลี่ยนกับผู้ร่วมงานกระบวนการประเมินผลจากสภาพจริง

5. การนำกระบวนการประเมินผลจากสภาพจริงไปใช้อย่างเป็นรูปธรรม

การนำกระบวนการประเมินผลจากสภาพจริงไปใช้ได้อย่างเต็มรูปแบบจะครอบคลุมความรู้ในกระบวนการจัดการ โครงสร้างภายในของการประเมินผลจากสภาพจริง ความเข้าใจในข้อจำกัด และรับทราบถึงบทบาทการประเมินผลจากสภาพจริงในกระบวนการประเมินผลโดยรวมทั้งหมด กล่าวคือ

5.1 กระบวนการจัดการ

ครูจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดการของตนกับระบบการเก็บบันทึกในการนำกระบวนการประเมินไปใช้ ซึ่งวิธีการนำไปใช้มีหลายวิธีและไม่มีข้อใดผิด ข้อสำคัญครูจะต้องเลือกระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับเขา

การสังเกต การแสดงออกของเด็กและจดบันทึกคำสนทนา การประชุม สัมมนา และการดูผลงานของเด็กมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับกระบวนการประเมินผลจากสภาพจริง เพื่อให้ทำงานสะดวกขึ้น ครูอาจจะหาสื่อที่มีกระเป๋ใส่เครื่องมือเขียนจดบันทึกและทำเครื่องหมาย สัญลักษณ์ของคำกล่าวต่าง ๆ ในกระดาษแผ่นเล็ก ๆ แล้วบันทึกสิ่งที่สำคัญเกี่ยวกับเด็กโดยย่อ ๆ ในกระดาษแผ่นเล็ก ๆ เขียนชื่อย่อหรืออักษรย่อชื่อนักเรียน และบันทึกข้อวิจารณ์เกี่ยวกับการเรียนรู้และพฤติกรรมของนักเรียน ข้อวิจารณ์จะต้องเขียนย่อแต่ก็พอเพียงที่จะทำให้ครูสามารถจำการเรียนรู้และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้ และถ้าจำเป็นครูขยายความให้สมบูรณ์ภายหลัง แผ่นบันทึกดังกล่าวนี้ อาจจะเก็บไว้ในแฟ้มของเด็กแต่ละคน แผ่นบันทึกสำหรับบันทึกการสังเกต อาจจัดพิมพ์หรือครูอาจทำขึ้นเองก็ได้ สิ่งเหล่านี้จะต้องใช้อย่างรอบคอบ ไมเช่นนั้นจะกลายเป็นการเพิ่มภาระแก่ครูมากขึ้น

การเก็บแฟ้มผลงานของเด็กจะต้องมีการวางแผนอย่างระมัดระวัง ครูบางคนจะใช้แฟ้มสีสำหรับเด็กแต่ละกลุ่ม ซึ่งครูจะประชุมกับเด็กแต่ละกลุ่มประมาณ 5 คน วันใดวันหนึ่งในสัปดาห์เพื่อพัฒนาการอ่านของเด็ก และกำหนดสีประจำกลุ่ม เช่น กลุ่มวันจันทร์ใช้แฟ้มสีเหลือง เป็นต้น นักเรียนกลุ่มวันจันทร์จะใส่บัญชีรายชื่อหนังสือให้อ่าน และให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเหล่านั้น นอกจากนี้ยังมีหัวข้ออื่น ๆ ที่ครูและนักเรียนร่วมกันคัดเลือกไว้ในแฟ้ม แผ่นบันทึกของครูจะช่วยทบทวนหัวข้อต่าง ๆ ที่จะนำมาอภิปรายร่วมกับเด็ก การที่让孩子มีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้จะทำให้เขามีความกระตือรือร้นที่จะเก็บสะสมงานของเขา แต่กระบวนการดังกล่าวแม้จะใช้เวลามาก แต่ในความเป็นจริงแล้วจะประหยัดเวลาและพลังงานของครูได้มากกว่า รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อเด็กในการที่เริ่มต้นความรับผิดชอบในการประเมินตนเองของเขา

5.2 การดำเนินให้การประเมินผลจากสภาพจริงเข้าไปในระบบประเมินผล

การวางแผนระบบการจัดการ ครูจำเป็นต้องจัดการให้การประเมินผลจากสภาพจริงเข้าไปสู่ระบบการประเมินผลอย่างจริงจัง และดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร แผนภูมิสัญลักษณ์ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการนำการประเมินผลจากสภาพจริงให้เข้าสู่ชั้นเรียน เพื่อจะได้ใช้อ้างอิงได้ง่าย สิ่งเหล่านี้จะสามารถช่วยเหลือนักเรียนและผู้ปกครองได้ดี ครูอาจจะมีคำถามหลายข้อที่จะนำมาใช้ในการวางแผนสำหรับการประเมินจากสภาพจริง ดังต่อไปนี้

- นักเรียนจะเริ่มต้นที่ไหน ครูต้องการข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งที่นักเรียนต้องการเรียนรู้และพัฒนา ข้อมูลอาจจะให้มาหลายทาง เช่น จากการสังเกต การบันทึก การสนทนากับเด็ก ผู้ปกครองและครูอื่น ๆ

- นักเรียนจะไปทางไหน เด็กมีความตระหนัก มีความต้องการ การสำรวจ ค้นหาในวงจรของการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายสาขาวิชาซึ่งจะต้องตอบคำถาม คือ

- ความรู้ที่นักเรียนต้องการคืออะไร (ความรู้ครอบคลุมถึงแนวคิด ความจริง และความคิดรวบยอด)

- ทักษะอะไรที่เด็กต้องการพัฒนา (ทักษะครอบคลุมหลายด้าน เช่น ทางการ สังคม การสื่อสาร การศึกษา รวมไปถึงการอ่าน คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และอื่น ๆ)

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่าวิธีการของการประเมินผลจากสภาพจริงมี ดังนี้

1. ต้องเสริมสร้างพัฒนาการและการเรียนรู้
2. เน้นให้เห็นพัฒนาการอย่างเด่นชัด
3. ให้ความสำคัญกับจุดเด่นของนักเรียน
4. จะต้องตอบสนองกับหลักสูตรที่เน้นสภาพชีวิตจริง
5. มีพื้นฐานของสถานการณ์ที่เป็น ชีวิตจริง
6. มีพื้นฐานบนการแสดงออกจริง
7. สอดคล้องกับการเรียนการสอน
8. การจัดการเรียนการสอนจะมีวิจัยและพัฒนาให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก
9. จะต้องเน้นการเรียนรู้อย่างมีจุดหมาย
10. ตอบสนองได้กับทุกบริบท เนื้อหาสาระและการบูรณาการวิชาต่าง ๆ
11. ตอบสนองการเรียนรู้และความสามารถของนักเรียนอย่างกว้างขวาง
12. เกิดความร่วมมือกันระหว่างผู้ปกครองครูและนักเรียน รวมทั้งบุคคลในวิชาชีพอื่น ๆ
13. เป็นการประเมินที่กระทำไปพร้อม ๆ กับการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของครูและนักเรียน
14. เป็นการประเมินที่ยึดพฤติกรรมเป็นหลัก (Performance Based) ซึ่งแสดงออกมาจริงโดยการสังเกต บันทึก

1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

ชาคริต ชมชื่น (2540, หน้า 18-20) ได้เสนอรูปแบบของเครื่องมือในการประเมินจากสภาพจริงไว้ดังนี้

ในการประเมินสภาพจริงนั้นจำเป็นต้องมีเครื่องมือประกอบ เพื่อใช้ในการวิธีการประเมิน เพื่อเป็นหลักฐานและข้อมูลประกอบการพิจารณาประเมินพัฒนาการของผู้เรียน เครื่องมือที่ใช้ประกอบมีหลายแบบ เช่น

- เครื่องมือที่ใช้ประกอบการสังเกต ครูอาจจะใช้แบบสำรวจรายการ (Checklist) มาตรฐาน (Rating Scale) การจัดอันดับ (Ranking) การบันทึกพฤติกรรม (Anecdotal Record) การสัมภาษณ์ เป็นต้น

- แบบสัมภาษณ์ ครูจะจัดทำหัวข้อที่ต้องการสัมภาษณ์และคำถามที่ต้องการถาม เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

- กำหนดเกณฑ์การประเมิน (Rubric Assessment) การประเมินผลเพิ่มสะสมงาน และผลผลิตอื่น ๆ จะต้องกำหนดการประเมินเพื่อตอบคำถามว่านักเรียนทำอะไรได้สำเร็จ และมีความสำคัญอยู่ในระดับใด มีผลงานเป็นอย่างไร

วิธีการกำหนดเกณฑ์การประเมินมี 2 วิธีคือ

- การกำหนดเกณฑ์โดยภาพรวม (Holistic Score) เป็นการให้ระดับคะแนนเดียวสำหรับงานนั้น เช่น การประเมินการเขียน จะได้ระดับคะแนนออกมาเป็นระดับคะแนนเดียว แต่จะมีบรรยายคุณภาพของการเขียนทั้งฉบับ เป็นระดับคุณภาพ

- การกำหนดเกณฑ์โดยแยกเป็นด้าน ๆ (Analytic Score) เป็นการแบ่งคะแนนเป็นส่วน ๆ จากความสามารถที่จะต้องปฏิบัติงานหรือผลผลิตนั้นมาแจกแจงรายละเอียดออกเป็นด้าน ๆ และแต่ละด้านมีคุณภาพอย่างไร เช่น การประเมินการเขียนจะมีแบ่งดูด้านสำนวนภาษา ความคิดสร้างสรรค์ การเขียนถูกหลักไวยากรณ์ เป็นต้น

กรมวิชาการ (2539 ข, หน้า 39-53) ได้เสนอเครื่องมือในการประเมินผลจากสภาพจริง

(1) การประเมินการแสดงผลและกระบวนการของนักเรียน (Performance and Process)

1. การสังเกต คือ การเฝ้าดูเด็กตลอดเวลา โดยทั่วไปครูยอมรับว่าการสังเกตเด็กเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในระหว่างการสอนของครู ซึ่งจากการสังเกตของครูจะสามารถเห็นพฤติกรรมของเด็กเป็นรายบุคคล หรือความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม สะท้อนความสามารถในด้านความรู้ ทักษะ

ความรู้สึก และคุณลักษณะ ครูจะเข้าใจได้ดีเมื่อเริ่มต้นสังเกตเขาและสามารถมองเห็นความเจริญเติบโตและพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ได้ชัดเจน โดยการศึกษาข้อมูลการสังเกตนำไปสรุปความเห็นเกี่ยวกับเด็กได้

การสังเกตมี 2 วิธีคือ

- การสังเกตอย่างไม่ตั้งใจ โดยสังเกตพฤติกรรมของเด็กเมื่อครูอยู่ท่ามกลางกลุ่มนักเรียนที่กำลังทำงานและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ในระหว่างที่ครูเล่านิทานให้นักเรียนฟัง ครูจะกวาดสายตาดูผู้ฟังว่ามีการแสดงสีหน้า ท่าทาง หรือการพูดโต้ตอบที่แสดงถึงความสนุกสนานเพลิดเพลิน รวมทั้งพัฒนาการด้านภาษาและความเข้าใจของเด็ก ครูจะต้องสังเกตการเคลื่อนไหวของเด็ก ดูกริยาท่าทาง การเดิน การร่วมมือ ความคล่องแคล่ว ความอดทน การใช้อุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ในระหว่างการเรียนรู้และทางเลือกของนักเรียนเพื่อการเรียนรู้ของเขา รวมทั้งการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ และมีสิ่งอื่น ๆ อีกมากมายที่ครูจะสังเกต ซึ่งการสังเกตอย่างไม่เป็นระบบเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาเมื่อครูมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก การสังเกตดังกล่าวจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่มีคุณค่าที่จะรู้ว่าเด็กแต่ละคนสามารถทำอะไร และเป็นแนวทางให้ครูได้จัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับเด็กได้ อย่างไรก็ตามทักษะในการสังเกตครูที่บันทึกพฤติกรรมของนักเรียนจะต้องมีความเชื่อมั่นและเที่ยงตรงในการวินิจฉัยและตัดสินใจเด็กได้

การพัฒนาทักษะของการสังเกตจะต้องอาศัย

- 1) ความรู้เกี่ยวกับการเจริญเติบโตและจิตวิทยาพัฒนาของเด็ก
- 2) หลีกเลี่ยงการรีบด่วนลงสรุปความเห็น
- 3) หลีกเลี่ยงจากความอคติต่าง ๆ
- 4) พยายามเข้าถึงรายละเอียดให้มากที่สุด
- 5) ตั้งข้อสังเกตสมมติฐาน และสังเกตเพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง
- 6) สะดวกที่จะนำไปสู่การวินิจฉัยได้เที่ยงตรง
- 7) นำไปสู่การวางแผนการสังเกตต่อไป
- 8) เป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมการสอน

นักสังเกตที่ชำนาญจะมีความคล่องตัวที่จะสังเกตในทุกสถานการณ์ ทั้งในห้องเรียน สนามเด็กเล่น ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ระหว่างอยู่กับผู้ปกครองและผู้ใหญ่อื่น ๆ ระหว่างการทัศนศึกษา และอื่น ๆ ดังรายการสังเกตพฤติกรรมดังต่อไปนี้

การพูดคุย	การเล่น	การฟัง	การปฏิสัมพันธ์
การร้องเพลง	การเสริมทำ	การเต้น	การวาดภาพ
การอ่านหนังสือ	การเขียน	การวาด	การยอมรับ
การคิดคำนวณ	การจำแนก	การเขียนเส้น	การโต้แย้ง
การแก้ปัญหา	การจัดกลุ่ม	การสร้าง	การขัดขึ้น
การแสดงบทบาท	การแสดงละคร	การยกของ	การบรรยาย

รายการที่ให้สังเกตดังกล่าวเป็นเพียงบางส่วนของพฤติกรรมและการแสดงออกของเด็กที่ครูผู้ชำนาญจากการสังเกตสามารถจะเฝ้ามองดูได้

- การสังเกตแบบตั้งใจ มีจุดเน้นที่จะสังเกตโดยครูมีแบบฟอร์มที่ได้เตรียมการไว้แล้ว เช่น แบบสำรวจรายการ แบบมาตรฐานประมาณค่า การบันทึกพฤติกรรม หรือเตรียมเครื่องมือแบบฟอร์มอื่น ๆ สำหรับการบันทึกข้อมูลการสังเกตอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ในการสังเกตแบบไม่ตั้งใจถ้าได้จัดทำแบบฟอร์มสำหรับบันทึกการสังเกตก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งเทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้ในการสังเกตจะช่วยให้ครูได้เข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก

2. การบันทึกพฤติกรรม (Anecdotal Records)

Anecdote (เกร็ดเล็ก ๆ น้อยๆ) เป็นข้อมูลที่สำคัญในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กในแต่ละวัน การบันทึกข้อมูลอาจจะทำอย่างละเอียดหรือย่อ ๆ ก็ได้ โดยปกติจะเขียนหลังจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยนิยามรายงานที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงอย่างสั้น กระทัดรัด รวมทั้งสิ่งที่พูดหรือทำโดยสมาชิกในกลุ่ม การสังเกตอย่างชำนาญ และบันทึกอย่างเที่ยงตรงจะต้องให้บันทึกเหตุการณ์ที่สำคัญและจำเป็นได้ และยิ่งการบันทึกนั้นทำได้ทันทีหลังจากเหตุการณ์เร็วเท่าใด จะทำให้ได้ข้อมูลมากและมีความแม่นยำมากขึ้นเท่านั้น

การบันทึกพฤติกรรมที่ดีควรจะบันทึกทันทีหลังจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตามมักจะเป็นไปไม่ได้ เพราะครูมีกิจกรรมในชั้นเรียนอยู่ตลอดเวลา การบันทึกพฤติกรรมจึงมักจะทำภายหลังจากชั่วโมงเรียน แต่เนื่องจากบางครั้งในการบันทึกภายหลัง ครูมักจะจำเหตุการณ์ไม่ใคร่ได้มากนัก ครูจะจดบันทึกย่อ ๆ ในกระดาษขนาดเล็ก กว้างประมาณ 3 x 4 นิ้ว ใส่ในกระเป๋าหรือวางไว้ในห้องเรียนเพื่อจดบันทึกทันทีด้วยคำย่อ วลี ประโยคสั้น ๆ ลงในบัตรรายการเล็ก ๆ (Index Card) แล้วลงมือเขียนขยายความภายหลังทันทีที่ว่างในวันนั้น ซึ่งการบันทึกย่อ ๆ ด้วยวลี ประโยค คำพูด และกำหนดชื่อย่อ ๆ คืออักษรคำนำหน้าของเด็กจะช่วยเตือนความจำให้สามารถเขียนรายละเอียดเพิ่มเติมได้ สถานที่จะให้ข้อมูลของเด็กมีได้ทุกที่ ทุกเวลา

ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียนกับเพื่อน การบันทึกคำพูด วลี ประโยค จะช่วยให้จำได้ว่านักเรียนพูดอะไร เหตุการณ์ใดเกิดขึ้น ก่อน - หลัง

การบันทึกย่อแล้วขยายให้เต็มภายหลังในฟอร์มของแบบบันทึกพฤติกรรม และอาจจะเก็บไว้ในแฟ้มสะสมงานของนักเรียน ข้อมูลจากการบันทึกดังกล่าวจะมีคุณค่าแก่ครูในการอธิบายพฤติกรรมเด็ก การบันทึกพฤติกรรมผลการเรียนรู้ของนักเรียน จะแสดงให้เห็นถึงการเพิ่มพูนความสามารถ ประสบการณ์ที่ซับซ้อน พฤติกรรมที่แปรเปลี่ยนไปของนักเรียนจะช่วยให้เป็นข้อมูลให้ครูวางแผนสังเกตต่อการปรับหลักสูตรให้เหมาะสม รวมทั้งเป็นหัวข้อสนทนากับผู้ปกครองได้

3. แบบสำรวจรายการ (Checklists)

เป็นเครื่องมือที่ใช้ได้รวดเร็วกว่าการบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจรายการจะช่วยในการบันทึกแบบตั้งใจที่จะดูพฤติกรรม หรือการเรียนรู้ของเด็กว่าเกิดหรือไม่เกิด แบบสำรวจรายการอาจจะเน้นดูที่ความเจริญเติบโต และพัฒนาการหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ รวมทั้งองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร องค์ประกอบของแบบสำรวจรายการ ได้แก่ คุณลักษณะทักษะ ความสนใจและพฤติกรรมที่มุ่งหวังตามมาตรฐานของหลักสูตรและผลการเรียนรู้ในแต่ละระดับ (Curricular Benchmark) หรือความคิดรวบยอด แบบสำรวจรายการสำรวจใช้ในการประเมิน การแสดงออก กระบวนการและผลผลิตของนักเรียน แบบสำรวจรายการอาจจะเป็นเครื่องมือที่ครูออกแบบมาจากเครื่องมือของนักวิจัย หรือผู้ที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาการเรียนรู้หรือทักษะในวิชาต่าง ๆ

แบบสำรวจรายการอาจจะต้องออกแบบเพื่ออธิบายเกณฑ์มาตรฐานในการเรียนการสอนแบบอิงเกณฑ์ โดยแบบสำรวจรายการอาจจะมีพื้นฐานอยู่บนจุดประสงค์การเรียนรู้ในระดับชาติและโรงเรียนหรือในเนื้อหาหลักสูตรโดยเฉพาะเพื่อสะท้อนความรู้ พัฒนาการและการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลทั้งทางด้านวัฒนธรรมและวิธีการเรียนรู้ ซึ่งจะต้องใช้เวลาในการศึกษารายการ เนื้อหาและลำดับการเรียนรู้ ในการพัฒนา แบบสำรวจรายการ จะช่วยให้ครูกำกับดูแลความเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน แบบสำรวจรายการที่ดี จะช่วยให้ครูจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเด็ก นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูประเมินอย่างลึกซึ้งเฉพาะเด็กบางคนได้ โดยทั่วไปครูจะใช้แบบสำรวจรายการกับกลุ่มเล็ก ๆ จำนวน 4-5 คน ในแต่ละวันแล้วค่อย ๆ เพิ่มกลุ่มอื่น ๆ เรื่อย ๆ จนหมดทั้งห้อง เพราะถ้าหากสังเกตทั้งห้องในชั้นเดียวกันย่อมจะดูไม่ทั่วถึง

การสรุปรายการเพื่อให้เกร็ด หรือการรายงานความก้าวหน้าของนักเรียน การประเมินความก้าวหน้าของชั้นเรียนในโครงการบางอย่าง หรือการวางแผนเพื่อปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร การประเมินโดยใช้แบบสำรวจรายการแบบเป็นกลุ่มจะใช้ได้ดี และอาจจะนำไปใช้สรุปแฟ้มผลงานของนักเรียนและสรุปผลรวมโดยทำตาราง 2 ทาง ข้อจำกัดของแบบสำรวจรายการคือ ไม่แสดงข้อมูลสภาพแวดล้อมในการสังเกตพฤติกรรมและการเรียนรู้ รวมทั้งให้ข้อมูลน้อยมากในด้านความบ่อยในการเกิดพฤติกรรมหรือช่วยเวลาที่เกิดพฤติกรรมในแต่ละครั้งรวมทั้งไม่พินิจพิเคราะห์ในการบรรยายความต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องพยายามเพิ่มให้สมบูรณ์โดยเพิ่มข้อมูลการสังเกต การแสดงออกและตัวอย่างผลผลิตที่แท้จริงของนักเรียนเพิ่มเติมด้วย

4. แบบบันทึกรายการ (Inventories)

คล้ายคลึงกับแบบสำรวจรายการแต่ Inventories จะมองภาพรวมมากกว่า Inventory เป็นแนวทางที่ผู้ระบอของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเรื่อย ๆ หรือดูพัฒนาการโดยสังเกตสิ่งที่แสดงออกถึงพัฒนาการ ซึ่งแตกต่างจากแบบสำรวจรายการในแง่ที่ไม่มีรายชื่อใดเพียงข้อเดียวที่สามารถเป็นตัวแทนแสดงผลสัมฤทธิ์ได้ แบบสำรวจรายการจะแสดงรายการที่ชี้ให้เห็นความเจริญเติบโต พัฒนาการและการเรียนรู้ แต่ Inventory จะแสดงจุดเด่นของความเจริญเติบโต พัฒนาการและการเรียนรู้ที่ปรากฏให้เห็น ความแตกต่างดังกล่าวเปรียบได้กับการย่อความกับการย่อความ

5. มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales)

เครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่ใช้ข้อมูลการสังเกตก็คือ มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) ซึ่งต้องการให้ผู้สังเกตคิดค้นเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ ความรู้สึกและคุณลักษณะในขอบเขตที่จะสังเกต โดยกำหนดให้เป็นตัวเลขหรือบรรยายระดับคุณภาพมาตราส่วนประมาณค่าจะสร้างค่อนข้างยาก เนื่องจากจำเป็นต้องมีการบรรยายระดับคุณภาพ เพื่อให้เกิดความเข้าใจของผู้สังเกตแต่ละคน มิฉะนั้นอาจจะเกิดความลำเอียง การที่มีช่องแสดงระดับคุณภาพหรือความถี่ของการกระทำจะช่วยให้ครูสามารถบันทึกข้อมูลได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ แต่ต้องพยายามให้เกิดความยุติธรรมมากที่สุดเมื่อสังเกตพฤติกรรมที่เป็นตัวแทนเหล่านั้น

6. การสุ่มเวลา (Time Sampling)

เทคนิคการสุ่มเวลา เป็นความพยายามของผู้สังเกตหรือครูที่จะบันทึกเหตุการณ์ที่ปรากฏหรือไม่ปรากฏในการเลือกพฤติกรรมในเวลาที่กำหนดแน่นอน เช่น ครูต้องการสังเกตว่า นักเรียนจะใช้เวลามากน้อยแค่ไหนในการเปลี่ยนชั่วโมงเรียนในวิชาหนึ่งไปวิชาหนึ่งหรือในระหว่างช่วงเวลาเรียนเมื่อนักเรียนได้รับการกระตุ้นให้เลือกกิจกรรมด้วยตนเอง เป็นต้น

การสุ่มเวลาจะช่วยให้การตัดสินใจที่จะพิจารณาพฤติกรรมที่เกิดขึ้น การออกแบบหรือตัดสินใจในบางเรื่อง ทั้งนี้ในบางครั้งอาจจะมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถได้ข้อมูล ที่แม่นยำเพียงพอในเวลาที่กำหนดให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมออกมา

7. การสุ่มเหตุการณ์ (Event Sampling)

เทคนิคการสุ่มเหตุการณ์ เมื่อผู้สังเกตได้บันทึกเหตุการณ์หรือบางหัวข้อ ในเหตุการณ์ที่ปรากฏ เช่น ครูอาจจะต้องการสังเกตความคิดสร้างสรรค์ในงานศิลปะ เขาจะต้อง เริ่มต้นจำแนกพฤติกรรมที่ต้องการสังเกต แล้วบันทึกเหตุการณ์แต่ละอย่างเมื่อลงมือสังเกต ซึ่งมี แนวทางหลายวิธีที่จะออกแบบเมื่อเวลาบันทึก โดยอาจจะต้องทำอย่างย่อ ๆ และมีข้อมูลเพียง เล็กน้อยซึ่งอาจจะใช้ระบบสังเกตประกอบด้วยก็จะมีประโยชน์อย่างมากในการนำไปตีความหมาย และสรุปผลของการเรียนรู้

8. การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์นักเรียนทำให้ได้ข้อมูลที่ก่อให้เกิดความเข้าใจเด็กแต่ละคน อย่างลึกซึ้ง จากการสัมภาษณ์นักเรียนจะทำให้ครูได้ข้อมูลความรู้และประสบการณ์พื้นฐาน ความเข้าใจ วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ แรงจูงใจ และอื่น ๆ ครูจะสังเกตนักเรียนแสดงการโต้ตอบ และคำสนทนาที่ไม่มีคำว่า “ถูก” “ดี” หรือ “ใช้ได้” เหมือนกับที่อยู่ในระหว่างการเรียนการสอน แต่จะเปิดโอกาสเป็นพิเศษ ให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นต่อผลผลิต กระบวนการและ การแสดงออกของเขา รวมทั้งในการพัฒนาแฟ้มผลงาน (Portfolio) การสัมภาษณ์จะช่วยให้ครู ได้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจในพัฒนาการของนักเรียน นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูเชื่อมโยงกิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และความเข้าใจของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

(2) การประเมินกระบวนการและผลผลิตของนักเรียน (Processes and Products)

ที่ผ่านมาเรากล่าวถึงการประเมินด้วยการสังเกตการแสดงออกของนักเรียน ถ้าจะถามถึงผลผลิตที่เกิดจากการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างไรและมีกระบวนการอะไรในการ เรียนรู้ หลายปีที่ผ่านมาผู้ปกครองจะเก็บรักษาผลการเรียนรู้ของบุตรหลาน และตั้งโชว์ในบ้าน ด้วยความชื่นชม ผลผลิตของนักเรียนมีความสำคัญเป็นส่วนหนึ่งของนักเรียนและเป็นสิ่งจำเป็น อย่างยิ่งในการประเมินสภาพจริง รายการผลผลิตนำไปสู่การประเมินอย่างต่อเนื่อง ผลผลิตของ นักเรียนจะเป็นสื่อกลางให้ครูเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ข้อมูลที่สำคัญของนักเรียน ในการสำรวจ ค้นพบ ค้นคว้า ทดลอง และการแก้ปัญหา สำหรับจุดเน้นของการประเมินสภาพจริง จะไม่สิ้นสุดที่ผลผลิตเท่านั้น แต่จะเน้นที่กระบวนการที่มีผลต่อผลผลิตที่ได้ด้วย เมื่อเราขยาย การประเมินให้กว้างขวางและให้ครอบคลุมหัวข้อต่าง ๆ จำนวนมากก็จะทำให้ครูได้รู้จักนักเรียน

ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น รวมทั้งเข้าใจถึงการแสดงออกของผลผลิตทางสติปัญญาที่หลากหลายของ Gardner's Multiple Intelligences (ความสามารถด้านภาษา ด้านตัวเลขและเหตุผล ด้านจินตนาการ การเคลื่อนไหว ด้านดนตรี ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคม และด้านการรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง) ความแตกต่างของบุคคลในด้านวิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมและภาษาได้กลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ได้รับการยอมรับและชื่นชม การมองดูผลผลิตของนักเรียนจะช่วยพัฒนาความเข้าใจรวมทั้งเพิ่มพูนประสบการณ์การเรียนรู้การสอนได้เป็นอย่างดี

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินกระบวนการและผลผลิตนั้น ครูอาจใช้เครื่องมือที่หลากหลายในลักษณะเดียวกันกับการประเมินการแสดงออกของนักเรียน เช่น การสังเกต แบบสำรวจรายการ หรือมาตราส่วนประมาณค่า เป็นต้น

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ และคณะ (2540, หน้า 11) ได้เสนอเครื่องมือการประเมินจากสภาพจริงไว้ดังนี้

1. การสังเกต เป็นวิธีประเมินพฤติกรรมที่ง่ายสามารถทำได้ทุกเวลาทุกสถานการณ์ มีทั้งแบบมีและไม่มีเครื่องมือการสังเกต
2. การสัมภาษณ์ ควรมีการเตรียมคำถามล่วงหน้าที่เข้าใจง่าย ๆ ซึ่งกระทำได้ทั้งการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
3. บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ และคุณลักษณะพฤติกรรม
4. แบบทดสอบวัดความสามารถจริง (Authentic Test) เป็นคำถามลักษณะปลายเปิด เน้นให้นักเรียนตอบสนองข้อคำถามในลักษณะการนำความรู้ไปใช้ หรือสร้างความรู้ใหม่จากความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เดิมจากสถานการณ์จำลองที่คล้ายคลึงหรือเลียนแบบสภาพจริง โดยให้มีระดับของสภาพจริงสูงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ลักษณะสำคัญของแบบทดสอบวัดความสามารถจริง

- 4.1 ครอบคลุมและเป็นตัวแทนของสิ่งที่ต้องการวัด
- 4.2 เป็นปัญหาที่มีความหมายต่อนักเรียนและเลียนแบบสภาพจริงในชีวิต
- 4.3 ให้โอกาสบูรณาการความรู้ความสามารถหลายด้านและใช้ความคิด

อย่างลึกซึ้ง

- 4.4 ตอบสนองสถานการณ์ได้หลายรูปแบบ
- 4.5 คำตอบถูกมีหลายคำตอบ

4.6 มีเกณฑ์การให้คะแนนตามความสมบูรณ์ของพฤติกรรม

4.7 เปิดโอกาสให้นักเรียนคิดและเขียนคำตอบเอง

5. การรายงานตนเอง เป็นการให้นักเรียนพูดหรือเขียนบรรยายสะท้อนความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความรู้สึก ความต้องการ วิธีการทำงาน และคุณลักษณะของผลงาน

6. แฟ้มผลงาน (Portfolio) เป็นตัวอย่างผลงานดี ๆ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ที่เลือกรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อใช้แสดงถึงความรู้ความเข้าใจ ความสามารถ ทักษะ ความสนใจ ความถนัด ความพยายาม ความก้าวหน้า ความสำเร็จในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือมากกว่า ในแฟ้มผลงานดีเด่นอาจเก็บรวบรวมผลงานจากการประเมินตามวิธี 1-5 ด้วยก็ได้

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่าเครื่องมือในการประเมินจากสภาพจริง ประกอบไปด้วย

1. การสังเกต

- การสังเกตแบบเป็นทางการ
- การสังเกตแบบไม่เป็นทางการ

2. การสัมภาษณ์

- การสัมภาษณ์แบบมีเค้าโครง
- การสัมภาษณ์แบบไม่มีเค้าโครง

3. การบันทึก

4. การนำเสนอของนักเรียน

5. แฟ้มสะสมผลงานนักเรียน

2. ความเป็นมาของแฟ้มสะสมผลงาน (PORTFOLIO ASSESSMENT)

การประเมินจาก Portfolio ได้พัฒนามาจากการที่ศิลปินและนักโหราศาสตร์นำผลงานของตนที่แสดงถึงความสามารถ ความคิดริเริ่ม ความอัจฉริยะ และงานที่ตนรักจัดเก็บสะสมในกระเป๋า หรือแฟ้มซึ่งเรียกว่า Portfolio มาจัดแสดง หรือเสนอให้แก่ผู้ว่าจ้างทำหรือบุคคลอื่น เพื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ ชื่นชม ยอมรับความสามารถของตน ซึ่งนักการศึกษาได้นำแนวคิดของแฟ้มผลงานของศิลปิน หรือนักโหราศาสตร์มาประยุกต์ใช้กับนักเรียนโดยเน้นบทบาทให้นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากสิ่งที่ได้เรียนรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนประเมินความก้าวหน้าของตนเอง ดังนั้น Portfolio ของนักเรียน จึงเป็นที่สำหรับนักเรียนได้เก็บสะสมผลงานที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ ความคิดริเริ่ม ในการนำเสนอผลงานของตนเองได้ดี นอกจากนี้ยังสามารถวัดทักษะความชื่นชม

การตัดสินใจอันเป็นการพัฒนาการเรียนรู้จากธรรมชาติไปสู่ธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ซึ่งรายการหรือชิ้นงานที่จัดไว้ในแฟ้มงานนั้นจะเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงทักษะ ความสามารถ และความอัจฉริยะของบุคคลได้ดีกว่าการบรรยายความสามารถ หรือการทดสอบความรู้ ซึ่งการประเมินผลแบบเดิมไม่สามารถวัดสิ่งเหล่านี้ได้ สำหรับสิ่งที่ใช้เก็บผลงานของนักเรียน ซึ่งโดยทั่วไปนิยมใช้แฟ้มหรือกล่องในที่นี้เรียก Portfolio ของนักเรียนว่าแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน (กรมวิชาการ, 2539 ก, หน้า 2) และแนวคิดเรื่องแฟ้มสะสมผลงาน เริ่มใช้ในโรงเรียนที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อประมาณกลางทศวรรษของปี คริสต์ศักราช 1980 (เสาวณี เกรียร์, 2540, หน้า 148)

3. ความหมายของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน

นักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของแฟ้มสะสมงานนักเรียนไว้ดังนี้
กรมวิชาการ (2539 ก, หน้า 5) แฟ้มผลงานของนักเรียน คือ การสะสมงานอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงถึงผลงาน ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนของการเรียนรู้ในวิชาการรวบรวมงานจะต้องครอบคลุมถึงการที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกเนื้อหา เกณฑ์การคัดเลือก และเกณฑ์การตัดสินใจให้ระดับคะแนน รวมทั้งเป็นหลักฐานที่สะท้อนการประเมินตนเองของนักเรียนด้วย

ภาวิณี ศรีสุขวัฒนานนท์ (2539, หน้า 60) ได้กล่าวว่า แฟ้มงาน (Portfolios) คือ ผลงานของนักเรียนที่จัดเก็บอย่างมีเป้าหมาย เพื่อบรรยายให้เห็นความเพียรพยายามของนักเรียน ความก้าวหน้า หรือผลสัมฤทธิ์ในการเรียนในขอบเขตที่กำหนด

ดำริ บุญชู (2541, หน้า 64) แฟ้มสะสมงานนักเรียน หมายถึง สิ่งที่ใช้เก็บสะสมงานของนักเรียนที่ผ่านการคัดเลือกโดยตัวนักเรียนเอง หรือภายใต้การแนะนำของครูมาสะสมไว้ในรูปของวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจเป็น แฟ้ม กล่อง แผ่นดิสก์ อัลบั้ม ฯลฯ ทั้งนี้มีการเก็บอย่างเป็นระบบ และมีจุดหมายที่แน่ชัด ใช้เป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความพยายาม เจตคติ แรงจูงใจ ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ของนักเรียนให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้ทราบ

ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช (2540, หน้า 14) กล่าวว่า แฟ้มสะสมผลงาน คือ สิ่งที่จะต้องประกอบด้วย 3 ประการดังนี้

1. การสะสม (Collecting) ได้แก่ การสะสมผลงานหรือหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือบ่งบอกถึงตัวนักเรียน ตลอดภาคเรียนในด้านต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายของแฟ้มสะสมงาน

2. การจัดระบบข้อมูล (Organizing) ซึ่งประกอบด้วย

- 2.1 การนักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาของแฟ้มสะสมงาน
- 2.2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกผลงาน
- 2.3 การมีเกณฑ์ในการพัฒนาและตัดสินคุณค่า

3. การมีสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการสะท้อนตนเองและการประเมินตนเองของนักเรียน

สุวิทย์ มูลคำ (2540, หน้า 7) แฟ้มสะสมงาน หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นรวบรวมตัวอย่างหรือบางส่วนจากหลักฐานที่แสดงถึงผลสัมฤทธิ์ ความพยายามหรือความถนัดของบุคคล หรือประเด็นที่ต้องการจัดทำแฟ้มสะสมงานไว้อย่างเป็นระบบ โดยบุคคลนั้นและบุคคลที่เกี่ยวข้องมีส่วนรับผิดชอบในการจัดทำแฟ้มสะสมงานร่วมกัน

แฟ้มสะสมงาน คือการเก็บรวบรวมผลงานของนักเรียนที่ผ่านการคัดเลือกโดยตัวนักเรียนเอง (หรือภายใต้การแนะนำของครู) มาสะสมไว้ในภาชนะอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างเป็นระบบ และมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นข้อมูลที่แสดงถึงความพยายาม เจตคติ แรงจูงใจ ความเจริญงอกงาม ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ของนักเรียนให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้ทราบ โดยที่ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการสร้างและประเมินแฟ้มสะสมผลงานด้วยกัน แฟ้มสะสมงานของนักเรียนจะเน้นการประเมินผลสรุปรวมของนักเรียนให้ดี ดังนั้นการเก็บรวบรวมผลงานซึ่งบรรจุไว้ในแฟ้มสะสมงาน ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. นักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการคัดเลือกรายการต่าง ๆ ในแฟ้มสะสมงาน
2. ต้องมีเกณฑ์ในการคัดเลือก
3. มีหลักฐานแสดงผลการประเมิน ตนเอง

จิราภรณ์ ศิริทวี (2540, หน้า 1) ความหมายของการประเมินด้วยแฟ้มสะสมงาน คือ สิ่งที่น่ามาประเมินเป็นแบบฝึกหัดตัวอย่างงาน หลักฐานหรือร่องรอยซึ่งได้มาจากกิจกรรมที่หลากหลาย เป็นการประเมินที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เพราะชิ้นงานที่เก็บสะสมไว้เป็นงานที่นอกจากเจ้าของจะจัดสรรเองแล้ว ยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องร้อยเรียงกันตลอดระยะเวลาที่กำหนด เพื่อการประเมินชิ้นงานที่สะสมเหล่านี้จะสะท้อนพัฒนาการและความเจริญเติบโตของความคิดของนักเรียนเป็นช่วง ๆ ในการประเมินด้วยแฟ้มสะสมงานนี้ ครูต้องแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการเก็บสะสมงาน ตลอดจนสิ่งที่ครูคาดหวัง รวมทั้งสิ่งที่นักเรียนต้องปฏิบัติเมื่อมีการประเมินแฟ้มสะสมงาน นักเรียนควรได้รับรู้และเข้าใจกระบวนการที่เกี่ยวข้องทั้งหมดก่อนลงมือสะสมงาน ทั้งนี้เพราะการประเมินด้วยแฟ้มงานนักเรียนเป็นเจ้าของงาน นักเรียนต้องเป็นผู้ผลิตและผู้เก็บสะสมชิ้นงานด้วยตนเอง

วิรัช วรรณรัตน์ (2540, หน้า 73-80) ได้ให้ความหมายของแฟ้มสะสมงานดังนี้

1. Portfolio หมายถึง การเก็บรวบรวมและสะสมงาน หน้าที่ของผู้สอนก็ต้องจัดหา ตู้อเอกสาร สถานที่ และคิดหาระบบการจัดเก็บเพื่อรวบรวมและสะสมชิ้นงานของผู้เรียน ซึ่งคง ยุ่งยากและเป็นภาระที่มีเพิ่มขึ้น และเมื่อเข้าใจตามนัยนี้ จึงเกิดแนวคิดและวิธีการว่าจะจัดเก็บ ชิ้นงานทั้งหมดหรือบางส่วนที่สำคัญ ๆ เมื่อพิจารณาแล้วคงเป็นไปได้ยาก เพราะเด็กแต่ละคน เรียนหลายวิชา วิชาหนึ่งมีงานหลายชิ้น ถ้ารวบรวมตั้งแต่เข้าเรียนจนจบหลักสูตรในแต่ละระดับ แล้ว คงไม่มีสถานที่เพียงพอเป็นแน่แท้ เพราะขนาดยังไม่ได้ทำตามนี้ สถานที่เรียน สถานที่สอน และสถานที่ทำงานของครูและนักเรียนก็มีสภาพที่แออัดไปด้วยเอกสารอยู่แล้ว
2. Portfolio หมายถึง แฟ้มประวัติการเรียนรู้ของผู้เรียน หน้าที่ครูผู้สอนคงต้องบันทึกการ การหรือบันทึกผลงานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนของผู้เรียนไว้เหมือนบัตรตรวจสุขภาพ ที่กระทำอยู่ ปัญหาจึงอยู่ที่จะบันทึกอะไรบ้าง และบันทึกอย่างไร ซึ่งในการปฏิบัติก็มีหน่วยงาน ได้จัดทำไว้แล้วบางส่วน เช่น ระเบียบการสะสม (Record) สมุดรายงานผลการเรียน สมุดบันทึก คะแนนการวัดผล เป็นต้น ซึ่งแบบบันทึกในลักษณะทั้งเป็นรายบุคคลและรายชั้นเรียนในแต่ละ ปีการศึกษา
3. Portfolio หมายถึง วิธีการวัดผลและประเมินที่ใช้ผลการปฏิบัติตามสภาพที่แท้จริง หน้าที่ของผู้สอนก็ต้องใช้ผลและข้อมูลจากกิจกรรม หรือการปฏิบัติทั้งหมดในการตัดสินผล เพราะตามนัยนี้ มีความเชื่อว่าผลการปฏิบัตินั้นสามารถบ่งบอกสภาพที่แท้จริง และจำเป็นต้อง อาศัยข้อมูลที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถ้าพิจารณาแบบผิวเผินแล้วจะเหมือนกับที่เคยปฏิบัติอยู่ คือใช้ผลรวมของคะแนนกิจกรรมต่าง ๆ มาตัดสินผลให้ระดับผลการเรียน แต่ตามหลักการและ ความเชื่อแล้วมีนัยมากกว่านี้ กล่าวคือ ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงรูปแบบของกิจกรรมที่บ่งบอกถึง สภาพที่แท้จริงของผู้เรียน รูปแบบแต่ละกิจกรรมจะต้องสอดคล้องต่อเนื่องกัน และสามารถแสดงถึง ความก้าวหน้าในความสามารถ หรือพฤติกรรมของผู้เรียน โดยพิจารณาผลในแต่ละครั้งจะต้อง มีการปรับปรุงซ่อมเสริม การวัดและประเมินผลจะต้องกำหนดลักษณะพฤติกรรมและศักยภาพ ที่ต้องการ ส่วนการใช้ผลจะพิจารณาผลงานทั้งหมด
4. Portfolio หมายถึง กิจกรรมและงานในการปฏิบัติงานเพื่อการเรียนการสอน หน้าที่ ของครูจึงต้องทำการสอนตรวจสอบการปฏิบัติงานในทุกรายวิชาหรือเนื้อหาที่สอน โดยมีการ กำหนดงานหรือกิจกรรมที่จะสอนและตรวจสอบ มีแบบสังเกตในการประเมินคุณภาพของผล (Product) และวิธีการปฏิบัติ (Procedure) มีเกณฑ์การให้คะแนนและการตัดสินผลการปฏิบัติ ซึ่งถ้าเป็นไปตามนัยนี้ รายวิชาใดที่เน้นการปฏิบัติจะสามารถจัดกระทำได้ง่าย แต่ถ้าเป็นวิชาสามัญ จะกำหนดงานหรือกิจกรรมในการปฏิบัติได้น้อยกว่า

5. Portfolio หมายถึง การใช้กิจกรรมหรืองานหลาย ๆ อย่างเพื่อการประเมินผล
หน้าที่ของครูในการวัดประเมินผลจะต้องพิจารณาจากผลงานหลาย ๆ อย่าง ซึ่งอาจจะใช้วิธีการ
ประเมินผลงานเป็นระยะ ๆ แล้วตัดสินผลโดยรวม ประมวลข้อมูลหลักฐานจากทั้งหมด หรืออาจจะ
ใช้วิธีการพิจารณาจากหลักฐานหลาย ๆ อย่างที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว ในทางที่ปฏิบัติที่น่าจะเป็น
ไปได้และความสอดคล้องกับการเรียนการสอนก็คือการประเมินผลเป็นระยะ ๆ ในระหว่างการเรียน
การสอน (Formative Assessment) และการประเมินสรุปปลายภาคเรียน (Summative
Assessment) โดยกิจกรรมหรืองานในการประเมินสรุปแต่ละชุดจะต้องครอบคลุมสมรรถภาพ
หลาย ๆ ด้าน

สวัสด์ ตีชีน (2540, หน้า 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า Portfolio เรียกเป็นภาษาไทย
กันได้หลายชื่อ เช่น แฟ้มสะสมงาน หรือแฟ้มสะสมผลงาน หรือแหล่งสะสมผลงาน
แฟ้มสะสมผลงาน เป็นแหล่งซึ่งไว้สำหรับรวบรวมข้อมูลและหลักฐานต่าง ๆ ที่แสดงถึง
ประสบการณ์และการเรียนรู้รวมทั้งความสำเร็จต่าง ๆ ที่แต่ละคนได้รับ แหล่งที่ได้รวบรวมหรือ
เก็บข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ อาจอยู่ในรูปแบบของหนังสือ กระเป๋า แฟ้มปกแข็ง แฟ้มปกอ่อน
หรืออะไรก็ได้ที่กระชับเป็นระบบ ดูดี ถีบไปไหนมาไหนได้สะดวก แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio)
ถือว่าเป็นหลักฐานการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่มีความสำคัญยิ่งแต่กระบวนการจัดทำแฟ้มสะสม
ผลงานน่าจะมีความสำคัญมากกว่า เพราะนักศึกษาจะต้องเป็นทั้งนักเขียน นักรวบรวม นักคิด
นักวิเคราะห์ นักสรุป นักวางแผน และจะต้องฝึกความชำนาญด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการ
การเรียนรู้อีกมากมาย

สาลี ศิลปธรรม (2540, หน้า 7) ได้กล่าวถึงความหมายของแฟ้มสะสมผลงานไว้ดังนี้
Portfolio หมายถึง แฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้แสดงถึง
ความพยายาม ความก้าวหน้า และความสามารถของผู้เรียน การที่ผู้เรียนจัดทำแฟ้มสะสมงาน
จะทำให้ผู้เรียนมองเห็นความก้าวหน้าของตนเอง เห็นความผิดพลาดบกพร่อง ตลอดจน
การปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในภายหลัง แฟ้มสะสมงานจึงเป็นหลักฐานสำคัญที่จะแสดงให้เห็น
พัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างเด่นชัด

เสาวณี เกียรย์ (2540, หน้า 148) กล่าวว่า “แฟ้มสะสมผลงานนักเรียน เป็นการรวบรวม
ผลงาน และบันทึกความก้าวหน้าต่าง ๆ ที่คิดสรรแล้วของนักเรียน ซึ่งรวบรวมมาจากบริบทต่าง ๆ
ในช่วงเวลาต่าง ๆ โดยที่กระบวนการรวบรวมจะประกอบด้วยการสะท้อนตนเอง และการประสาน
ความร่วมมือระหว่างครู นักเรียนและผู้ปกครอง และมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การพัฒนาการเรียนรู้

ของนักเรียน" (...A portfolio is a selective collection of student work and records of progress gathered across diverse contexts over time, framed by reflection and enriched through collaboration, that has as its aim the advancement of student learning)

สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (2540, หน้า 138) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความหมายของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน (PORTFOLIO)

- ความหมายทั่วไป : คือ การรวบรวมผลงานของนักเรียนอย่างมีจุดประสงค์ โดยเก็บต่อเนื่องในช่วงเวลาที่ผ่านไป

- ความหมายเฉพาะมากขึ้น คือ การรวบรวมผลงานของนักเรียนที่มองเห็นได้ จับต้องได้ โดยแสดงความสำเร็จและทักษะต่าง ๆ ซึ่งจะต้องทำให้ทันสมัยอยู่เสมอ เมื่อบุคคลนั้นเปลี่ยนแปลงไปและพัฒนาขึ้น

- ความหมายที่สมบูรณ์มากขึ้น คือการรวบรวมผลงานของนักเรียนอย่างมีจุดประสงค์ เป็นแฟ้มที่แสดงให้เห็นทั้งนักเรียนเองและผู้อื่นเห็นได้ถึงความพยายาม ความก้าวหน้าหรือความสำเร็จในด้านใดด้านหนึ่ง นอกจากนี้ยังต้องประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

- (1) การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเลือกสิ่งที่จะใส่ในแฟ้ม
- (2) แนวทางในการคัดเลือก
- (3) แนวทางในการตัดสินผลงาน
- (4) หลักฐานที่แสดงถึงการประเมินตนเองของนักเรียน

- ความหมายที่สมบูรณ์ที่สุด : คือ การรวบรวมผลงานของนักเรียนอย่างมีจุดมุ่งหมาย แสดงให้เห็นถึงความพยายาม ความก้าวหน้า และความสำเร็จของนักเรียนในสาขาใดสาขาหนึ่ง หรือมากกว่านั้น ในการรวบรวมผลงานนักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการคัดเลือกสิ่งที่จะใส่ไว้ในแฟ้ม แนวทางการคัดเลือกชิ้นงาน แนวทางในการตัดสินผลงาน และหลักฐานที่แสดงถึงการสะท้อนตนเองของนักเรียน แฟ้มจะให้ภาพผลการเรียนรู้ที่ซับซ้อนและสมบูรณ์ การรวบรวมนี้จะเป็น "แฟ้ม" ได้เมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในการวัดผลไม่ใช่สิ่งที่ถูกวัดผลระบบนี้จะช่วยให้นักเรียนมีโอกาสได้พัฒนาความสามารถที่เขาจำเป็นต้องมีในวันที่จะกลายเป็นผู้เรียนรู้ที่กำหนดทางเดินของตนเอง และมีความคิดอิสระ

บุญชม ศรีสะอาด (2540, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของแฟ้มสะสมผลงานไว้ดังนี้ การประเมินผลโดยใช้ Portfolio มีแนวคิดเช่นเดียวกับการสะสมต่าง ๆ เช่น แสตมป์ ธนบัตร เหรียญ ฯลฯ ซึ่งผู้สะสมจะต้องรวบรวมไว้ในที่เก็บ เช่น สมุดสะสมแสตมป์ สมุดสะสมธนบัตร สมุดสะสมเหรียญ เป็นต้น ผู้สะสมสามารถนำออกมาแสดงให้คนอื่น ๆ ชมได้ อธิบายได้

หรือในระดับวิชาชีพต่าง ๆ เช่น ทางด้านศิลปกรรม ภาพ สิ่งโฆษณา ฯลฯ จะมีการรวบรวมตัวอย่าง ผลงานที่เด่นมาจัดแสดงเผยแพร่ หรือจัดใส่แฟ้มนำไปเสนอต่อลูกค้า ผู้ใช้บริการ เป็นต้น

ประภากร กองตาพันธุ์ (2541, หน้า 8) กล่าวว่า แฟ้มสะสมผลงาน คือแหล่งรวบรวม บรรจุผลงานที่นักเรียนได้ปฏิบัติจริงและเรียนรู้ด้วยตนเอง นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกและ กำหนดเกณฑ์การประเมินผล เพื่อแสดงถึงความสามารถ ความพยายาม ความก้าวหน้า

นารีย์ วงศ์ไผ่ (2541, หน้า 20) สรุปว่า แฟ้มสะสมผลงาน คือ การสะสมงานอย่างมี จุดมุ่งหมายเพื่อเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความพยายาม ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ ในเรื่องหนึ่ง ๆ หรือหลาย ๆ เรื่องโดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือกเนื้อหา

ธัญวาท มากเหลือ (2541, หน้า 18) ได้ให้ความหมายของแฟ้มสะสมงานไว้ว่า แฟ้มสะสมงานเป็นการสะสมงานของนักเรียนอย่างมีจุดประสงค์ แสดงให้เห็นถึงความพยายาม ความก้าวหน้า หรือผลสัมฤทธิ์ในเรื่องที่เจาะจง และอย่างน้อยที่สุดต้องมีลักษณะต่อไปนี้คือ การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเลือกเนื้อหาของแฟ้มสะสมงาน เกณฑ์การเลือกผลงาน เกณฑ์การตัดสินความสามารถหรือคุณสมบัติ และหลักฐานการสะท้อนตนเองของนักเรียน

ประติษฐ์ ทองคำปลิว และครรชิต มนูญผล (2541, หน้า 23) ได้กล่าวว่า แฟ้มสะสมงานเป็นแหล่งข้อมูลหรือหลักฐานที่แสดงรายการความสามารถ ความสำเร็จ ความก้าวหน้า ความภาคภูมิใจ ที่นำมารวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ

จากข้อความข้างต้น แฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน (Portfolio) หมายถึง เป็นการ รวบรวมชิ้นงานต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ที่แสดงถึงความสนใจ และความสามารถ แฟ้มผลงาน นักเรียนใช้แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เขาประสบความสำเร็จได้เรียนรู้หรือได้ผลิตออกมา และนักเรียน ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาเกณฑ์การประเมินด้วยตนเอง

4. ประเภทของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน

จิราภรณ์ ศิริทวี (2540, หน้า 2) ได้แบ่งประเภทของแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียนดังนี้

1. แฟ้มสะสมงานส่วนบุคคล เป็นแฟ้มที่นักเรียนใช้เก็บผลงานต่าง ๆ ของตนเอง อาจเป็นแบบฝึกหัดวิชาต่าง ๆ งานเขียน ภาพวาด จดหมายจากโรงเรียนถึงผู้ปกครองส่วนใหญ่ มักเป็นศูนย์รวมงานส่วนตัวของนักเรียนคิดว่ามีค่าสำหรับตนเองและน่าเก็บเอาไว้ นอกจากนั้น อาจเป็นแฟ้มที่เก็บรวบรวมเฉพาะผลงานที่ดียอดเยี่ยมของนักเรียน แฟ้มลักษณะนี้จะเป็นตัวแทน ของพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิด และสามารถแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของ นักเรียน

2. แฟ้มสะสมงานทางวิชาการ เป็นแฟ้มกำหนดให้เก็บเฉพาะงานวิชาของนักเรียน งานทุกชิ้นที่เก็บจะได้รับการตรวจคะแนนมาเรียบเรียงแล้ว แฟ้มลักษณะนี้อาจเป็นแฟ้มงานรายบุคคลหรือรายกลุ่มก็ได้ อาจเก็บสะสมหลายชิ้นต่อเนื่องกันหรือแต่ละชิ้นปีก็ได้ นอกจากจะเป็นแฟ้มที่นักเรียนใช้เก็บผลงานแล้ว โรงเรียนอาจทำแฟ้มสะสมงานของโรงเรียนเพื่อแสดงเรื่องราวที่เกิดขึ้นระหว่างปี เพื่อให้ประชาชนได้ชื่นชมก็ได้

3. แฟ้มสะสมงานวิชาชีพ อาจทำโดยบุคคลหลายฝ่าย เช่น การสะสมงานเพื่อการเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา แฟ้มสะสมงานเกี่ยวกับการฝึกสอน แฟ้มสะสมงานของครูเพื่อการประเมินเลื่อนขั้น แฟ้มสะสมงานของผู้บริหารที่แสดงภาพสะท้อนความสามารถเชิงบริหารของผู้บริหาร หรืออาจจะเป็นแฟ้มสะสมงานของพนักงานเพื่อประโยชน์สำหรับนายจ้างในการใช้ตรวจสอบพฤติกรรมการทำงาน of พนักงาน

กรมวิชาการ (2539 ก, หน้า 13-9) ได้แบ่งประเภทแฟ้มสะสมงานไว้ 3 ประเภท ได้แก่ แฟ้มผลงานส่วนบุคคล แฟ้มผลงานทางวิชาการ แฟ้มผลงานทางวิชาชีพ ซึ่งแต่ละประเภทมีลักษณะดังนี้

แฟ้มผลงานส่วนบุคคล มี 2 ลักษณะ คือ

1. แฟ้มผลงานรวม เป็นแฟ้มผลงานเกี่ยวกับตัวนักเรียนเองที่แสดงถึงบุคลิภาพส่วนตัว อาจประกอบด้วยกิจกรรมที่อยู่นอกโรงเรียน รูปภาพต่าง ๆ งานอดิเรก กิจกรรมในชุมชน ความสามารถพิเศษทางด้านดนตรี กีฬา เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว เครื่องเสียง และการท่องเที่ยว ชิ้นงานที่เก็บอาจรวมไปถึงภาพ เปรียบเทียบ วาด วิดีทัศน์ ของที่ระลึกต่างๆ รวมถึงการเขียนของนักเรียนเกี่ยวกับเป้าหมายทางการศึกษาอาชีพ แผนการท่องเที่ยวหรือแผนเกี่ยวกับครอบครัว ที่สะท้อนให้เห็นความคิดฝันที่นำไปสู่ความจริง แฟ้มสะสมงานชนิดนี้จะช่วยให้เพื่อน ๆ และครูได้รู้จักนักเรียนได้ดียิ่งขึ้นในสิ่งที่นักเรียนมีความภาคภูมิใจในความสนใจ รวมทั้งการประสบความสำเร็จที่นอกเหนือจากที่ได้รับในโรงเรียน

2. แฟ้มผลงานชิ้นที่ดีที่สุด เป็นสิ่งที่แพร่หลายมากในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาซึ่งอาจรวมถึงผลงานจากชิ้นที่ผ่านมามากก็ได้ แฟ้มผลงานประเภทนี้มีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนได้คัดเลือกงานที่นักเรียนทำทั้งหมดหรือชิ้นงานที่ครูและนักเรียนร่วมกันคัดเลือก โดยชิ้นงานนั้น จะเป็นตัวแทนของพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิด และสามารถแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของนักเรียน

แฟ้มผลงานเชิงวิชาการ ประกอบด้วย

1. แฟ้มผลงานเพื่อการให้ระดับคะแนน ซึ่งมีแนวทางเลือกหลายทาง

1.1 ไม่เฉพาะเจาะจงชิ้นงานใดชิ้นงานหนึ่งเป็นพิเศษ เพื่อการให้ระดับคะแนน ทั้งนี้ เพราะชิ้นงานทุกชิ้นจะได้รับการให้ระดับคะแนนมาก่อนที่จะถูกรวบรวมไว้ในแฟ้มผลงาน

1.2 ให้ระดับคะแนนเฉพาะงานบางชิ้น โดยปกติแล้วครูจะเลือกชิ้นงาน 2-3 ชิ้น และนักเรียนเลือกชิ้นงาน 2-3 ชิ้น รวมแล้วประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวนงานทั้งหมดจะได้รับการนำมาให้ระดับคะแนนขั้นสุดท้าย ส่วนชิ้นอื่น ๆ จะถือว่าเป็นส่วนเสริมให้เห็นถึงความสำเร็จเท่านั้น

1.3 ชิ้นงานทุกชิ้นในแฟ้มผลงานที่สมบูรณ์จะได้รับการให้ระดับคะแนนในแต่ละชิ้นตามเกณฑ์ และคำมีบรรยายคุณภาพของรายการประเมินที่กำหนดไว้ล่วงหน้า (Rubrics)

1.4 ให้ระดับคะแนนโดยพิจารณาแฟ้มผลงานทั้งฉบับ โดยพิจารณาเกณฑ์ที่สำคัญ เช่น ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ปฏ การจัดระบบงาน การสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ การประเมินตนเอง และการตอบสนองของจุดประสงค์ระยะสั้นและระยะยาว

2. แฟ้มผลงานแบบบูรณาการ มีวัตถุประสงค์ให้นักเรียน ครูและผู้ปกครองให้มองเห็นภาพทั้งหมดของตัวนักเรียน โดยดูจากงานที่นักเรียนได้บูรณาการวิชาต่าง ๆ และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน นักเรียนอาจเขียนแสดงความคิดเห็นถึงวิชาที่ชอบหรือไม่ชอบมากที่สุด และอภิปรายทั้งความคิดรวบยอดและทักษะใดบ้างที่เชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาสาระต่าง ๆ รวมทั้งประสบการณ์นอกห้องเรียน

3. แฟ้มผลงานกลุ่ม มีจุดประสงค์เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มแต่ละคน เอาความสามารถ และศักยภาพทางสติปัญญาของนักเรียนที่มีแตกต่างออกมาพัฒนางานร่วมกัน และเน้นการ ปลุกฝัง การช่วยเหลือซึ่งกันและกันและร่วมกันใช้ความสามารถส่วนบุคคลที่ต่างกัน ตัวอย่าง แฟ้มผลงานของกลุ่ม เช่น กิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมโรงเรียน กิจกรรมของชุมชน ควรจะกำหนดเกณฑ์ล่วงหน้าเพื่อการประเมินสะท้อนข้อมูลกลับ และการประเมินตนเองเกี่ยวกับทำงานร่วมกันของกลุ่ม อาจจะถูกใช้เพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มอื่น (ครู ผู้ปกครอง) ซึ่งจุดประสงค์สำคัญของแฟ้มผลงานกลุ่ม คือ การนำเอาความสามารถที่แตกต่างกันให้ร่วมกันสร้างสรรค์งานกลุ่มขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมในชีวิตจริง

4. แฟ้มสะสมงานแบบสะสมหลายชั้นเรียน บางโรงเรียนได้จัดกลุ่มระดับการศึกษาออกเป็นช่วง ๆ เช่น แบ่งออกเป็น 2 ปี หรือ 3 ปี และให้นักเรียนเก็บชิ้นงานของแต่ละปี ดังตัวอย่าง เช่น นักเรียนเก็บผลงานตั้งแต่ระดับอนุบาล ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 โดยเก็บในแฟ้มแยกสีสันตามราชนปี และแฟ้มแต่ละชั้นปีถูกรวบรวมเก็บไว้ในแฟ้มใหญ่แล้วเก็บไว้ที่โรงเรียน ในปีต่อ ๆ มา

นักเรียนก็จะนำงานทั้งหมดออกมาและย้อนกลับไปดูว่าตัวเองได้พัฒนาการเรียนรู้ไปเท่าไร ในช่วง 3 ปี ในขณะที่เดียวกันนักเรียนก็อาจจะให้เพื่อนนักเรียนวิจารณ์ความก้าวหน้าของเขา ในด้านการเขียน การอ่าน งานศิลปะ และการแก้ปัญหา วิธีการนี้นักเรียนจะเกิดความประทับใจ อย่างแท้จริง เมื่อเขาได้มองเห็นความก้าวหน้าใน 3 ปีที่ผ่านมา

5. เพิ่มผลงานที่เสนอความหลากหลายทางสติปัญญา โรงเรียนต้องหาวิธีการที่มั่นใจ ได้ว่านักเรียนมีความต้องการและความสามารถที่หลากหลาย ทั้งในด้านรูปแบบการเรียนรู้และ สัมฤทธิ์ผล ดังนั้นเพิ่มผลงานที่มีการจัดกิจกรรมและการประเมินผลที่คำนึงถึงความสามารถ ทางด้านสติปัญญา 7 ด้านของ Gardner (ความสามารถทางด้านสติปัญญา 7 ด้าน ได้แก่ ความสามารถทางด้านภาษา ด้านเหตุผลและคิดคำนวณ ด้านการมองเห็นรูปทรง ด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย ด้านดนตรีและจังหวะ ด้านการปรับตัวเข้ากับสังคมและต้องการ รู้จักและเข้าใจตนเอง) จะให้เพิ่มผลงานที่เสนอความหลากหลายทางสติปัญญา

6. เพิ่มผลงานของชั้นเรียน ในห้องเรียนแต่ละห้องก็มีลักษณะของชิ้นงานที่เป็นภาพรวม ของความสำเร็จของการเรียนรู้ และบุคลิกภาพที่เกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น คำขวัญ ภาพถ่าย ห้องเรียน เป้าหมายระยะสั้นระยะยาว เพลง กิจกรรมสัมพันธ์ กีฬา ละคร โคลง เพิ่มผลงาน ชั้นเรียนก็จะประกอบด้วย กิจกรรม งานกลุ่ม ตัวอย่างของการสร้างทีมงาน ที่ทำให้สมาชิก ในห้องเรียนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

7. เพิ่มผลงานของโรงเรียน โรงเรียนจะเก็บรักษาเพิ่มผลงานของโรงเรียนไว้ที่ศูนย์สื่อ หรือห้องพัสดุใหญ่ เพื่อให้ประชาชนได้มาชื่นชมประกอบด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่นำมาซึ่งชื่อเสียง การได้รับรางวัลของครูหรือโรงเรียน กิจกรรมสัมพันธ์ชุมชนการจัดงานวันวิทยาศาสตร์ การทัศนศึกษา เป็นต้น

8. เพิ่มผลงานของจังหวัด สามารถที่จะเก็บรวบรวมเพิ่มผลงานจากแต่ละโรงเรียนใน ฐานะเหตุการณ์ของเมือง ตัวอย่างเช่น งานแสดงวิทยาศาสตร์ งานแสดงหนังสือ โครงการ ของชุมชน การแข่งขันสอบชิงทุนคะแนนมาตรฐานการสอบ การประกาศผู้มีสุขภาพดี งบประมาณของรัฐ นวัตกรรมทางคอมพิวเตอร์ นักเรียน ครู และผู้บริหารที่ได้รับรางวัลดีเด่นต่าง ๆ การศึกษาพิเศษ เพิ่มงานชนิดนี้อาจจะใช้ในการวางแผนการสอนหรือจัดกิจกรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับ ผลงานของการประเมินผลของเมืองถึงจุดเด่น และจุดอ่อน

แฟ้มผลงานเชิงวิชาชีพ

1. แฟ้มผลงานเพื่อการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาหรือวิทยาลัย นักศึกษาใหม่ต้องเตรียมตัวอย่างแฟ้มผลงานในระดับมัธยมปลาย เพื่อใช้ในการแสดงถึงความสามารถของนักเรียนในวิชาต่าง ๆ ที่ได้กระทำในชุมชนเพื่อประกอบการพิจารณาในการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนหรือจัดวิชาให้ลงเรียนและอาจใช้แฟ้มผลงานร่วมกับคะแนนมาตรฐานการทดสอบในการพิจารณาในเกรด หรือใช้แฟ้มผลงานประกอบการขอทุน การสมัครงาน การได้รับการว่าจ้าง มักบ่อยครั้งที่ใช้ประกอบการสัมภาษณ์คำรับรอง การนำเสนอแฟ้มผลงานเกี่ยวกับสิ่งบ่งบอกถึงความสามารถด้านการทำงาน สถานศึกษาบางแห่งให้นักเรียนรวบรวมความสามารถในงานของตน เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์งาน เช่น กิจกรรมพิเศษ ความสามารถในการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบในงาน ทักษะ ประสบการณ์จากการฝึกงาน

2. แฟ้มผลงานประสบการณ์การสอน โปรแกรมนักศึกษาครูที่ต่ำกว่าปริญญาตรี ต้องการให้เก็บแฟ้มสะสมงานเกี่ยวกับการฝึกสอนจะมีเกี่ยวกับแผนการสอนหนังสืออ่าน ชิ้นงานของนักเรียน กิจกรรมนอกหลักสูตรบทเรียน วีดีโอ สัมภาษณ์นักเรียน การประชุมปฏิบัติการ เหตุการณ์เพื่อนช่วยเพื่อน แบบประเมินผลจดหมายจากนักเรียนและผู้ปกครอง จุดมุ่งหมายระยะยาว การประเมินผลการสอนตนเอง ข้อมูลย้อนกลับจากอาจารย์ที่ปรึกษา ครูพี่เลี้ยงหรือศึกษานิเทศก์ อาจใช้แฟ้ม ผลงาน ในการพิจารณาให้เกรดนักศึกษา และปัจจุบันในการว่าจ้างครู จะมีการใช้แฟ้มผลงานประกอบในการสัมภาษณ์ครู เพื่อให้ครูมีคุณลักษณะที่ต้องการมากกว่าจะเอาครูใหม่มาพัฒนาใหม่

3. แฟ้มผลงานของครู บางแห่งใช้การประชุมพิจารณาแฟ้มผลงานประเมินครูแทนที่จะเชื่อใจการเข้าในสังเกตการสอนในช่วงเวลา 10-20 นาที แฟ้มผลงานอาจรวมถึงวีดีโอการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนงานนักเรียน คะแนนการประเมินตนเอง การสัมภาษณ์ หลักฐานการพัฒนาตนเองโดยการประชุมอบรม เช่น เอกสารหลักสูตรที่แสดงความสำเร็จหรือการมีการศึกษาสูงขึ้น รางวัล การได้รับเกียรติยศ คำติชม เสนอจดหมายจากนักเรียน ผู้ปกครอง หรือผู้บริหาร เอกสารหลักสูตรพิเศษเกี่ยวกับชุมชน งานอดิเรก กีฬา หรือกิจกรรมนอกโรงเรียน เหตุการณ์ของครอบครัว จุดหมายระยะสั้นระยะยาว และปรัชญาการศึกษา เป็นต้น และครูที่คิดจะเปลี่ยนสถานที่สอนหรือเปลี่ยนตำแหน่ง จำเป็นต้องใช้แฟ้มผลงานเป็นหลักฐาน ในกระบวนการสัมภาษณ์แฟ้มผลงานเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงบุคลิกภาพและความสามารถที่กว้างไกล

4. เพิ่มผลงานของผู้บริหาร ผู้บริหารสามารถรวบรวมเอกสารหลักฐานซึ่งแสดงความสามารถในการเป็นผู้นำ เช่น การมียุทธศาสตร์การประชุม การวางแผนตัวอย่างโปรแกรมนวัตกรรม คำติชม การบูรณาการหน่วยการเรียนรู้ เอกสารปรับปรุงพัฒนาเกี่ยวกับอาชีพ

5. เพิ่มผลงานของพนักงาน ในธุรกิจบางแห่งนายจ้างใช้เพิ่มผลงานเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการตรวจสอบพฤติกรรมของลูกจ้าง เพิ่มผลงานชนิดนี้จะประกอบด้วยชิ้นงานวัดความสามารถ ทักษะของลูกจ้างในงานนั้น กระบวนการเพิ่มผลงานจะให้โอกาสลูกจ้างในการที่จะร่วมกระบวนการในการพิจารณาผลการกระทำของตนเอง

ส.วาสนา ประมวลพฤกษ์ (2539, หน้า 43) เพิ่มสะสมงานในชั้นเรียนจะเป็นที่รวมของข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนในรายวิชาต่าง ๆ เป็นรายบุคคล หรือกลุ่มหรือทั้งชั้นเรียนก็ได้ แล้วแต่ลักษณะการนำไปใช้หรือจุดมุ่งหมายของผู้เก็บเพิ่ม โดยอาจจะเป็น

1. เพิ่มสะสมจะเป็นผลงานของนักเรียนทั้งหมดในแต่ละรายวิชาใน 1 ภาคเรียนหรือ 1 ปีการศึกษาซึ่งอาจจะเรียกว่าเพิ่มรวม

2. เพิ่มนิทรรศการหรือเพิ่มแสดงผลงานเป็นการรวบรวมผลงานที่คัดเลือกแล้วของผู้เรียน แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าและสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียน จะใช้ในการแสดงผลงานในช่วงของการประชุมหรือนิทรรศการ

3. เพิ่มสำหรับการประเมินครูและนักเรียน เพิ่มนี้จะเป็นเพิ่มรวมของนักเรียนเป็นกลุ่มหรือทั้งชั้น เพิ่มสำหรับการประเมินนี้จะประกอบด้วยผลงานเด่นของนักเรียนที่ถ่ายจากเอกสารมาจากเพิ่มประเภทที่ 2 คະแนนจากการสอนต่าง ๆ การบันทึกผลการสังเกตในชั้นเรียนและการบันทึกการประชุมและผลงานแสดงความก้าวหน้าของผู้เรียนที่จะใช้ในการพิจารณาการให้ระดับคะแนน

4. เพิ่มแหล่งข้อมูลของครู เพิ่มนี้จะเป็นภูมิหลังของเอกสารและข้อมูลที่จะช่วยในการค้นคว้าของครู เป็นแหล่งสะสมเอกสารต่าง ๆ ที่จะใช้ในการค้นคว้าเพิ่มเติม

สุวิทย์ มูลคำ (2540, หน้า 7) ได้แบ่งประเภทของเพิ่มสะสมผลงานไว้ ดังนี้

1. เพิ่มสะสมงานส่วนบุคคล (Personal Portfolio) เป็นเพิ่มที่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับตัวเจ้าของเพิ่ม เช่น พรสวรรค์ กีฬา งานอดิเรก สัตว์เลี้ยง การท่องเที่ยว และการร่วมกิจกรรมกับชุมชน เป็นต้น

2. เพิ่มสะสมงานวิชาชีพ (Professional Portfolio) เป็นเพิ่มแสดงเกี่ยวกับอาชีพ เช่น เพิ่มสะสมงานเพื่อใช้ในการสมัครงาน เพิ่มสะสมงานเพื่อเสนอขอเลื่อนระดับ เป็นต้น

3. แฟ้มสะสมงานเชิงวิชาการ (Academic Portfolio) หรือแฟ้มสำหรับนักเรียน (Student Portfolio) เป็นแฟ้มสะสมงานเพื่อใช้แสดงผลเกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น แฟ้มสะสมงานเพื่อใช้ประเมินผลการผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ แฟ้มสะสมงานเพื่อใช้ประกอบการประเมินผล ปลายภาค/ปลายปี เป็นต้น

4. แฟ้มสะสมงานสำหรับโครงการ (Project Portfolio) มีลักษณะคล้ายภาพยนตร์สารคดี โดยเป็นแฟ้มที่แสดงถึงความพยายาม หรือขั้นตอนการทำงานในโครงการหนึ่ง ๆ หรือการศึกษาส่วนบุคคล

ประติษฐ์ ทองคำปลิว และครรชิต มนูญผล (2541, หน้า 23) กล่าวถึงประเภทของแฟ้มสะสมงานไว้ดังนี้

- แฟ้มผลงานส่วนบุคคล (Personal Portfolio) เป็นแฟ้มที่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าของแฟ้ม เช่น ข้อมูลการศึกษา การทำงาน พหุสัจจะ กีฬา งานอดิเรก สัตว์เลี้ยง การท่องเที่ยว และการร่วมกิจกรรมสังคม เป็นต้น

- แฟ้มผลงานเชิงวิชาชีพ (Professional Portfolio) เป็นแฟ้มที่แสดงผลงานเกี่ยวกับอาชีพของเจ้าของแฟ้ม เช่น ผลงานที่ใช้ประกอบการสมัครงาน ผลงานที่ใช้ขอเลื่อนตำแหน่งงาน ผลการสร้างสรรคชิ้นงานที่ใช้ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

- แฟ้มผลงานทางวิชาการ (Academic Portfolio) หรือแฟ้มสำหรับนักเรียน (Student Portfolio) เป็นแฟ้มผลงานที่ใช้ประกอบการตัดสินผลการเรียน ใช้ประกอบการตัดสินใจให้ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้

- แฟ้มผลงานสำหรับโครงการ (Project Portfolio) เป็นแฟ้มที่แสดงถึงความพยายามในการทำงานเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือโครงการใดโครงการหนึ่ง หรือแฟ้มที่บันทึกการศึกษาตามอิสระ (Independent Study) ของคนใดคนหนึ่ง เช่น แฟ้มโครงงานวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (2540, หน้า 152) กล่าวว่า แฟ้มสะสมผลงานนักเรียน 3 รูปแบบ

แฟ้มสะสมผลงานนักเรียนน่านานชนิดที่มีอยู่นี้อาจแยกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 รูปแบบ (Models) ตามจุดมุ่งหมายเบื้องต้นที่มีอยู่ดังนี้

- 1) แฟ้มสะสมผลงานนักเรียนที่ส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของมากกว่ากระบวนการเรียนรู้ (Ownership Portfolio)

- 2) แฟ้มสะสมผลงานนักเรียนที่ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback Portfolio) ต่อนักเรียน ครู และผู้ปกครองอย่างต่อเนื่อง เพื่อชี้แนะการจัดการเรียนการสอน

3) แฟ้มสะสมผลงานนักเรียนเพื่อการตรวจสอบ/ประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา (Accountability Portfolio) เป็นแฟ้มสะสมผลงานนักเรียนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนรู้ของนักเรียน (Student Performance) เพื่อการประเมินและตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษา

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ และคณะ (2540, หน้า 14-5) ได้กล่าวถึง ประเภทของแฟ้มสะสมผลงานดังนี้

1. แฟ้มผลงานส่วนบุคคล (Personal Portfolio) เป็นแฟ้มที่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าของแฟ้มในด้านความสามารถพิเศษหรือพรสวรรค์ ความสนใจในด้านการกีฬา ศิลปะ กิจกรรมอาสาพัฒนาชุมชน

2. แฟ้มผลงานเชิงวิชาชีพ (Professional Portfolio) เป็นแฟ้มที่ใช้แสดงเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งด้านอาชีพ วัตถุประสงค์ที่ทำ เพื่อใช้เป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาความดีความชอบ การประชาสัมพันธ์ตัวเอง การสมัครงาน การเลื่อนระดับทางวิชาชีพ

3. แฟ้มผลงานเชิงวิชาการ (Academic Portfolio) เป็นแฟ้มที่ใช้แสดงถึงความสามารถเชิงวิชาการด้านใดด้านหนึ่ง แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ แฟ้มผลงานดีเด่นที่ใช้แสดงความก้าวหน้า (Progress Portfolio) และแฟ้มผลงานดีเด่นแสดงความรอบรู้ (Mastery Portfolio) เช่น แฟ้มผลงานนักเรียน (Student Portfolio) แฟ้มผลงานการสอน (Teaching Portfolio)

4. แฟ้มผลงานสำหรับโครงการ (Project Portfolio) มีลักษณะคล้ายภาพยนตร์สารคดี โดยเป็นแฟ้มที่แสดงขั้นตอนการทำงานในโครงการ ความพยายามในการแก้ปัญหาหรือส่วนของการศึกษาส่วนบุคคล (Independent Study) เช่น แฟ้มผลงานดีเด่น โครงการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน แฟ้มโครงการวิทยาศาสตร์ ฯลฯ ในแฟ้มประกอบด้วยวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย ภาพกระบวนการทำงาน บันทึกยุทธวิธีการทำงาน การแก้ปัญหาในการดำเนินงานจนได้ผลผลิตที่ต้องการ บันทึกการทำงาน ผลงานที่ทำ บันทึกความคิดเห็น ความรู้สึกส่วนตัวหรือของกลุ่มต่อการทำโครงการ และบันทึกผลการประเมินโครงการ เป็นต้น

บุญชม ศรีสะอาด (2540, หน้า 2-3) ได้กล่าวถึงประเภทของแฟ้มสะสมงานไว้ ดังนี้

1. ผลการสอบย่อย กรณีที่มีการสอบย่อยระหว่างเรียน ซึ่งอาจเป็นข้อสอบแบบเขียนตอบ หรือแบบอื่นที่มีการตรวจให้คะแนนและส่งคืนผู้เรียนก็จะนำมารวบรวมไว้ได้

2. การบ้าน โดยเฉพาะการบ้านที่เป็นงานที่ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรือใช้กระบวนการที่แตกต่างไปจากปกติ

3. โครงการ (Projects) สำหรับกรณีที่ให้ผู้เรียนทำโครงการต่าง ๆ อาจเป็นโครงการขนาดใหญ่หรือขนาดเล็ก อาจทำคนเดียวหรือทำเป็นทีมก็ได้

4. ผลงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลงานภาคปฏิบัติในวิชาที่เรียน เช่น ภาพวาด โคลง กลอน เรื่องสั้น ฯลฯ กรณีที่มีขนาดโตอาจใช้การถ่ายภาพ เช่น ภาพถ่ายของภาพวาดที่มีขนาดใหญ่ ภาพถ่ายของแปลงผักที่ปลูกไว้ ฯลฯ

5. รายงาน ในกรณีที่มอบหมายให้ผู้เรียนจัดทำรายงานในเรื่องต่าง ๆ ผู้เรียนไปค้นคว้าเสร็จแล้วเขียนหรือพิมพ์รายงานออกมา

6. การเขียนบันทึกประจำวัน (Journal) ผู้เรียนทำบันทึกประจำวัน ซึ่งอาจเขียนในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนสาระที่เขียนอาจเป็นการสรุปเนื้อหาที่เรียน การแก้ปัญหาหรือการทำโจทย์ปัญหา ความรู้สึกเกี่ยวกับชั้นเรียน คำถามต่าง ๆ หรือคำอธิบาย การประเมินตนเอง เป็นต้น จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่าประเภทของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียนแบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. แฟ้มสะสมงานส่วนบุคคล เป็นแฟ้มที่นักเรียนใช้เก็บผลงานต่าง ๆ ของตนเอง อาจเป็นแบบฝึกหัดวิชาต่าง ๆ งานเขียน ภาพวาด จดหมายจากโรงเรียนถึงผู้ปกครอง ส่วนใหญ่มักเป็นศูนย์รวมงานส่วนตัวของนักเรียนคิดว่ามีค่าสำหรับตนเองและน่าเก็บเอาไว้ นอกจากนั้น อาจเป็นแฟ้มที่เก็บรวบรวมเฉพาะผลงานที่ดียอดเยี่ยมของนักเรียน แฟ้มลักษณะนี้จะเป็นตัวแทนของพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิด และสามารถแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของนักเรียน

2. แฟ้มสะสมงานทางวิชาการ เป็นแฟ้มกำหนดให้เก็บเฉพาะงานวิชาของนักเรียน งานทุกชิ้นที่เก็บจะได้รับการตรวจคะแนนมาเรียบร้อยแล้ว แฟ้มลักษณะนี้อาจเป็นแฟ้มงานรายบุคคลหรือรายกลุ่มก็ได้ อาจเก็บสะสมหลายชิ้นต่อเนื่องกันหรือแต่ละชิ้นปีก็ได้ นอกจากจะเป็นแฟ้มที่นักเรียนใช้เก็บผลงานแล้ว โรงเรียนอาจทำแฟ้มสะสมงานของโรงเรียน เพื่อแสดงเรื่องราวที่เกิดขึ้นระหว่างปี เพื่อให้ประชาชนได้ชื่นชมก็ได้

3. แฟ้มสะสมงานวิชาชีพ อาจทำโดยบุคคลหลายฝ่าย เช่น การสะสมงานเพื่อการเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา แฟ้มสะสมงานเกี่ยวกับการฝึกสอน แฟ้มสะสมงานของครูเพื่อการประเมินเลื่อนขั้น แฟ้มสะสมงานของผู้บริหารที่แสดงภาพสะท้อนความสามารถเชิงบริหารของผู้บริหาร หรืออาจจะเป็นแฟ้มสะสมงานของพนักงาน เพื่อประโยชน์สำหรับนายจ้างในการใช้ตรวจสอบพฤติกรรมการทำงาน of พนักงาน

5. องค์ประกอบของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน

สุวิทย์ มูลคำ (2540, หน้า 9) ได้กล่าวว่า แฟ้มสะสมผลงานนักเรียนมีองค์ประกอบดังนี้

แฟ้มสะสมผลงานเป็นการเก็บรวบรวมผลงานของนักเรียนอย่างเป็นระบบ ในการทำแฟ้มสะสมงานนั้นแฟ้มอาจมีรูปร่างอย่างไรก็ได้ขึ้นอยู่กับว่าเลือกใช้อะไรเป็นภาชนะเก็บสะสม โดยยึดหลักของการใช้สะดวกและมีประสิทธิภาพ แฟ้มสะสมงานจึงควรประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำนำ สารบัญ ประวัติส่วนตัว เก็บรายละเอียดประสงค์การเรียนรู้ ชิ้นงาน งานที่ทำในห้องเรียน ซึ่งครูและนักเรียนร่วมกันคัดเลือก

ส่วนที่ 2 ตัวบ่งชี้ประกอบงาน แบบรายงานแสดงรายละเอียดของงาน จำนวนหนังสือที่อ่าน เวลาที่ใช้ในการทำงาน คะแนนจากแบบทดสอบ การบ้าน แบบสำรวจรายการของครู บันทึกประจำวันเกี่ยวกับงานหรือวิชาของนักเรียน

ส่วนที่ 3 เกณฑ์การตัดสินแฟ้มสะสมงาน และข้อมูลประเมินของครู ตนเอง เพื่อน ผู้ปกครองและผู้สนใจ รวมทั้งภาคผนวก (ถ้ามี)

ประติษฐ์ ศิริเดช (2541, หน้า 13) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียนไว้ดังนี้

สิ่งที่ควรใส่ไว้ในแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน

1. ข้อมูลพื้นฐาน
 - ประวัติการทำงาน
 - ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียน
 - ความคาดหวังและเป้าหมายการเรียนรู้
 - ผลงานดีเด่น ที่จัดทำหรือเคยได้รับ

จิราภรณ์ ศิริทวี (2540, หน้า 5) องค์ประกอบของแฟ้มสะสมงานควรมี ดังนี้

1. สารบัญ
2. คำนำ
3. ประวัติส่วนตัว
4. ชิ้นงาน
5. แบบทดสอบต่าง ๆ
6. การบ้าน
7. การประเมินตนเอง

8. การประเมินผลโดยเพื่อน
9. การประเมินผลโดยครูผู้สอน
10. การประเมินผลโดยผู้ปกครอง
11. การประเมินผลโดยผู้สนใจอื่น ๆ
12. ความรู้สึกต่อวิชา
13. ภาคผนวก (ถ้ามี)

การประเมินเพิ่มสะสมงานขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของการจัดทำเพิ่มสะสมงานในห้องเรียน จุดประสงค์หลักประการหนึ่งอยู่ที่การสร้างนิสัยให้นักเรียนรู้จักประเมินตนเอง การประเมินตนเองจึงเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญประการหนึ่งของเพิ่มสะสมงาน และเป็น การให้ข้อมูลย้อนกลับ ซึ่งเป็นการสะท้อนภาพการทำงานของนักเรียน คุณค่าที่นักเรียนได้จากการจัดทำเพิ่มงานเวลาที่ใช้ทำงาน วิธีทำงาน ความรู้สึก ความต้องการ ตลอดจนอุปสรรคในการทำงาน ครูอาจให้นักเรียนเป็นผู้สร้างเกณฑ์การประเมินด้วยตนเองด้วยภาษาง่าย ๆ ที่นักเรียนเข้าใจ หรือให้นักเรียนเขียนบรรยายความรู้สึกที่มีต่องานที่ทำไปแล้ว หรือครูอาจให้นักเรียนตอบคำถามที่ครูกำหนด เช่น

1. คุณภาพงานที่นักเรียนทำเป็นอย่างไรบ้าง
2. เนื้อหาใดที่นักเรียนยังไม่เข้าใจ
3. นักเรียนได้ประโยชน์อะไรจากการทำงานชิ้นนี้
4. ในการทำงานนักเรียนพบอุปสรรคอะไรบ้าง
5. เวลาที่นักเรียนใช้ทำงานมากหรือน้อยเพียงใด
6. นักเรียนมีวิธีการทำงานอย่างไร
7. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำงานครั้งต่อไป

ประดิษฐ์ ทองคำปลิว และครรชิต มนูญผล (2541, หน้า 24) กล่าวถึง องค์ประกอบของเพิ่มสะสมผลงานไว้ดังนี้

1. ระบุว่าจะงานที่ทำคืออะไร
2. บอกเหตุผลว่าทำไมจึงทำ
3. อธิบายว่าจะงานที่ทำมีลักษณะอย่างไร
4. ชี้แนะว่าจะงานที่ทำนั้นทำอย่างไร
5. กล่าวถึงผลที่ได้ว่าเป็นอย่างไร

6. ยืนยันว่าได้รับประโยชน์อย่างไร

7. พิจารณาได้ว่าทำอะไรต่อไป

กรมวิชาการ (2539 ก, หน้า 70) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของแฟ้มสะสมผลงานไว้ดังนี้
ส่วนที่ 1 เป็นส่วนนำประกอบด้วยปก ข้อมูลส่วนตัวนักเรียน สารบัญ ตัวชี้ป่ง

ประกอบงาน จุดประสงค์การเรียนรู้

ส่วนที่ 2 ส่วนหลักฐานชิ้นงาน ซึ่งประกอบด้วยชิ้นงานที่นักเรียนผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองจุดประสงค์การเรียนรู้ แบบรายงานแสดงรายละเอียดของงาน จำนวนหนังสือที่อ่าน เวลาที่ใช้ทำงาน คะแนนจากการทดสอบ แบบสำรวจรายการของครู บันทึกประจำวันเกี่ยวกับงาน/วิชาของนักเรียน

ส่วนที่ 3 เป็นที่เก็บเกณฑ์การตัดสินแฟ้มผลงาน และข้อมูลการประเมินของครูและ/หรือเพื่อน รวมทั้งหลักฐานการประเมินตนเองของนักเรียน

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่าแฟ้มสะสมงานควรมีองค์ประกอบดังนี้

1. สารบัญ
2. คำนำ
3. ประวัติส่วนตัว
4. ชิ้นงาน
5. แบบทดสอบต่าง ๆ
6. การบ้าน
7. การประเมินตนเอง
8. การประเมินผลโดยเพื่อน
9. การประเมินผลโดยครูผู้สอน
10. การประเมินผลโดยบุคคลอื่น
11. ความรู้สึกด่อวิชา

6. กระบวนการจัดทำแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน

จิราภรณ์ ศิริทวี (2540, หน้า 3) ได้กำหนดกระบวนการจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน ดังนี้
การจัดทำแฟ้มผลงานนักเรียนประกอบด้วยกระบวนการ 10 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนกำหนดจุดประสงค์และประเภทของแฟ้มสะสมงาน
2. ขั้นรวบรวมและจัดระบบงานตลอดระยะเวลาที่กำหนด

3. เลือกชิ้นงานตามเกณฑ์ที่กำหนด
4. สร้างสรรค์ผลงานให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น การตั้งชื่อชิ้นงาน การลำดับชิ้นงาน ฯลฯ
5. สะท้อนข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับชิ้นงาน นักเรียนจะตรวจสอบชิ้นงานแต่ละชิ้นที่ได้คัดเลือกไว้แล้วในแฟ้ม โดยคำนึงถึงลักษณะแต่ละคุณค่าของชิ้นงาน
6. ตรวจสอบผลงานตนเอง เป็นการประเมินตนเองเพื่อหาจุดเด่น จุดด้อย จุดแข็ง หรือจุดอ่อน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการทำงานในอนาคต
7. ชิ้นงานให้สมบูรณ์และมีคุณค่ามากขึ้น เมื่อพบจุดบกพร่อง นักเรียนควรได้รับการส่งเสริมให้รู้จักการสร้างนิสัย แก้ไขข้อผิดพลาด ชัดเจนผลงานใหม่ให้สมบูรณ์ที่สุด
8. สร้างความสัมพันธ์ เพิ่มสะสมงานจะพัฒนาขึ้นถ้ามีผู้อื่นได้เข้ามารับรู้ รับทราบความสำเร็จและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถ้าเป็นไปได้ครูควรจัดให้มีการประชุมสัมมนา เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน ครู ผู้ปกครองได้ร่วมสนทนากันอย่างมีความหมาย ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียนให้แน่นแฟ้นขึ้น
9. ชิ้นงานมีคุณค่าทันสมัยมากขึ้น การนำเข้าและเอาผลงานออก เพราะมีผลงานอื่นที่ทันสมัยกว่าหรือดีกว่าจะช่วยควบคุมและจัดระบบแฟ้มงานได้อย่างดี
10. ประชาสัมพันธ์ผลงาน เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เป็นผู้นำเสนอผลงาน ซึ่งจะทำให้การยอมรับคุณค่าผลงาน และเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้กับตัวนักเรียนได้เป็นอย่างดี

แม้ว่าการศึกษาค้นคว้าจะได้เสนอแนะ 10 ขั้นตอนในการจัดทำแฟ้มสะสมงานที่สมบูรณ์ไว้ก็ตาม ครูที่เริ่มทำแฟ้มสะสมงานใหม่ ๆ อาจพบว่าเป็นขั้นตอนที่มาก ทำให้เกิดความสับสนเนื่องจากขาดความชำนาญ ครูอาจแบ่งระยะการพัฒนาแฟ้มสะสมงานเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ใช้ 3 ขั้นตอนคือ

1. รวบรวมชิ้นงาน
2. เลือกชิ้นงาน
3. สะท้อนข้อมูลย้อนกลับ

ระยะที่ 2 เพิ่มขั้นตอนเป็น 6 ขั้นตอน

1. กำหนดจุดประสงค์
2. รวบรวมชิ้นงาน
3. เลือกชิ้นงาน

4. สะท้อนข้อมูลย้อนกลับ

5. ทำให้สมบูรณ์

6. สร้างความสัมพันธ์

ระยะที่ 3 ครอบคลุมทั้ง 10 ขั้นตอน

สุวิทย์ มูลคำ (2540, หน้า 13) ได้เสนอกระบวนการจัดทำแฟ้มสะสมงาน ดังนี้

1. ควรจะเริ่มศึกษาเรื่องการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงานนักเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเข้ารับการฝึกอบรม เข้าร่วมการสัมมนา การศึกษาจากตำรา การปรึกษาหารือกับผู้มีความรู้ ผู้ที่มีประสบการณ์หรือผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

2. ไม่ควรคิดว่าการจัดทำแฟ้มสะสมงานนักเรียนเป็นการเพิ่มภาระให้แก่ครูและนักเรียน แต่ให้คิดว่าการจัดทำแฟ้มสะสมงานนั้นเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนอย่างมาก เพราะการสะสมผลงานของนักเรียนอย่างเป็นระบบ จะทำให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนทุกขั้นตอน และให้นักเรียนฝึกใช้ความคิดระดับสูง

3. ควรเริ่มทดลองทำการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงานนักเรียนเพียง 1 วิชา หรือ 1 กลุ่มประสบการณ์ ทั้งครูผู้สอนและนักเรียนจึงจะเพิ่มจนครบทุกวิชา/กลุ่มประสบการณ์รายวิชา

4. การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงานของนักเรียนนั้น ครูจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของแฟ้มสะสมงานและคำนึงถึงขั้นตอนสำคัญของการจัดทำแฟ้มสะสมงาน 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นการเก็บรวบรวมผลงาน ขั้นการคัดเลือกผลงาน ขั้นการแสดงความคิดเห็นหรือแสดงความรู้สึกต่อผลงาน และขั้นการประเมินผลงาน ส่วนขั้นตอนอื่น ๆ สามารถปรับได้ตามความเหมาะสม แต่ต้องเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนและสิ่งที่สำคัญ คือ ไม่ควรกังวลว่าจัดทำแล้วจะถูกหรือผิด

5. วัสดุ อุปกรณ์ที่นำมาทำแฟ้มสะสมงานนักเรียนนั้นให้เน้นการใช้วัสดุในท้องถิ่น ที่หาง่าย เศษวัสดุเหลือใช้ โดยคำนึงถึงการประหยัดและประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความสวยงาม การประเมินผลโดยการใช้แฟ้มสะสมงานนักเรียนนั้นมีนักวิชาการ นักการศึกษาได้เขียนเสนอแนะไว้มากมายหลายวิธีการด้วยกัน แต่ก็ยึดหลักการเดียวกัน สิ่งที่แตกต่างกันคือขั้นตอนการประเมิน ซึ่งอาจจะมากบ้างน้อยบ้าง แต่ในที่นี้ขอเสนอขั้นตอนการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน มีกระบวนการสำคัญ 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผนการจัดทำแฟ้มสะสมงาน

2. การเก็บรวบรวมผลงาน

3. การคัดเลือกงานหรือหลักฐาน

4. การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกต่อผลงาน
5. การตรวจสอบความสามารถของตนเอง
6. การประเมินผล
7. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับผลงาน
8. การปรับเปลี่ยนผลงาน
9. การจัดระบบของแฟ้มสะสมงาน
10. การจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน

ในการทำแฟ้มสะสมงานนั้นอาจปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบางขั้นตอนตามความเหมาะสม แต่ขั้นตอนที่เป็นหลักมี 4 ขั้นตอน คือ การรวบรวมผลงานหรือหลักฐาน การคัดเลือกผลงาน การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึก และการประเมินผลงาน ส่วนขั้นตอนอื่นอาจยุบให้รวมกันได้ เช่น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์อาจจะดำเนินการช่วงการจัดนิทรรศการผลงานนักเรียน เป็นต้น

สาลี ศิลปกรรม (2540, หน้า 7) ได้กล่าวถึงกระบวนการในการจัดทำแฟ้มสะสมผลงานไว้ดังนี้ แฟ้มสะสมผลงาน Portfolio มีขั้นตอนที่สำคัญ 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผนและจัดระบบการจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน (Project Purpose)

การวางแผนและจัดระบบการจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน คือ การวางแผนการเตรียมตัวครู โดยครูผู้สอนจะต้องศึกษาหลักสูตร จุดประสงค์ เนื้อหา และวิธีการประเมิน ครูจะต้องให้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงานแก่นักเรียน นักเรียนจะต้องเข้าใจจุดประสงค์หลักสูตร จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมที่นักเรียนจะต้องปฏิบัติ และวิธีการวัดและประเมินผล โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย นอกจากนี้ผู้ปกครองก็เป็นผู้ที่มีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน ผู้ปกครองจะเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานคัดเลือกงานและรับรู้ความก้าวหน้าของนักเรียน

2. การเก็บรวบรวมผลงาน (Collect and Organize)

การจัดเก็บรวบรวมผลงานเป็นขั้นตอนที่ครูจะต้องออกแบบการจัดเก็บให้ดี เพื่อสะดวกในการนำข้อมูลออกมาใช้ การจัดเก็บอาจจะเก็บตามเนื้อหา เก็บตามจุดประสงค์ เช่น วิชาภาษาไทย อาจจัดเก็บตามสมรรถภาพ การฟัง พูด อ่าน เขียน วิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต อาจจัดเก็บตามเนื้อหาในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ วิชาการทำงานพื้นฐานอาชีพเก็บแยกเป็นงานบ้าน การเกษตร และงานประดิษฐ์

3. การคัดเลือกผลงาน (Select)

หลังจากเก็บรวบรวมผลงานต่าง ๆ ไประยะหนึ่งก็คัดเลือกผลงาน ผลงานที่คัดเลือกจะต้องเป็นผลงานดีเด่นที่แสดงถึงความเข้าใจ ความสามารถของนักเรียนที่แท้จริงมากที่สุด ผู้ที่ทำการคัดเลือกผลงานอาจเป็นนักเรียนผู้จัดทำแฟ้มสะสมผลงาน ครูผู้สอน เพื่อนและผู้ปกครอง การคัดเลือกผลงานควรกระทำหลังจากเรียนไปแล้ว 1 เดือน หรือมีผลงานประมาณ 5-10 ชิ้น และปริมาณงานที่เลือกนั้นอาจเลือก 2-3 ชิ้น ในภาคเรียนหนึ่งจะเลือกงานเพียง 3-5 ครั้งเท่านั้น

4. การจัดระบบแฟ้มสะสมผลงาน (Interject Personality)

เมื่อนักเรียนคัดเลือกผลงานที่ดีที่สุดแล้ว และนำมาจัดเก็บไว้ในแฟ้มสะสมผลงาน ก็ให้นักเรียนตกแต่งผลงานให้สวยงาม จัดวางรูปแบบระบบการเก็บให้ดูสวยงาม ซึ่งองค์ประกอบของแฟ้มผลงานอาจประกอบด้วย ข้อมูลส่วนตัว จุดประสงค์การเรียนรู้ และหลักฐานผลงานต่าง ๆ ที่คัดเลือกไว้

5. การแสดงความคิดเห็น (Reflect Metacognitively)

การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกต่อผลงานชิ้นที่เลือกไว้ในแฟ้ม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดวิเคราะห์และพิจารณาผลงานของตน รู้จักวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับผลงานของตนเอง

6. การตรวจสอบความสามารถของตนเอง (Inspect to Self-Assess)

วิธีการตรวจสอบความสามารถของตนเองเพื่อพิจารณาตามเกณฑ์ย่อย ๆ ที่กำหนดขึ้นมา เช่น นิสัยในการทำงาน ทักษะการทำงาน ทักษะทางสังคม การจัดการ การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยในการทำงาน

7. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับผลงาน (Connect and Conference)

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับผลงานมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนได้รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจากเพื่อนนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ท่านอื่น วิธีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับผลงานต่าง ๆ นั้น อาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การส่งแฟ้มสะสมงานให้ผู้เกี่ยวข้องให้คำเสนอแนะ การสนทนาระหว่างนักเรียนกับผู้เกี่ยวข้อง และการจัดประชุมในโรงเรียนโดยเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมพิจารณาผลงาน สิ่งที่จะต้องเตรียมในเรื่องของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ คือ การเตรียมคำถามไว้ให้ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด เช่น ให้บอกถึงความรู้สึกเกี่ยวกับผลงานชิ้นที่ดีที่สุดของตน หรือผลงานชิ้นใดคือผลงานที่ชอบที่สุดเพราะเหตุใด เป็นต้น

8. การปรับเปลี่ยนงาน (Inject and Eject to Update)

การปรับเปลี่ยนงานในแฟ้มสะสมงานจะทำให้แฟ้มสะสมงานมีชีวิตชีวาขึ้น ทันสมัย น่าสนใจ และตรงตามจุดประสงค์ การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน เป็นสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียน ได้แสดงผลงานหรือหลักฐานที่ดีที่สุด ดังนั้น หลังจากเลือกงานไปแล้วระยะหนึ่ง นักเรียนอาจ ปรับเปลี่ยนผลงาน โดยนำผลงานที่ดีกว่าเดิมมาเก็บไว้แทนผลงานเดิมได้

9. การประเมินผลงาน (Perfect and Evaluate)

แฟ้มสะสมผลงานเป็นเครื่องมือการประเมินผลที่ตรงกับสภาพจริง ดังนั้นผู้ที่จะ ประเมินงานเป็นคนแรกจึงควรเป็นตัวของผู้เรียนเอง เพื่อพัฒนาการ ความก้าวหน้า ค้นหา ข้อบกพร่องของผลงาน การประเมินตนเองทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการประเมิน ยอมรับ ผลการประเมิน และก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองมากขึ้น นอกจากนี้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม ในการประเมินคือ เพื่อน และผู้ปกครองของนักเรียนเอง

10. การจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน (Respect Accomplishment)

การจัดนิทรรศการเพื่อแสดงผลงานของนักเรียนเป็นขั้นตอนสำคัญที่ทำให้นักเรียน มีความภาคภูมิใจในผลงานของตน การนำแฟ้มสะสมงานของนักเรียนทุกคนมาจัดแสดงร่วมกัน เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนครู ผู้ปกครอง ได้ชื่นชมความสำเร็จของนักเรียน

การประเมินผลงานโดยใช้แฟ้มสะสมงานตามหลักการมีขั้นตอนการทำ 10 ขั้นตอน แต่ขั้นตอนต่าง ๆ สามารถปรับหรือรวมกันได้ตามความเหมาะสม แต่ขั้นตอนที่ไม่ควรละเว้น คือ การเก็บรวบรวมผลงาน การคัดเลือกงาน การแสดงความคิดเห็น และการประเมินผลงาน

ประดิษฐ์ ทองคำปลิว และครรชิต มนูญผล (2541, หน้า 24-28) กล่าวถึงกระบวนการ จัดทำแฟ้มสะสมผลงาน

หลักการสำคัญของการจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน คือ การสร้างงานนำมาเก็บรวบรวมหรือ สะสม ต่อจากนั้นถ้าสร้างงานในลักษณะเดียวกันเพิ่มขึ้นหลาย ๆ ชิ้นก็นำมาเปรียบเทียบเพื่อ คัดเลือกชิ้นที่เห็นว่าดีที่สุด หรือที่เป็นผลรวมของชิ้นอื่น ๆ จัดเก็บไว้เป็นผลงานดีเด่น ชิ้นงาน ก่อนการคัดเลือกจะแสดงให้เห็นพัฒนาการของเจ้าของงานในระยะหนึ่ง ๆ ผลงานหลังจากการ คัดเลือกในแต่ละช่วงเวลาก็จะแสดงพัฒนาการที่สูงขึ้น ๆ ต่อเนื่องกันไปจนถึงขีดความสามารถ สูงสุด ดังนั้นแฟ้มสะสมผลงานจึงเป็นการสะสมงานที่ยืนยันความสำเร็จ ทักษะ ความก้าวหน้า ของเจ้าของแฟ้ม เป็นการสะสมงานอย่างมีวัตถุประสงค์ที่ทำให้เห็นความพยายาม พัฒนาการ และสัมฤทธิ์ในเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง การดำเนินการจัดทำแฟ้มสะสมผลงานขึ้นอยู่กับหน้าที่ ความรับผิดชอบของเจ้าของงานและวัตถุประสงค์ในการสร้างงาน ถ้าพิจารณาความรับผิดชอบ

ของครูจะเห็นว่าในหน้าที่สั่งสอน อบรมศิษย์ งานของครูจึงต้องเป็นงานที่ศิษย์ได้สร้างงานของเขาขึ้นมาด้วย นั่นคือครูศึกษาหลักสูตร ทำแผนการสอน สร้างสื่อ/เครื่องมือประกอบการเรียนการสอน นำแผนการสอนและสื่อ/เครื่องมือไปใช้ นักเรียนเรียนรู้และทำงานตามที่สื่อ/เครื่องมือของครูกำกับให้ทำ นักเรียนได้ผลงานจากการเรียนการสอน ส่งงานให้ครูตรวจและให้ข้อมูลย้อนกลับ นักเรียนเก็บสะสมผลงาน คัดเลือกผลงาน ปรับปรุงและเก็บผลงาน ประเมินรวบยอดและจัดแสดง/นิทรรศการผลงาน จะเห็นได้ว่าการเก็บสะสมผลงานและการประเมินผลงานต้องทำควบคู่กันไป ตลอดเวลากระบวนการจัดทำเพิ่มสะสมผลงาน จึงถูกกำหนดควบคู่กันไปกับการประเมินผลงาน รวมเป็น 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. วางแผนการจัดทำเพิ่มสะสมผลงาน
2. รวบรวมและจัดระบบผลงาน
3. คัดเลือกชิ้นงานหรือผลงาน
4. จัดรูปแบบเพิ่มผลงานให้เป็นงานเฉพาะตัว
5. สะท้อนข้อมูลย้อนกลับแต่ละชิ้นงาน
6. ตรวจสอบความสามารถของตนและการบรรลุเป้าหมาย
7. ทำให้งานสมบูรณ์และประเมินค่าผลงาน
8. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปรับปรุงงาน
9. ทำให้ชิ้นงานมีคุณค่าและทันสมัย
10. ชื่นชมและนำเสนอผลงาน

คำอธิบายประกอบโดยสรุปของขั้นตอนการจัดทำเพิ่มสะสมผลงานมี ดังนี้

1. วางแผนการจัดทำเพิ่มสะสมผลงาน

เป็นการแสดงความตั้งใจ หรือตัดสินใจจะเก็บสะสมผลงานด้านใดด้านหนึ่งและค้นหาสิ่งที่มีอยู่เพื่อนำมาจัดกลุ่ม จัดพวกว่าสมควรจะอยู่ในกลุ่มใดจะได้กำหนดเป็นรายการที่จะเก็บสะสม

2. รวบรวมและจัดระบบผลงาน ประเด็นที่ควรพิจารณาในขั้นตอนนี้

- 1) ผลงานที่รวบรวมไว้นั้นจะเก็บไว้ที่ใด
- 2) จะจัดระเบียบในการจัดเก็บผลงานอย่างไร เช่น แยกตามวัตถุประสงค์ แยกตามเนื้อหา

- 3) แผนหรือระยะเวลาในการจัดเก็บ

การจัดเก็บผลงานสามารถทำได้ 6 วิธี ดังนี้

- การจัดเก็บตามแนวทางที่มีผู้กำหนดไว้
- จัดเก็บตามลำดับ วัน/เวลา ที่สร้างผลงานขึ้น
- จัดเก็บตามลำดับความซับซ้อนของผลงาน
- จัดเก็บตามความสามารถพิเศษ
- จัดเก็บตามหัวข้อเรื่องที่จะให้หรือต้องการนำเสนอ
- จัดเก็บในลักษณะผสมผสาน โดยนำวิธีการข้างต้นหลายวิธีมาใช้จัดแฟ้มเดียวกัน

3. คัดเลือกชิ้นงานหรือผลงาน

เป็นการคัดเลือกงานหรือหลักฐาน หลังจากที่มีงานไม่น้อยกว่า 4-5 ชิ้น โดยในครั้งแรกเป็นการเลือกงานที่ดีที่สุดที่มีอยู่มาก่อนไว้ในที่เก็บอีกที่หนึ่งเรียกว่า “แฟ้มผลงานดีเด่น” หลังจากการคัดเลือกครั้งแรกเมื่อชิ้นงานเพิ่มขึ้นอีก 4-5 ชิ้น สามารถทบทวนดูว่าผลงานที่เลือกไว้กับผลงานใหม่ ๆ ที่สร้างขึ้นชิ้นใดเป็นชิ้นงานที่ดีที่สุดก็เลือกมาเก็บไว้ในแฟ้มผลงานอีก

4. การจัดระบบแฟ้มผลงานให้เป็นงานเฉพาะตัว องค์ประกอบสำคัญของแฟ้มผลงานมีดังนี้

- 1) ส่วนนำ ประกอบด้วย ปก ข้อมูลส่วนตัว สารบัญ
- 2) ส่วนเนื้อหา เป็นส่วนที่เก็บรวบรวมงานหรือหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้คัดเลือกอาจจะจัดตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ หรือลักษณะของงานก็ได้
- 3) ส่วนข้อมูลเพิ่มเติม เป็นส่วนที่ระบุแผนการสะสมงาน การนำเสนองาน หรือแบบที่ใช้ในการจัดเก็บงาน ฯลฯ

ในการจัดระบบแฟ้มผลงานจะได้มีโอกาสนำเสนอความคิดสร้างสรรค์และสะท้อนบุคลิกภาพของตนออกมาได้มากที่สุด

5. สะท้อนข้อมูลย้อนกลับแต่ละชิ้นงาน

บันทึกความเห็นหรือความรู้สึกของเจ้าของผลงานและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อชิ้นงานที่รวบรวมไว้ โดยอาจจะแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น

- 1) ด้านความรู้สึก
- 2) ด้านความคาดหวัง
- 3) ด้านความคิดเห็นที่จะพัฒนาต่อเนื่อง
- 4) แนวทางการใช้ประโยชน์
- 5) การให้ข้อมูลย้อนกลับ การเสริมแรง

ข้อควรคำนึงในการพิจารณา

- 1) ความพึงพอใจของตน
 - 2) เกณฑ์มาตรฐาน ทฤษฎีหลักวิชา
 - 3) แนวโน้มหรือนโยบายเฉพาะเรื่อง
 - 4) ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นทั้งต่อตนเองและผู้อื่น
6. ตรวจสอบความสามารถของตนเองและเป้าหมาย
- เป็นการพิจารณาผลงานที่คัดเลือกแล้วของตนเองและการบรรลุเป้าหมาย
- 1) ทำงานในลักษณะใดได้ดีที่สุด
 - 2) ทำงานลักษณะใดไม่ได้ดี
 - 3) ควรปรับปรุงการทำงานของตนในด้านใด
 - 4) จะปรับปรุงตนเองอย่างไร
7. ทำงานให้สมบูรณ์และประเมินค่าผลงาน
- เป็นการตีค่าหรือสรุปคุณภาพหรือความสามารถของผู้ร่วมงานในระยะเวลาต่าง ๆ เพื่อให้มีการปรับปรุงงานที่จะคัดเลือกสะสมไว้ให้ดียิ่งขึ้น
8. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปรับปรุงงาน
- ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์ให้ผู้ร่วมงานได้รับความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้ที่เกี่ยวข้อง วิธีแลกเปลี่ยนประสบการณ์สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสนทนาระหว่างกัน การส่งแฟ้มสะสมผลงานให้พิจารณา การจัดประชุมพิจารณาผลงาน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ควรมีการเตรียมคำถามสำคัญไว้ถามผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากที่สุด
9. ทำชิ้นงานให้มีคุณค่าและทันสมัย
- เป็นการพัฒนาชิ้นงานที่คัดเลือกไว้ให้ดีกว่าเดิม หรือน่าสนใจกว่าเดิม โดยปรับปรุงหรือตกแต่ง แล้วนำผลงานที่ดีกว่ามาสะสมไว้
10. ชื่นชมและนำเสนอผลงาน
- เป็นขั้นตอนที่แสดงถึงความภาคภูมิใจและชื่นชมในผลงานหรือความสามารถของตนเป็นการนำแฟ้มผลงานดีเด่นมานำเสนอ และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้มาชื่นชมความสำเร็จ สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน โดยนิยมจัดในลักษณะนิทรรศการ

สวัสดี คีชีน (2540, หน้า 12–3) ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดทำแฟ้มสะสมผลงานนักเรียนไว้เป็นขั้นตอน 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 อ่านเอกสารแนวทางการจัดทำแฟ้มสะสมประสบการณ์และการเรียนรู้ Portfolio เล่มนี้ไปเรื่อย ๆ อ่านด้วยความตั้งใจให้จบ คู่มือจะทำให้ทราบรายละเอียดที่จำเป็น พร้อมกับมีตัวอย่างประกอบ ตัวอย่างที่ยกขึ้นมาประกอบนั้นพยายามที่จะให้เป็นเรื่องเดียวกันเพื่อท่านจะสามารถมองเห็นความเกี่ยวเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ คาดว่าเมื่ออ่านจบแล้วท่านจะเกิดแนวคิดได้บ้างว่าควรจะทำอย่างไร

ข้อสำคัญขอให้คิดง่าย ๆ ว่าการทำแฟ้มสะสมประสบการณ์นั้นคือความพยายามที่จะรวบรวมเรื่องราว และหลักฐานประกอบเรื่องราวไว้อย่างเป็นระบบในทีเดียวกันนั่นเอง แต่ไม่ใช่เพียงรวบรวมเท่านั้น หากจะต้องมีการเขียนอธิบาย และอาจต้องมีการสรุปวิเคราะห์ให้เข้าเนื้อหาสาระที่ต้องการด้วย

ขั้นที่ 2 นั่งนิ่ง ๆ ทำใจให้เป็นสมาธิ นึกถึงอดีตตั้งแต่จำความได้ว่าเคยไปไหน ทำอะไร มีช่วงไหนที่เปลี่ยนแปลงชีวิตตนเองบ้าง มีการย้ายที่อยู่ เริ่มทำงาน เปลี่ยนอาชีพเมื่อไหร่ เคยไปเที่ยวต่างประเทศ หรือต่างจังหวัดที่ใดบ้าง เรียนหนังสือที่ไหน เมื่อไหร่ ระดับใด ให้คิดเฉพาะเรื่องใหญ่ ๆ เคยทำอะไรประสบผลสำเร็จที่ตนเองภาคภูมิใจและมีความสุขบ้าง เคยได้รับหนังสือชมเชย วุฒิบัตร เกียรติบัตรอะไรบ้างหรือไม่ พุดง่าย ๆ ขั้นนี้คือนึกถึงความรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ในอดีต ถ้าจะให้ดีไม่ควรนึกถึงเปล่า ๆ ควรหากระดาษ ดินสอมาบันทึกอย่างคร่าว ๆ ไว้ด้วยจะได้ไม่ลืม หรือข้ามเหตุการณ์สำคัญไป

ขั้นที่ 3 ค้นหาหลักฐานเก่า ๆ ที่อาจเก็บไว้ในลิ้นชักในโต๊ะ ในตู้ ในกระเป๋าหรือในสถานที่ที่พอจะนึกออก หลักฐานดังกล่าวอาจเป็นรูปภาพ วุฒิบัตร หนังสือชมเชย หนังสือเชิญประชุม บันทึกผลการประชุม หรืออะไรก็ได้ที่แสดงว่าได้เคยทำกิจกรรมนั้น ๆ พยายามหาให้ได้ให้มากที่สุด แต่บางกิจกรรมอาจไม่มีหลักฐานหลงเหลือไว้ก็ไม่เป็นไร รวบรวมได้เฉพาะเท่าที่มี

ขั้นที่ 4 จัดหมวดหมู่หลักฐานเหล่านั้นไว้เป็นเรื่องราวเดียวกัน ท่านอาจรวบรวมไว้ได้ 2-3 หมวดหมู่ก็ไม่เป็นไร หลาย ๆ กิจกรรมอาจไม่มีหลักฐานประกอบก็ไม่จำเป็นต้องใช้ (แต่ถ้ามีไว้มากเรื่องเท่าไรยิ่งดี เพราะจะเป็นหลักฐานที่แสดงว่าท่านได้กระทำกิจกรรมนั้น ๆ อย่างแท้จริง)

ขั้นที่ 5 เริ่มเขียนเรื่องราวของกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ได้คิดไว้แล้วตามวิธีการเขียนรายงานซึ่งจะได้เสนอแนะในตอนต่อไป พยายามเลือกประสบการณ์และการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกิจกรรม หรือหมวดวิชาที่ต้องการให้มีการประเมิน

กรมวิชาการ (2539 ก, หน้า 71-76) ได้เสนอกระบวนการจัดทำแฟ้มสะสมงานไว้ดังนี้
 อย่างไรก็ตามขั้นตอนของกระบวนการทำแฟ้มผลงานในหน่วยงานเล็ก ๆ เช่น ในชั้นเรียน
 จะมีการดำเนินการ 10 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ และชนิดของแฟ้มผลงาน (Project the Purposes and Types of Portfolios) เป็นขั้นแรกที่เราจะต้องพิจารณาถึงจุดประสงค์ที่ใช้ในแฟ้มผลงานและตัดสินใจว่าจะใช้แฟ้มผลงานชนิดใดขึ้นอยู่กับเป้าหมายของโครงการ

ขั้นที่ 2 ขั้นรวบรวมและจัดระบบงานตลอดระยะเวลา (Collect and Organize Artifacts Over Time) สารสำคัญของแฟ้มผลงานก็คือการสะสมและจัดระบบชิ้นงาน ซึ่งเราต้องวางแผนร่วมกับนักเรียนว่าจะเก็บรวบรวมชิ้นอย่างไร และจะต้องออกแบบเครื่องมือที่ช่วยให้นักเรียนได้จัดระบบชิ้นงานของเขา ซึ่งการจัดระบบชิ้นงานจะทำให้เกิดความสมบูรณ์ของงาน

ขั้นที่ 3 ขั้นคัดเลือกชิ้นงานโดยพิจารณาจากเกณฑ์ (Select Key Artifacts Based on Criteria) เป็นขั้นที่สำคัญในการพัฒนาแฟ้มผลงานก็คือ การคัดเลือกชิ้นงานซึ่งในขั้นนี้จะต้องตัดสินใจว่าเนื้อหาอะไรจะอยู่ในแฟ้ม และใครจะเป็นผู้คัดเลือกชิ้นงาน บ่อยครั้งเพียงใดที่ชิ้นงานแรกจะได้รับการคัดเลือก และจะมีวิธีการคัดเลือกอย่างไร ชิ้นงานคัดเลือกก็คือการคัดทิ้งออกไป

ขั้นที่ 4 ขั้นสร้างสรรค์ผลงานให้เป็นของเฉพาะตัว (Interject Personality Through Signature Pieces) ระยะนี้เป็นการถ่ายทอดความสามารถในการสร้างสรรค์งานอันแสดงถึงบุคลิกภาพของผู้เรียนไปยังปกและหน้าต่าง ๆ ตลอดจนการวางรูปแบบหน้าต่าง ๆ รวมไปถึงการตั้งชื่อชิ้นงาน นักเรียนจะมีรูปแบบโครงร่างของตนเอง งานสร้างสรรค์จะเป็นจุดเน้นของความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล ซึ่งจะเป็นรูปแบบลีลาบุคลิกและไหวพริบของบุคคล

ขั้นที่ 5 ขั้นสะท้อนข้อมูลย้อนกลับในแต่ละชิ้นงาน (Reflect Metacognitively on Each Item) ในขั้นนี้ต้องการให้นักเรียนได้ตรวจสอบชิ้นงานของแต่ละชิ้นงานที่ได้คัดเลือกไว้ในแฟ้มผลงาน ชิ้นงานแต่ละชิ้นที่นักเรียนได้ทำสัญลักษณ์ไว้จะสะท้อนความหมายและคุณค่าโดยนักเรียนให้เหตุผลว่าทำไมงานชิ้นนี้จึงรวมอยู่ในแฟ้ม และนักเรียนจะเริ่มรู้จักการใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยตนเอง ดังนั้น การสะท้อนข้อมูลย้อนกลับจะเป็นกระจกส่องให้เห็นตัวเขาเอง

ขั้นที่ 6 ขั้นตรวจสอบความสามารถของตนเอง และการบรรลุเป้าหมาย (Inspect to Self-Assess and Align to Goals) นอกจากการสะท้อนข้อมูลย้อนกลับในชิ้นงานแต่ละชิ้นแล้วคาดหวังว่านักเรียนจะตรวจสอบแฟ้มผลงาน เพื่อประเมินตนเอง และดูชิ้นงานของตนว่าบรรลุเป้าหมายระยะยาว และเป้าหมายระยะสั้นมากน้อยเพียงใด นักเรียนได้พบจุดแข็งและจุดอ่อน

อะไรบ้าง และงานในแฟ้มผลงานสามารถชี้ความก้าวหน้าในของข่ายเนื้อหาสาระที่เป็นเป้าหมายหรือไม่ และงานที่ทำนั้นอยู่ในแนวทางที่กำหนดไว้หรือไม่การทำให้เกิดความเชื่อมั่นในแนวทางการทำงาน

ขั้นที่ 7 การทำงานให้สมบูรณ์ การประเมินค่าผลงาน และให้ระดับคะแนนถ้าต้องการ (Perfect and Evaluate and Grade if You Must) เมื่อยอมรับว่าแฟ้มผลงานเป็นเครื่องมือของการประเมิน จึงต้องมีการจัดระบบให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ปรับเนื้อหาสาระให้ตรงกับที่ต้องการ เพื่อให้พร้อมที่จะนำไปสู่การให้ระดับคะแนน ดังนั้นการทำให้งานสมบูรณ์จะช่วยให้ขัดเกลางานและทำให้ผลผลิตสำเร็จเสร็จสิ้นลง

ขั้นที่ 8 การเชื่อมโยง และการประชุมสัมมนา (Connect and Conference with Others) การทำแฟ้มผลงานจะพัฒนามากขึ้น ถ้าผู้อื่นได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ความสำเร็จของผลผลิต ดังนั้นการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับแฟ้มผลงาน เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน ครู และผู้ปกครองได้ร่วมสนทนากันอย่างมีความหมาย จะช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น และสามารถใช้แฟ้มผลงานเพื่อการตัดสินใจได้ ดังนั้นการเชื่อมความสัมพันธ์จะเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนั่นเอง

ขั้นที่ 9 การทำให้ชิ้นงานมีคุณค่าทันสมัย (Inject and Eject Artifacts Continually to Update) การนำเข้าและถอดออกชิ้นงานจะคล้ายกับการหมุนเวียนเข้าออกประตู เพราะงานบางอย่างจะผนวกเข้าไปในขณะที่งานบางอย่างถูกนำออกมาแฟ้มผลงานจะควบคุมการจัดระบบหัวข้อที่นำเข้าและถอดออกอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งการดำเนินงานในขั้นนี้ถือว่าจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อทำให้แฟ้มผลงานใหม่และทันสมัย ดังนั้นการนำเข้าและถอดออกจึงเป็นระบบหมุนเวียนของแฟ้มผลงาน

ขั้นที่ 10 ยอมรับคุณค่าที่สมบูรณ์ และนำเสนอผลงานด้วยความภูมิใจ (Respect Accomplishments and Show with Pride) การจัดแสดงแฟ้มผลงานจะผนวกเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการของแฟ้มผลงาน โดยให้เด็กนักเรียนเตรียมจัดแสดงนิทรรศการด้วยตนเอง เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายหรือกับผู้ปกครองได้ชม ซึ่งมีการกำหนดเวลาไว้แน่นอนอันเป็นการยอมรับคุณค่าผลงานแฟ้มผลงานและเป็นการฉลองความสำเร็จด้วยความภาคภูมิใจ

ทั้ง 10 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น เป็นกระบวนการของแฟ้มผลงานที่สมบูรณ์ แต่นักการศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนา เพื่อให้เกิดความสำเร็จใช้ 3 แนวทางคือ

แนวทางที่ 1 สำหรับผู้ที่เริ่มแรกดำเนินการจัดทำแฟ้มสะสมงานในหน่วยการเรียนรู้ บางหน่วยที่มีการสร้างผลงาน อาจจะลดขั้นตอนลงให้เหลือเพียง 3 ขั้นตอนที่จำเป็น คือ

- 1) ขั้นรวบรวมชิ้นงาน (Collect)
- 2) ขั้นเลือกชิ้นงาน (Select)
- 3) ขั้นสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ (Reflect)

แนวทางที่ 2 สำหรับผู้ต้องการขยายให้ละเอียดยิ่งขึ้นอาจจะทำ 6 ขั้นตอน คือ

- 1) ขั้นกำหนดโครงการ/จุดประสงค์ (Project)
- 2) ขั้นรวบรวมชิ้นงาน (Collect)
- 3) ขั้นเลือกชิ้นงาน (Select)
- 4) ขั้นสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ (Reflect)
- 5) ขั้นทำให้สมบูรณ์ (Perfect)
- 6) ขั้นนำเชื่อมโยงความสัมพันธ์ (Connect)

แนวทางที่ 3 สำหรับผู้ที่ต้องการให้งานสมบูรณ์คือ ทำทั้ง 10 ขั้นตอน

- 1) ขั้นกำหนดโครงการ/จุดประสงค์ (Collect)
- 2) ขั้นรวบรวมชิ้นงาน (Collect)
- 3) ขั้นเลือกชิ้นงาน (Select)
- 4) ขั้นสร้างสรรค์ผลงาน (Interject)
- 5) ขั้นสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ (Reflect)
- 6) ขั้นตรวจงาน (Inspect)
- 7) ขั้นทำให้สมบูรณ์ (Perfect)
- 8) ขั้นนำเชื่อมโยงความสัมพันธ์ (Connect)
- 9) ขั้นนำเข้าและคัดออก (Inject/Eject)
- 10) ขั้นยอมรับคุณค่า (Respect)

ชาคริต ชมชื่น (2540, หน้า 20–23) กล่าวถึงกระบวนการทำแฟ้มสะสมผลงาน

ของนักเรียน ไว้ดังนี้

แฟ้มสะสมงานของนักเรียน (Portfolios) จะเป็นแฟ้มสะสมงานที่สมบูรณ์ มีความหมาย มีคุณค่า เมื่อมีการจัดกระทำอย่างเป็นระบบหรือเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน ซึ่งในการทำแฟ้มสะสมงานของนักเรียนมาให้มีกระบวนการที่จำเป็น 10 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นกำหนดจุดประสงค์และประเภทของแฟ้มสะสมงาน (Project Purposes)

การกำหนดจุดประสงค์และประเภทของแฟ้มงานจะเป็นคำตอบคำถาม ว่าทำไมจึงต้องนำนักเรียนมาเกี่ยวข้อง กับการรวบรวมงานที่เขาสร้างขึ้น แฟ้มสะสมงานจะถูกนำไปใช้อย่างไร มีจุดประสงค์ที่แท้จริงอย่างไร การประเมินผลใช้วิธีการใด ซึ่งในการกำหนดจุดประสงค์ของแฟ้มสะสมงานต้องยึดหลักแห่งความรู้ กระบวนการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมและประเมินตนเองได้ตลอดระยะเวลาที่กำหนด เป็นการช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถสะท้อนความสามารถในการคิด และนักเรียนยังสามารถกำกับดูแลและชื่นชมความก้าวหน้ากับพัฒนาการของตนเอง

2. ขั้นรวบรวมชิ้นงานและจัดการชิ้นงาน (Collect and Organize)

ในขั้นนี้ครูต้องวางแผนร่วมกับนักเรียนว่าจะเก็บรวบรวมชิ้นงานอย่างไร และออกแบบเครื่องมือและวิธีการที่จะช่วยให้นักเรียนได้จัดระบบกับชิ้นงานของเขา ชิ้นงานมี 2 ชนิด คืองานแกนที่ทุกคนต้องทำ ครูอาจจะต้องมีโครงร่างให้และงานเลือกที่นักเรียนสามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่ตามความสนใจ

3. ขั้นคัดเลือกชิ้นงาน (Select)

การรวบรวมชิ้นงานจะมีจำนวนมากพอที่จะนำมาพิจารณาคัดเลือกชิ้นงาน เพื่อลดจำนวนชิ้นงานลง เป็นการตัดสินใจเชิงวิชาการเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของชิ้นงานของนักเรียนจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ อาจมีหลักในการพิจารณาคัดเลือกชิ้นงาน ดังนี้ คืองานชิ้นใดควรเลือก ควรเลือกอย่างไร ใครเป็นผู้เลือกหรือควรเลือกเมื่อใด

4. ขั้นสร้างสรรค์ผลงาน (Interject Personality)

ระดับนี้เป็นการถ่ายทอดความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานให้ประจักษ์ถึงความสามารถของผู้เรียนในการแตกต่างประดิษฐ์แฟ้มงาน ทั้งมีความสวยงามและมีผลงานที่สะท้อนถึงความรู้ลึกซึ้งคิด เก็บรวบรวมไว้อย่างเป็นระเบียบและสวยงาม

5. ขั้นการสะท้อนข้อมูลกลับ (Reflect Metacognitively)

เป็นการให้นักเรียนสะท้อนความรู้ลึกซึ้งคิด เมื่อนักเรียนได้วางแผนกำกับดูแลและประเมินคุณภาพของงาน วิธีการสะท้อนข้อมูลกลับเกี่ยวกับชิ้นงานโดยใช้สัญลักษณ์แสดงไว้ในชิ้นงานแต่ละชิ้นหรือการให้คำวิพากษ์วิจารณ์คะแนนไว้บนชิ้นงาน ซึ่งจะอธิบายถึงคุณค่าของชิ้นงานนั้น ๆ การสะท้อนกลับจะเกี่ยวข้องกับความสามารถในการคิดของนักเรียน การสำรวจตรวจสอบกระบวนการจัดทำแฟ้มสะสมงานจะช่วยให้นักเรียนประเมินชิ้นงานที่มีคุณค่า ที่ทำให้แฟ้มสะสมงานสมบูรณ์

6. ขั้นตรวจสอบความสามารถของตนเอง (Inspect to Self Assess)

ในขั้นนี้นักเรียนสามารถตรวจสอบแฟ้มสะสมงาน เพื่อประเมินตนเองและชิ้นงานของตนเองว่าบรรลุเป้าหมายระยะยาว ระยะสั้นมากน้อยเพียงใด นักเรียนได้พบจุดอ่อนอะไรบ้าง และงานในแฟ้มสะสมงานสามารถชี้ความก้าวหน้าในขอบข่ายเนื้อหาที่เป็นสาระในเป้าหมายหรือไม่ เพื่อทำให้เกิดความเชื่อมั่นในแนวทางการทำงานของตน

7. ขั้นการทำงานให้สมบูรณ์และประเมินค่าผลงาน (Perfect and Evaluate)

การทำงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อให้พร้อมที่จะนำไปสู่การให้ระดับคะแนน ดังนั้น การทำให้งานสมบูรณ์จะช่วยขัดเกลางาน ทำให้ผลผลิตที่ได้สมบูรณ์ การให้คะแนนจะพิจารณาโดยเกณฑ์การให้คะแนนตามหัวข้อการประเมิน (Rubric) ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าโดยครูและนักเรียน การประเมินจะเป็นความก้าวหน้าในผลงานของนักเรียนแต่ละคนมากกว่าการเปรียบเทียบกับนักเรียนกับกลุ่ม

8. ขั้นการเชื่อมโยงและการประชุมสัมมนา (Connect and Conference)

การประชุมสัมมนาเกี่ยวกับแฟ้มสะสมงาน เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน ครู และผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมตัดสินใจถึงความสำคัญต่อการวัดผลประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยใช้ Portfolio Assessment

9. ขั้นการทำให้ชิ้นงานมีคุณค่าทันสมัย (Inject and Eject Artifact)

การพิจารณานำชิ้นงานเข้าเก็บหรือดึงชิ้นงานออก สามารถทำได้สมบูรณ์ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของนักเรียนที่จะพิจารณาคุณภาพของชิ้นงานนั้น ๆ

10. ขั้นยอมรับคุณค่าที่สมบูรณ์และนำเสนอผลงานด้วยความภูมิใจ (Respect Accomplishments and Show with Pride)

การจัดเสนอแฟ้มสะสมงานจะผนวกเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการของแฟ้มสะสมงาน เพื่อให้นักเรียนเตรียมจัดแสดงนิทรรศการด้วยตนเองแก่กลุ่มเป้าหมาย ผู้ปกครอง โดยการกำหนดเวลาไว้แน่นอน เป็นการยอมรับคุณค่าอันเป็นกระบวนการที่จะส่งเสริมกำลังใจและความสำเร็จของงานอย่างมีระบบ ทั้ง 10 ขั้นตอนเป็นกระบวนการของแฟ้มสะสมงานที่สมบูรณ์ แต่นักการศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสำเร็จไว้ 3 แนวทาง คือ

แนวทางที่ 1 ลดขั้นตอนเหลือ 3 ขั้นตอนคือ

- ขั้นรวบรวมชิ้นงาน (Collect)
- ขั้นเลือกชิ้นงาน (Select)
- ขั้นสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ (Reflect)

แนวทางที่ 2 ขยายให้ละเอียดขึ้นเป็น 6 ขั้นตอนคือ

- ขั้นกำหนดโครงการจุดประสงค์ (Project)
- ขั้นรวบรวมชิ้นงาน (Collect)
- ขั้นเลือกชิ้นงาน (Select)
- ขั้นสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ (Reflect)
- ขั้นนำเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connect)

แนวทางที่ 3 ทำให้สมบูรณ์ทั้ง 10 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า กระบวนการดำเนินการจัดทำแฟ้มสะสมงาน มีดังนี้

1. สำรวจและศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของนักเรียน วางแผนในการดำเนินการปฏิบัติ
2. กำหนดเนื้อหา จุดประสงค์ที่จะให้นักเรียนจัดทำแฟ้มสะสมงาน ตลอดจนประเภท

ของงานที่จะต้องจัดเก็บ

3. กำหนดขอบเขตของงานและเกณฑ์การประเมิน
4. นำความเข้าใจกับนักเรียนให้ทราบขั้นตอนการปฏิบัติงานและการเก็บแฟ้มสะสมงาน
5. ทำความเข้าใจกับผู้ปกครองและขอ ความร่วมมือ
6. นักเรียนดำเนินการสร้างงาน สะสมงาน บันทึกความภาคภูมิใจ เลือกและรวบรวม

ผลงานในแฟ้มสะสมงาน

7. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย
8. ครู เพื่อน ผู้ปกครองให้ข้อเสนอแนะ นักเรียนปรับปรุงให้ดีขึ้น
9. นักเรียนเสนอผลงานที่ดีที่สุดของตนเอง

7. เกณฑ์การประเมินแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน

กรมวิชาการ (2539 ก, หน้า 79-83) ได้เสนอเกณฑ์การประเมินแฟ้มสะสมผลงานไว้ดังนี้

เกณฑ์เป็นหัวใจสำคัญของการประเมิน จึงจำเป็นต้องกำหนดให้ชัดเจนและสามารถสะท้อนผลงานของนักเรียนได้ ในการสร้างเกณฑ์สำหรับตัดสินแฟ้มผลงานนั้น ครูจำเป็นต้องมีความชัดเจนในสิ่งต่อไปนี้คือ

- 1) จะประเมินตัวอย่างงานโดยรวม หรือแยกประเมินรายชิ้น
- 2) จะมีคุณลักษณะ หรือมิติใดบ้างที่สามารถสะท้อนภาพรวมของจุดประสงค์ของการประเมินชิ้นงานต่าง ๆ ที่อยู่ในแฟ้มจะช่วยให้ประเมินความก้าวหน้าหรือไม่ และจะประเมินความก้าวหน้าอย่างไร จะให้น้ำหนักชิ้นงานเท่ากันหรือไม่ บทบาทของการประเมินตนเอง และการประเมินของผู้ปกครองจะเข้ามามีส่วนร่วม หรือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการประเมินหรือไม่ หรือเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเท่านั้น

กระบวนการสร้างเกณฑ์การให้คะแนนแฟ้มผลงาน ควรดำเนินการดังนี้

- 1) ศึกษานิยามคุณภาพของชิ้นงาน การกำหนดคุณภาพ/มิติ/องค์ประกอบ การประเมิน
- 2) รวบรวมเกณฑ์การให้คะแนนที่ใช้ในการประเมินในด้านต่าง ๆ
- 3) รวบรวมตัวอย่างงานของนักเรียนกับผู้เชี่ยวชาญว่ามีลักษณะแตกต่างกัน จากคุณภาพสูงไปจนถึงต่ำ
- 4) นำคุณลักษณะหลักที่สำคัญมาจำแนกคุณภาพงานเป็นกลุ่ม ๆ แล้วเขียนคำอธิบายลักษณะสำคัญเหล่านั้น แล้วกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน (Rubric)
- 5) นำชิ้นงานของนักเรียนมารวมให้คะแนนกับเกณฑ์การให้คะแนนแล้วปรับปรุงแก้ไขจนเกิดความมั่นใจว่าคะแนนที่ได้จากการรวมตามเกณฑ์ความสามารถ

ขั้นตอนการจัดทำเกณฑ์การประเมินแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน

ขั้นที่ 1 กำหนดนิยามคุณภาพ องค์ประกอบ/มิติที่จะประเมินงาน รวมทั้งกำหนดสิ่งบ่งชี้หรือสิ่งแสดงหลักฐานในทักษะย่อย ตัวอย่างเช่น การประเมินแฟ้มผลงาน คณิตศาสตร์

1.1) กำหนด/มิติที่ต้องการวัด 2 มิติ เช่น ทักษะการแก้ปัญหาโจทย์กับทักษะการสื่อสารความหมาย ซึ่งแต่ละทักษะจะมีทักษะย่อยดังนี้

1. ทักษะการแก้โจทย์ปัญหา แยกเป็น

- ความเข้าใจในงานที่ทำ
- คุณภาพของงานที่ทำ
- การตัดสินใจเลือกวิธีการ
- ผลสัมฤทธิ์ของการทำงาน

2. ทักษะการสื่อความหมาย แยกย่อยเป็น

- การใช้ภาษาคณิตศาสตร์
- การใช้ตัวแทนทางคณิตศาสตร์
- การนำเสนอที่ชัดเจน

1.2) กำหนดนิยามตัวอย่าง โดยการกำหนดสิ่งแสดงหลักฐานในแต่ละทักษะย่อย ๆ

- สิ่งแสดงถึงความเข้าใจในงาน
คำอธิบายงานที่ทำ
ความสมเหตุสมผลของวิธีการ
การตรวจแก้คำตอบให้ถูกต้องที่บ่งชี้ความเข้าใจ
- สิ่งแสดงถึงคุณภาพของวิธีการทำ
แสดงวิธีทำ
มีคำบรรยาย (พูด หรือเขียน)

ขั้นที่ 2 เลือกมาตรวัด เช่น มาตราส่วนประมาณค่าเชิงตัวเลข คุณภาพ

ขั้นที่ 3 กำหนดมาตรฐานของคุณภาพของงาน โดยบรรยายเป็นระดับจากงาน

ยอดเยี่ยมไปจนถึงงานที่ต้องปรับปรุงแก้ไข ไม่มีคุณภาพ ตัวอย่างเช่น

1. ความเข้าใจในงานที่ทำ ให้คะแนนตามคุณภาพของงาน

คะแนน 1 หมายถึง ไม่มีความเข้าใจทั้งหมด

คะแนน 2 หมายถึง เข้าใจบางส่วน

คะแนน 3 หมายถึง เข้าใจ

คะแนน 4 หมายถึง สรุปอ้างอิงได้ ประยุกต์ใช้ได้ขยายความคิดได้

2. คุณภาพวิธีการทำ

คะแนน 1 หมายถึง วิธีการไม่เหมาะสม

คะแนน 2 หมายถึง แนวทาง วิธีการเหมาะสมบางส่วน

คะแนน 3 หมายถึง แนวทาง/วิธีการใช้ได้ดี

คะแนน 4 หมายถึง แนวทาง/วิธีการแบบผลมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 4 ทำตารางบรรจุหัวข้อประเมินและระดับคุณภาพ

ชื่อ.....เลขที่.....ชั้น.....วิชา.....วันที่.....
ผู้ประเมิน.....

งานชิ้นที่ 1	คะแนน	คะแนน.....			
งานชิ้นที่ 2	คะแนน	คะแนน.....			
งานชิ้นที่ 3	คะแนน	คะแนน.....			
รวมสุดท้าย	คะแนน	คะแนน	คะแนน	คะแนน	คะแนน
คะแนน	1 ไม่เข้าใจ	1 วิธีไม่เหมาะสม	1	1	1
	2 เข้าใจบางส่วน	2 เหมาะสมบางส่วน	2	2	2
	3 เข้าใจ	3 วิธีใช้การได้ดี	3	3	3
	4 สรุปอ้างอิงได้	4 วิธีการดี	4	4	4
		รวมคะแนน.....			

การประเมินจากแฟ้มผลงานนั้นเน้น ความสำเร็จของนักเรียนจากผลงานที่สะสม ซึ่งนักเรียนได้พากเพียรสร้างและจัดทำมาในระยะเวลาหนึ่งอาจจะเป็นชิ้นงานที่ดีที่สุด ซึ่งครูและนักเรียนเองก็รับผิดชอบร่วมกันในการคัดเลือกชิ้นงานในแฟ้มมาประเมิน

โดยสรุปแล้วการประเมินแฟ้มผลงานเป็นได้ทั้งประเมินผลย่อย (FORMATIVE) เพื่อการพัฒนานักเรียน และเป็นได้ทั้งประเมินผลรวม (SUMMATIVE) เพื่อประกอบการให้ระดับผลการเรียน แต่ข้อที่ครูพึงระลึกเสมอก็คือ การประเมินดังกล่าวมีทั้งประเมินเพื่อดูความก้าวหน้า ข้อดีเป็นการประเมินเชิงบวก และค้นหาสิ่งที่จะต้องให้ความช่วยเหลือปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ นักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของเขา ให้บรรลุเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้รวมทั้งพัฒนาให้ สูงสุดตามความสามารถของผู้เรียนและนำไปสู่การบรรลุจุดหมายของหลักสูตร และความคาดหวัง ของสังคมในที่สุด

อนึ่ง ในความเป็นจริงแฟ้มผลงานไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดการผสมผสานระหว่าง การเรียนการสอนและการประเมินผลเท่านั้น ยังมีส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่าง บ้านและโรงเรียน มหาวิทยาลัยและการทำงาน ซึ่งการประเมินผลแบบเดิมจะมีข้อจำกัดในด้านการประยุกต์ใช้ และการเชื่อมโยงความรู้ที่จำเป็นไปสู่อนาคต แฟ้มผลงานจะเป็นศูนย์รวมที่แสดง ออกถึงความสำเร็จและความภาคภูมิใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนักเรียนนั่งอยู่ท่ามกลางเพื่อน ครู และผู้ปกครองในการประชุมสัมมนา และกล่าวว่า "ขอให้ฉันได้นำเสนอผลงานของฉัน และบอก ท่านเกี่ยวกับตัวฉันเอง" การประเมินผลดังกล่าวจะเป็นสื่อที่นำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

เกณฑ์การประเมินในระดับชั้นมัธยมศึกษา

การแบ่งอัตราส่วนของคะแนนระหว่างภาคเรียนและปลายภาคเรียน อาจติดตาม หนังสือคู่มือประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนปลาย (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2535) เป็นแนวทาง ดังนี้

อัตราคะแนนการประเมินในระดับมัธยมศึกษา

การแบ่งอัตราส่วนของคะแนนระหว่างภาคเรียนและปลายภาคเรียน อาจยึด แนวทางต่อไปนี้ หรือจะปรับเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นก็ได้

1. อัตราส่วนคะแนน 50 : 50 อาจแยกเป็น

คะแนนจากการวัดผลและประเมินผลระหว่างเรียน	20 ส่วน
คะแนนจากการวัดผลกลางภาค	20 ส่วน
คะแนนจากการประเมินคุณลักษณะ	10 ส่วน
คะแนนจากการวัดผลปลายภาค	50 ส่วน

2. อัตราส่วนคะแนน 60 : 40 อาจแยกเป็น

คะแนนจากการวัดผลและประเมินผลระหว่างเรียน	20 ส่วน
คะแนนจากการวัดผลกลางภาค	30 ส่วน
คะแนนจากการประเมินคุณลักษณะ	10 ส่วน
คะแนนจากการวัดผลปลายภาค	40 ส่วน

3. อัตราส่วนคะแนน 70 : 30 อาจแยกเป็น

คะแนนจากการวัดผลและประเมินผลระหว่างเรียน	30 ส่วน
คะแนนจากการวัดผลกลางภาค	30 ส่วน
คะแนนจากการประเมินคุณลักษณะ	10 ส่วน
คะแนนจากการวัดผลปลายภาค	30 ส่วน

4. อัตราส่วนคะแนน 80 : 20 อาจแยกเป็น

คะแนนจากการวัดผลและประเมินผลระหว่างเรียน	40 ส่วน
คะแนนจากการวัดผลกลางภาค	25 ส่วน
คะแนนจากการประเมินคุณลักษณะ	15 ส่วน
คะแนนจากการวัดผลปลายภาค	20 ส่วน

หลังจากนั้นนำผลการวิเคราะห์หลักสูตรมากำหนดเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำ
แฟ้มสะสมงาน เช่น อัตราส่วนคะแนน 60 : 40 เป็นต้น

สำหรับระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หากประสงค์จะนำแฟ้มสะสมงาน
มาประกอบเพื่อแสดงถึงความรู้และความเชี่ยวชาญของนักเรียน ควรคำนึงถึง

1. แฟ้มสะสมงานที่แสดงถึงความรู้และความสามารถ หรือคุณลักษณะ
ที่พึงประสงค์ตามธรรมชาติของคณะวิชา/สาขาวิชา ที่นักเรียนต้องการศึกษาต่อ
2. แฟ้มสะสมงานนั้นต้องแสดงถึงความรู้ความสามารถประกอบการศึกษา
ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. แฟ้มสะสมงานที่แสดงถึงความรู้ความสามารถใน 6 วิชาหลัก (วิทย์/ศิลป์)
ที่ทบวงกำหนดสอบเป็นความรู้พื้นฐานวิชาการ

สุวิทย์ มูลคำ (2540, หน้า 21-25) ได้เสนอเกณฑ์การประเมินแฟ้มสะสมผลงานไว้
ดังนี้

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน ทั้งการประเมิน
ระหว่างภาคเรียนและการประเมินปลายภาค/ปลายปีการศึกษา เพราะเป็นการตีค่าหรือสรุปถึง
คุณภาพหรือความสามารถของนักเรียน

การประเมินระหว่างภาคเรียนหรือการประเมินจุดประสงค์การเรียนรู้นั้น ควรเริ่มต้น
จากการวิเคราะห์เกณฑ์ประเมินย่อย ๆ ของแต่ละจุดประสงค์ เช่น จุดประสงค์การเรียนรู้วิชา
ภาษาไทย ป.5-6 ระบุว่า "คัดลายมือถูกต้อง รวดเร็ว เป็นระเบียบและสวยงาม" อาจกำหนดเกณฑ์
การประเมินย่อย ๆ เช่น เขียนถูกต้อง เขียนสวยงาม ไม่มีรอยลบสกปรก จัดระเบียบตัวอักษรได้ดี
เขียนเสร็จทันเวลาที่กำหนดให้ เป็นต้น ต่อจากนั้นจึงทำการประเมินงานเขียนของนักเรียน
ตามเกณฑ์ย่อย เพื่อตัดสินการผ่านจุดประสงค์ดังกล่าว

ส่วนการประเมินปลายภาค/ปลายปีการศึกษานั้น อาจใช้แฟ้มสะสมงานช่วยในการประเมินวัตถุประสงค์ภาคปฏิบัติและด้านจิตพิสัยเป็นหลัก ในการนี้ครูและนักเรียนควรตกลงกัน ตั้งแต่ต้นภาคเรียนว่าจะใช้แฟ้มสะสมงานในการประเมินเรื่องใด งานหรือหลักฐานที่นักเรียนจะนำเสนอในช่วงปลายภาค/ปลายปีการศึกษา มีอะไรบ้าง ตลอดจนแนวทางการจัดเก็บการคัดเลือก และการประเมิน

ในขั้นตอนนี้ ควรมีการประเมินแฟ้มสะสมงานโดยรวม ทั้งรูปแบบ การจัดระบบ เนื้อหาและรายละเอียดต่าง ๆ ของแฟ้มด้วย ดังเป็นตัวอย่างแนวทางประเมินแบบต่าง ๆ

ตัวอย่างเกณฑ์การประเมินการอ่าน

1. ตอบคำถามจากเรื่องที่อ่านได้ คะแนนเต็ม 3 คะแนน ให้คะแนนดังนี้

ตอบคำถามจากเรื่องที่อ่านได้ถูกต้อง	3	คะแนน
ตอบคำถามได้บางส่วนแต่ผิดน้อยกว่า 5 ข้อ	2	คะแนน
ตอบคำถามผิดมากกว่า 5 ข้อ	1	คะแนน
2. บอกความสำคัญจากเรื่องที่อ่าน คะแนนเต็ม 3 คะแนน ให้คะแนนดังนี้

บอกเนื้อหาสาระถูกต้องได้ใจความต่อเนื่อง	3	คะแนน
บอกเนื้อหาสาระได้ถูกต้องแต่วกวน	2	คะแนน
บอกเนื้อหาสาระได้บ้าง	1	คะแนน
3. บอกข้อคิดที่ได้จากเรื่องที่อ่าน คะแนนเต็ม 3 คะแนน ให้คะแนนดังนี้

บอกข้อคิดของเรื่องได้ตรงประเด็นที่สมบูรณ์	3	คะแนน
บอกข้อคิดของเรื่องได้ตรงประเด็นแต่ไม่ต่อเนื่อง	2	คะแนน
บอกข้อคิดของเรื่องได้แต่วกวน	1	คะแนน
4. แสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่อ่าน คะแนนเต็ม 3 คะแนน ให้คะแนนดังนี้

เสนอความคิดเห็นด้วยเหตุผลและเป็นประโยชน์	3	คะแนน
เสนอความคิดเห็นด้วยเหตุผล	2	คะแนน
เสนอความคิดเห็นแต่ไม่แสดงเหตุผล	1	คะแนน

ในการประเมินนั้นเกณฑ์เป็นหัวใจของการประเมิน จึงต้องชัดเจนและสะท้อนความสามารถของนักเรียนได้ ในการสร้างเกณฑ์สำหรับตัดสินแฟ้มสะสมงาน ครูจำเป็นต้องมีความชัดเจนในเรื่องต่อไปนี้

1. การประเมินภาพรวมหรือแยกเป็นรายชิ้น
2. คุณลักษณะใดบ้างที่สามารถสะท้อนภาพรวมของจุดประสงค์การประเมิน
3. การให้น้ำหนักชิ้นงาน
4. บทบาทของการประเมินตนเอง
5. บทบาทของการประเมินโดยเพื่อน
6. บทบาทของการประเมินโดยครู
7. บทบาทของการประเมินโดยผู้ปกครอง
8. บทบาทของการประเมินโดยผู้สนใจ

ขั้นตอนการจัดทำเกณฑ์การประเมิน มีดังนี้

1. กำหนดนิยามคุณภาพ
 - 1.1 กำหนดทักษะที่ต้องการวัด
 - 1.2 กำหนดนิยามตัวอย่าง
2. เลือกมาตรวัด
 - 2.1 เชิงปริมาณ
 - 2.2 เชิงคุณภาพ
3. กำหนดมาตรฐานคุณภาพงาน

ระดับ 4 หมายถึง งานดี

ระดับ 3 หมายถึง งานดี

ระดับ 2 หมายถึง งานพอใช้

ระดับ 1 หมายถึง งานต้องปรับปรุง
4. ทำตารางสรุปหัวข้อประเมินและระดับคุณภาพ ดังตัวอย่าง

(ตัวอย่าง)

ตารางสรุปผลการประเมิน

ชื่อ.....เลขที่.....ชั้นประถมศึกษาปีที่.....
 วิชา.....หน่วยที่.....เรื่อง.....ผู้
 ประเมิน.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

งาน ชั้นที่	ทักษะการแก้โจทย์ปัญหา				ทักษะการสื่อความหมาย				ทักษะการคิดคำนวณ				รวม
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
1													
2													

เกณฑ์การประเมิน การแก้โจทย์ปัญหา

1. การเขียนโจทย์ถูกต้อง

- เขียนโจทย์ถูกต้อง 4 คะแนน
- เขียนโจทย์ผิดตั้งแต่ 3 คำขึ้นไป 2 คะแนน
- เขียนโจทย์ผิด 2 คำ 3 คะแนน
- เขียนโจทย์ผิดตั้งแต่ 5 คำขึ้นไป 1 คะแนน

2. การเขียนประโยคสัญลักษณ์

- เขียนประโยคสัญลักษณ์ถูกต้อง 4 คะแนน
- เขียนประโยคสัญลักษณ์ถูกต้อง แต่ไม่ใส่เครื่องหมายเท่ากับ 3 คะแนน
- เขียนประโยคสัญลักษณ์ถูกต้องแต่ใส่เครื่องหมาย บวก ลบ คูณ หรือหารไม่ครบ 2 คะแนน
- เขียนประโยคสัญลักษณ์ไม่ถูกต้อง แต่มีเครื่องหมาย บวก ลบ คูณ หรือหาร 1 คะแนน

3. การแสดงวิธีทำ

- แสดงวิธีทำถูกต้องคำตอบถูกต้อง 4 คะแนน
- ไม่เขียนคำอธิบาย แต่เครื่องหมายและคำตอบถูกต้อง 3 คะแนน
- ไม่เขียนคำอธิบายไม่ใส่เครื่องหมาย แต่คำตอบถูกต้อง 2 คะแนน
- ไม่เขียนคำอธิบายวิธีทำถูกต้อง ไม่มีเครื่องหมาย คำตอบไม่ถูกต้อง 1 คะแนน

ในการกำหนดเกณฑ์การประเมินนั้น ควรเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วม โดยในระยะแรก ควรเริ่มคิดเกณฑ์ง่าย ๆ เป็นรูปธรรม และจำนวนน้อยข้อก่อน หากคล่องหรือเกิดความชำนาญ จึงจะเพิ่มความความคิดในระดับที่สูงขึ้นและเพิ่มจำนวนข้อให้มากขึ้นเพื่อให้สามารถครอบคลุม การประเมินผลงานให้มากที่สุด

ซึ่งสอดคล้องกับ จิราภรณ์ ศิริทวี (2540, หน้า 8 - 9) ที่ได้เสนอว่า เกณฑ์เป็นหัวใจของการประเมิน ต้องชัดเจนและสามารถสะท้อนความสามารถของนักเรียนได้ ในการสร้างเกณฑ์ สำหรับตัดสินแฟ้มสะสมผลงานครู จำเป็นต้องมีความชัดเจนในเรื่องต่อไปนี้

1. ประเมินรวมหรือแยกเป็นรายชิ้น
2. จะมีคุณลักษณะใดบ้างที่สามารถสะท้อนภาพรวมของจุดประสงค์การประเมิน
3. การให้น้ำหนักชิ้นงาน
4. บทบาทของการประเมินตนเอง
5. บทบาทของการประเมินโดยเพื่อน
6. บทบาทของการประเมินโดยครู
7. บทบาทของการประเมินโดยผู้ปกครอง
8. บทบาทของการประเมินโดยผู้สนใจ

ขั้นตอนการจัดทำเกณฑ์การประเมิน

1. กำหนดนิยามคุณภาพ
 - 1.1 กำหนดทักษะที่ต้องการวัด
 - 1.2 กำหนดนิยามตัวอย่าง
2. เลือกมาตรวัด
 - 2.1 เสิ่งปริมาณ
 - 2.2 เสิ่งคุณภาพ
3. กำหนดมาตรฐานคุณภาพงาน

ระดับ 4 หมายถึง งานยอดเยี่ยม

ระดับ 3 หมายถึง งานดี

ระดับ 2 หมายถึง งานพอใช้

ระดับ 1 หมายถึง งานต้องปรับปรุง
4. ทำตารางสรุปหัวข้อประเมินและระดับคุณภาพ ดังตัวอย่าง

ตารางสรุปการประเมิน

ชื่อ.....นามสกุล.....เลขที่.....
 ชั้น.....วิชา.....หน่วยที่.....
 เรื่อง.....ผู้ประเมิน.....วัน/เดือน/ปี.....

งาน ชั้นที่	ทักษะการทำงาน				ทักษะการจัดการ				ทักษะการคิด				ทักษะการสื่อสาร				รวม
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
1																	
2																	
3																	
4																	
5																	

จากข้อความข้างต้น สรุปเกณฑ์การประเมินแฟ้มสะสมผลงานนักเรียนประกอบด้วย

1. สร้างกระบวนการการประเมินที่สอดคล้องกับเนื้อหา
2. กำหนดคะแนนในแต่ละหัวข้อให้กระจ่าง
3. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินงานของตน

8. ประโยชน์ของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน

สุวิทย์ มูลคำ (2540, หน้า 12) ได้นำเสนอประโยชน์ของแฟ้มสะสมงาน ดังนี้

1. นำมาใช้สอนนักเรียนให้รู้จักการวิพากษ์วิจารณ์ตนเองและสะท้อนให้เห็น

ความคิดเห็นของนักเรียนซึ่งเป็นข้อดีของแฟ้มสะสมงาน

2. กระตุ้นให้นักเรียนเกิดทักษะในการวิเคราะห์และตัดสินใจได้ หลังจากทีนักเรียนได้พิจารณาบททวนเลือกงานของตนไว้ในแฟ้มสะสมงานแล้ว โดยพยายามให้นักเรียนนึกถึงคำตอบต่าง ๆ เช่น

- อะไรเสริมให้งานที่นักเรียนทำกลายเป็นงานชิ้นเอก
- ผลงานชิ้นนี้มีความแตกต่างจากงานชิ้นอื่น ๆ ที่ทำอย่างไรบ้าง
- ผลงานชิ้นนี้มีความสำคัญอย่างไรบ้าง

3. ให้นักเรียนพิจารณาบทพจนแฟ้ม ในแง่ของการผลิตและการให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยการนำแฟ้มอภิปรายกับนักเรียนที่เป็นเจ้าของ รวมทั้งคนอื่น ๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนมองเห็นความก้าวหน้าของตนเองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งสามารถนำไปแสดงให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รู้ถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนขณะนั้น และยังสามารถนำมากำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ในอนาคตด้วยตัวนักเรียนเอง อาจนำแฟ้มของตนไปอภิปรายกับเพื่อน เพื่อประกาศถึงความสำเร็จและเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานในอนาคต

4. นักเรียนสามารถนำแฟ้มของตนเองไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ปกครอง ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความต้องการของนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม

5. เมื่อสิ้นปีการศึกษา ครูสามารถนำแฟ้มในวิชาต่าง ๆ ของนักเรียนแต่ละคนมาพิจารณาบทพจนร่วมกันกับนักเรียนว่าจะเลือกผลงานชิ้นใดเพียงบางชิ้นเป็นตัวแทนของผลงานทั้งหมด เพื่อนำมาเก็บไว้ในแฟ้มสะสมงานระดับโรงเรียน ซึ่งสามารถแสดงถึงระดับความเจริญงอกงาม ผลงานที่ยอดเยี่ยม และผลสัมฤทธิ์สูงสุดของนักเรียนคนนั้นได้ ผลงานที่ได้รวบรวมเพิ่มในแต่ละปีการศึกษาจึงเป็นเสมือนประตูที่เปิดให้เห็นถึงความคิดและมองให้นักเรียนเมื่อต้องย้ายโรงเรียนกลางคัน หรือตอนที่เรียนจบแล้ว

6. ผลงานในแฟ้มสะสมงาน บางครั้งอาจไม่นำมารวมไว้ในแฟ้มระดับโรงเรียน แต่จะให้นักเรียนนำให้นักเรียนนำกลับบ้านไปให้ผู้ปกครองและตัวนักเรียนเก็บไว้ แฟ้มสะสมงานที่เก็บผลงานเหล่านี้ จะเป็นแฟ้มสะสมงานของผู้ปกครองและนักเรียน ผลงานทั้งหมดตลอดปีการศึกษาจะถูกรวบรวมไว้ในแฟ้มสะสมงานของผู้ปกครองและนักเรียน

จิราภรณ์ ศิริทวี (2540, หน้า 10) ได้บอกประโยชน์ของการประเมินด้วยแฟ้มสะสมงานไว้ดังนี้

แฟ้มสะสมงานมีประโยชน์ในการแสดงหรือนำเสนอผลงานของนักเรียน ซึ่งมีลักษณะที่สอดคล้องกับความสามารถที่แท้จริงของนักเรียน แฟ้มสะสมงานจึงสามารถใช้ประโยชน์หลายประการคือ

1. สอนนักเรียนเป็นรายบุคคล ในการทำแฟ้มสะสมงานนั้นควรให้นักเรียนจัดทำแฟ้มด้วยตนเอง ดังนั้นแต่ละคนจึงสามารถเลือกทำงานแต่ละชิ้นได้อย่างอิสระตามความสนใจและความสามารถของนักเรียน และนักเรียนสามารถนำผลงานมาปรับเปลี่ยนให้ดียิ่งขึ้นได้ การทำแฟ้มสะสมงานจึงเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการสอนเป็นรายบุคคล

2. ทำหน้าที่ในการสะท้อนความสามารถรวมออกมาเป็นผลงานชิ้นสุดท้าย และการสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการทำงานของนักเรียนได้ทุกขั้นตอน

3. ทำหน้าที่แตกต่างจากแบบทดสอบ ที่ส่วนมากเป็นการสอบเพื่อหาที่ผิดพลาดทำให้นักเรียนไม่ชอบการสอบและพยายามหลบเลี่ยงการสอบหรือทุจริตในการสอบ เพิ่มสะสมงานจะทำให้ครูสามารถหาจุดเด่นของนักเรียนมากกว่าจุดด้อย และนักเรียนสามารถเลือกตัดสินใจว่าจะใช้งานชิ้นที่ดีที่สุดของตนในการประเมิน ดังนั้นนักเรียนมีความสุขในการทำเพิ่มสะสมงานของตน

4. ทำหน้าที่สำคัญในการแจ้งผลสำเร็จให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องทราบ รวมทั้งสามารถนำไปใช้ในการอภิปรายความก้าวหน้าของนักเรียนกับผู้ปกครองได้ การประเมินจากเพิ่มสะสมงานจะมีลักษณะเปิดเผย ตรงไปตรงมา ซึ่งต่างจากการใช้แบบทดสอบที่ครูต้องเก็บเป็นความลับเสมอ

5. การเก็บสะสมผลงานงานทุกชิ้นที่พิจารณาคัดเลือกไว้แล้วต้องเขียนชื่อ วัน เดือน ปี ไว้เพื่อประเมินความเจริญงอกงามหรือพัฒนาการของนักเรียนได้

การประเมินโดยใช้เพิ่มสะสมงาน มีจุดเด่นที่สำคัญต่อไปนี้

1. เพิ่มแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียน
2. พัฒนาทักษะทางวิชาการระดับสูงแก่นักเรียน
3. พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมเพื่อให้งานสำเร็จ
4. เป็นการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้จากนามธรรมไปสู่รูปธรรม
5. แสดงพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและนักเรียนได้ปรับปรุงงานตลอดเวลา
6. วัดความสามารถของนักเรียนได้หลายชั้น

ส.วาสนา ประवालพฤษ (2539, หน้า 44) ได้นำเสนอประโยชน์ของเพิ่มสะสมงานไว้ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนและการสอนได้อย่างดี เพื่อติดตามความก้าวหน้าของการเรียนการสอนทุกระยะ
2. เป็นที่รวมผลงานของนักเรียนตลอดจนข้อสังเกตต่าง ๆ เชิงปริมาณและคุณภาพ
3. เป็นสิ่งช่วยกำกับพัฒนาการทางการเรียนของผู้เรียนเนื่องจากมีผลงานสะสมที่สามารถจะตรวจสอบผู้เรียนแต่ละคนได้
4. สนับสนุนกระบวนการเขียนของผู้เรียน ตลอดจนฝึกนิสัยการเขียนแบบสร้างสรรค์ และการเรียนในชีวิตประจำวัน

5. ใช้เป็นเครื่องมือประเมินตนเองของผู้เรียน เป็นการฝึกให้ผู้เรียนประเมินปรับปรุงตนเองจนวางเป้าหมายของตนเองได้อย่างเหมาะสม

6. ใช้เป็นแหล่งกระตุ้นหรือเสริมกำลังใจของผู้เรียนสนับสนุนการเขียนแข่งกับตนเอง ทุกคนมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จตามศักยภาพของตน

7. สร้างความภูมิใจ ความเป็นเจ้าของและความเชื่อมั่นในตนเองของผู้เรียน

8. เป็นแนวทางที่เที่ยงตรงในการประเมินผลตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียน

9. ให้ความหมายของกิจกรรมที่ครูและนักเรียนได้กระทำในชั้นเรียน

10. การสอบจะไม่เป็นการข่มขู่ผู้เรียนอีกต่อไป แต่จะเป็นกิจกรรมที่สอดแทรกอยู่ในสภาพการเรียนรู้ประจำที่มีคุณประโยชน์ต่อชีวิตผู้เรียน

ประดิษฐ์ ทองคำปลิว และครรชิต มนูญผล (2541, หน้า 24) ได้กล่าวถึงข้อดีของแฟ้มสะสมผลงานไว้ดังนี้

ประโยชน์ของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน

1. เป็นรายงาน
2. บอกคุณภาพของผู้รายงาน
3. พิจารณาได้ว่าผู้รายงานจัดทำเอง
4. แสดงให้เห็นความพยายาม ความก้าวหน้าหรือความคิดสร้างสรรค์ในงาน
5. มีคุณค่าก่อให้เกิดความคิดริเริ่มและสามารถพัฒนางานของผู้อื่นได้

สวัสดิ์ ตีชี้น (2540, หน้า 10-11) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแฟ้มสะสมผลงาน

ดังมีประโยชน์หลายอย่าง เช่น

1. ท่านสามารถส่งแฟ้มสะสมงานไปที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนเพื่อขอให้ประเมินความรู้และประสบการณ์เดิมของท่านในลักษณะหมวดวิชาในระดับมัธยมศึกษาได้ ถ้าท่านผ่านการประเมิน ท่านจะได้รับใบรับรองความรู้นำไปเทียบโอนได้ในหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษา

2. ถ้าท่านเป็นนักศึกษาอยู่แล้วแฟ้มสะสมประสบการณ์จะเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลระหว่างภาคเรียน

3. แฟ้มสะสมงานนี้ท่านสามารถนำมาใช้เพื่อการประเมินกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) ได้ในด้านเกี่ยวกับตัวท่านเองจะเป็นการฝึกให้ท่านมีความชำนาญในด้านการเรียนรู้และการแสวงหาประสบการณ์ชีวิตอย่างแท้จริง เพราะกระบวนการทำแฟ้มสะสม

ประสบการณ์จะช่วยสร้างสรรค์ ทำงานเป็นระบบ มีเหตุผล เป็นนักรวบรวม ทำอะไรมีเป้าหมายมากขึ้น และที่สำคัญจะช่วยทำให้เป็นคนที่มีความอดทน มีความพยายามและมีความรับผิดชอบมากขึ้น

4. ในอนาคตข้างหน้าแฟ้มสะสมงานอาจจะช่วยให้คุณได้รับการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น อาจช่วยให้คุณได้รับการบรรจุเข้าทำงาน หรือแม้กระทั่งอาจช่วยให้คุณได้รับการคัดเลือกให้ไปศึกษาดูงาน รับค่าจ้างที่สูงขึ้นได้รับการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นก็อาจเป็นไปได้ทั้งสิ้น

ที่สำคัญที่สุดกระบวนการทำแฟ้มสะสมประสบการณ์ (Portfolio) นี้จะช่วยให้คุณได้รู้จักและเข้าใจตัวเองอย่างที่ท่านไม่เคยประสบมาก่อน ท่านจะได้มีโอกาสหยุดอยู่กับที่แล้วมองย้อนหลังไปดูตัวเองว่าท่านเคยทำอะไรบ้าง เคยคิดอะไร เคยเป็นคนอย่างไร ทำอะไรสำเร็จหรือล้มเหลวบ้าง ท่านจะมีโอกาสได้วิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ในอดีตด้วยตัวของท่านเอง เหตุการณ์บางอย่างอาจทำให้ท่านได้ถูกคิดว่าเป็นสิ่งที่ท่านควรจะทำมาเป็นแบบอย่างในปัจจุบันและอนาคต เหตุการณ์ที่ล้มเหลวบางอย่างอาจช่วยเป็นข้อเตือนใจของท่านได้ (แต่ไม่ต้องเก็บมาคิดให้เกิดความไม่สบายใจจนเกินกว่าเหตุ) คนเรามักรู้จักคนอื่นได้ดี แต่น้อยคนนักที่จะรู้จักตนเองอย่างแท้จริง

สาลี ศิลปกรรม (2540, หน้า 7) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแฟ้มสะสมผลงานไว้ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดีเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการเรียนการสอนทุกระยะอย่างต่อเนื่อง
2. เป็นที่รวมผลงานของนักเรียน ตลอดจนข้อสังเกตต่าง ๆ เชิงปริมาณและคุณภาพ
3. เป็นสิ่งที่ช่วยกำกับพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียน เนื่องจากมีผลงานที่สะสมไว้เพื่อสามารถตรวจสอบผู้เรียนแต่ละคนได้
4. สนับสนุนกระบวนการเขียนของผู้เรียนตลอดจนฝึกนิสัยการเขียนเชิงสร้างสรรค์และการเขียนในชีวิตประจำวัน
5. เครื่องมือสำคัญในการประเมินตนเองของนักเรียน ฝึกให้นักเรียนประเมินปรับปรุงตนเองตลอดจนวางเป้าหมายในการเรียนของตนเองได้อย่างเหมาะสม
6. ใช้เป็นแหล่งกระตุ้น หรือเสริมกำลังใจของผู้เรียน สนับสนุนการเขียนแข่งกับตนเอง
7. สร้างความภาคภูมิใจ ความเป็นเจ้าของ และความเชื่อมั่นในตนเองของผู้เรียน
8. บอกแนวทางที่เที่ยงตรงในการประเมินผลตามสภาพความเป็นจริงของนักเรียน
9. สร้างความหมายของกิจกรรมที่ครูและนักเรียนได้กระทำในชั้นเรียน

ดาร์ บัญชู (2541, หน้า 64) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียนไว้ดังนี้
แฟ้มสะสมผลงานนักเรียน สามารถใช้ประโยชน์ในชั้นเรียนได้หลายประการ คือ

1. เป็นเครื่องมือที่ใช้ติดตามความก้าวหน้าของการเรียนการสอนทุกระยะ
2. เป็นที่รวมผลงานของนักเรียนตลอดจนข้อสังเกตต่าง ๆ ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ
3. เป็นสิ่งช่วยกำกับพัฒนาการทางการเรียนของผู้เรียน เนื่องจากมีผลงานสะสม

ที่สามารถจะตรวจสอบผู้เรียนแต่ละคนได้

4. สนับสนุนกระบวนการเขียนของผู้เรียนตลอดจนฝึกนิสัยการเขียนแบบสร้างสรรค์ และการเขียนในชีวิตประจำวัน

5. ใช้เป็นเครื่องมือประเมินตนเองของผู้เรียน เป็นการฝึกให้ผู้เรียนประเมินปรับปรุงตนเอง ตลอดจนวางเป้าหมายของตนเองได้อย่างเหมาะสม

6. ใช้เป็นแหล่งกระตุ้นหรือเสริมกำลังใจของผู้เรียน สนับสนุนการเรียนรู้แข่งกับตนเอง ทุกคนมีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จตามอัธยาศัยของตน

7. สร้างความภูมิใจ ความเป็นเจ้าของและความเชื่อมั่นในตนเองของผู้เรียน

8. เป็นแนวทางที่เที่ยงตรงในการประเมินผลตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียน

9. ให้ความหมายของกิจกรรมที่ครูและนักเรียนได้กระทำในชั้นเรียน

10. การสอบจะไม่เป็นการข่มขู่ผู้เรียนอีกต่อไป แต่จะเป็นกิจกรรมที่สอดแทรกอยู่ในสภาพการเรียนการสอนประจำวันที่มีคุณประโยชน์ต่อชีวิตผู้เรียน

สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (2540, หน้า 139-140) ได้กล่าวถึงข้อดีของแฟ้มสะสมผลงาน

ข้อดี/ประโยชน์ของการวัดผลโดยใช้แฟ้มสะสมผลงานฯ มีดังนี้

ประโยชน์ต่อนักเรียน

1. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมกับครูในกระบวนการประเมิน

2. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้สะท้อน (พิจารณา) ถึงพัฒนาการ/การเติบโต/ความก้าวหน้าของตนเองในช่วงเวลาที่ผ่านไปในด้านต่าง ๆ เป็นการอ่าน เขียน การคิด

3. แฟ้มสะสมผลงานฯ เป็นสิ่งที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ของทักษะพื้นฐานต่าง ๆ ได้แก่ การอ่าน การเขียน การคิด

4. แฟ้มสะสมผลงานฯ จะช่วยสนับสนุนในการสร้างบรรยากาศ แห่งการประสานงาน ความร่วมมือระหว่างนักเรียน โดยผ่านกิจกรรมประเภทความร่วมมือระหว่างเพื่อน เพื่อนวิพากษ์เพื่อน

5. ให้โอกาสนักเรียนรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและการพัฒนาตนเองให้เป็นอิสระมากขึ้น

6. เพิ่มสะสมผลงานฯ ช่วยสนับสนุนการพัฒนา การให้คุณค่าของตนเอง การรู้จักตนเอง และทัศนคติที่ดีต่อการอ่าน การเขียน การคิด

ประโยชน์ต่อครู

1. ครูได้เห็นภาพที่มีความหมายมากขึ้น เกี่ยวกับพัฒนาการของนักเรียน

2. เพิ่มสะสมผลงานฯ ช่วยสร้างข้อมูลที่อาจเป็นประโยชน์ต่อครูในการตัดสินใจเรื่อง การเรียนการสอน

3. เพิ่มสะสมผลงานฯ ให้ข้อมูลที่หลากหลายแก่ครู เช่น การทดสอบแบบต่าง ๆ งานแบบต่าง ๆ บริบทแบบต่าง ๆ ข้อมูลเหล่านี้ครูสามารถนำไปใช้เพื่อการประเมินความสามารถ พรสวรรค์และทักษะด้านต่าง ๆ ของนักเรียนได้ ทำแบบ Formation และ Summation

4. เพิ่มสะสมผลงานฯ ช่วยให้คำตอบต่อประเด็นในเรื่องลักษณะ/องค์ประกอบของงาน ที่มีคุณภาพสูง

5. เพิ่มสะสมผลงานฯ เชื้อให้มีการผสมผสานระหว่างการวัดผลกับการสอน

6. เพิ่มสะสมผลงานฯ เป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การพบปะปรึกษาหารือที่เป็นประโยชน์ ระหว่างครู-นักเรียน

ประโยชน์ต่อผู้ปกครอง

1. เพิ่มสะสมผลงานฯ ให้ภาพความรู้ ความสามารถของนักเรียนและพัฒนาการ ในช่วงเวลาที่ผ่านไปของเด็ก

2. เพิ่มสะสมผลงานฯ ให้ภาพหลักฐานที่ชัดเจนและจับต้องได้เกี่ยวกับการสื่อสาร ระหว่างนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ

บุญชม ศรีสะอาด (2540, หน้า 4) ได้เสนอข้อดีของการใช้เพิ่มสะสมผลงานนักเรียนไว้ ดังนี้

การประเมินผลโดยใช้ Portfolio มีข้อดีหลายประการดังนี้

1. ช่วยให้เห็นพัฒนาการของผลงาน เห็นจุดแข็งและจุดที่ควรปรับปรุง
2. ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการคัดสรรผลงาน ประเมินผลงาน
3. ผู้เรียนได้ฝึกประเมินตนเอง
4. ผู้เรียนมีกำลังใจ มีแรงจูงใจ ทำการพัฒนาตนเอง แข่งขันกับตนเอง
5. ส่งเสริมผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง

6. เป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมความก้าวหน้าของการเรียนรู้ จึงเป็นส่วนที่เสริมสร้างกิจกรรมการเรียนรู้กับการประเมินผล

7. เป็นการประเมินที่ครอบคลุม และสร้างสรรค์

8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้มากขึ้น

9. ครูได้ข้อมูลสะท้อนกลับในการประเมินผลการสอนของตน

10. ผู้ปกครองได้เห็นหลักฐานความก้าวหน้าของลูกของตน

ชาคริต ชมชื่น (2540, หน้า 23) ได้เสนอข้อดีของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียนไว้ดังนี้
การใช้แฟ้มสะสมงานทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สอนและนักเรียนดังนี้

1. นักเรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้และมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหา

2. เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนและการสอนได้อย่างดี เพื่อติดตามความก้าวหน้าของ

การเรียนและการสอนทุกระยะ

3. เป็นที่รวมผลงานของนักเรียนตลอดจนข้อเสนอสถานที่ต่างๆ ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

4. เป็นสิ่งที่ช่วยกำกับพัฒนาทางการเรียนของผู้เรียนเนื่องจากมีผลงานสะสมที่สามารถ

ตรวจสอบผู้เรียนแต่ละคนได้

5. สนับสนุนกระบวนการเรียนของผู้เรียนฝึกนิสัยการเขียนสร้างสรรค์ และการเขียน

6. ใช้เป็นเครื่องมือประเมินตนเองของผู้เรียน เป็นการฝึกให้ผู้เรียนประเมิน ปรับปรุง

ตนเองตลอดจนวางเป้าหมายของตนเองได้อย่างเหมาะสม

7. ใช้เป็นแหล่งกระตุ้นหรือเสริมกำลังใจของผู้เรียน สนับสนุนการเรียนแข่งกับตนเอง

ทุกคนมีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จตามศักยภาพของทุกคน

8. สร้างความภูมิใจ ความเป็นเจ้าของและความเชื่อมั่นในตนเองของผู้เรียน

9. เป็นแนวทางที่เที่ยงตรงในการประเมินผลตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียน

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ และคณะ (2540, หน้า 13-16) ได้เสนอประโยชน์ของแฟ้มสะสมผลงาน ไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้สอนได้รู้จักนักเรียนแต่ละคนอย่างลึกซึ้ง ด้านความรู้ ความสามารถ

พัฒนาการ ความสำเร็จ และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

2. เป็นข้อมูลให้นักเรียนควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง

3. ช่วยให้นักเรียนตระหนักเกี่ยวกับประวัติการเรียนรู้ของตนเอง

4. วัดความสามารถของนักเรียนได้ในบริบทที่กว้างและลึก

5. ช่วยให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงความเจริญงอกงามของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

6. เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงความสามารถที่หลากหลายซับซ้อนได้ดี
7. เปิดโอกาสให้นักเรียนทำได้เต็มความสามารถ
8. เป็นการประเมินผลเชิงบวก นักเรียนนำเสนอส่วนที่ดีหรือสามารถกระทำได้
9. เปิดโอกาสให้ใช้หลักฐานจากความพยายามของนักเรียนโดยตรง
10. เป็นข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับความสำเร็จในการสอน

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า ประโยชน์ของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน ดังนี้

1. เพิ่มแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียน
2. พัฒนาทักษะทางการคิดระดับสูงแก่นักเรียน
3. พัฒนาทักษะการทำงานและการจัดการ
4. พัฒนาทักษะการสื่อสาร นักเรียนสามารถเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตนเอง

อย่างเป็นธรรมชาติ

5. ปรับเปลี่ยนการเรียนรู้จากนามธรรมไปสู่รูปธรรม
6. แสดงพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและนักเรียนได้ปรับปรุงตลอดเวลา
7. นักเรียนได้มีโอกาสในการแสดง สร้างสรรค์ ผลิตหรือทำงานด้วยตนเอง
8. เป็นสื่อกลางสำหรับแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ปกครองหรือผู้เกี่ยวข้อง
9. นักเรียนรู้วิธีการประเมินคุณค่าของผลงานตนเอง
10. มุ่งวัดว่านักเรียนสามารถทำอะไรได้บ้าง มากกว่าการวัดว่านักเรียนทำอะไรได้บ้าง
11. มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ในรูปการผลิต การสร้างความรู้ มากกว่าการเลือกคำตอบที่ถูกต้อง

จากแบบทดสอบ

12. เน้นความตรงในการประเมินผลสัมฤทธิ์มากกว่าความเที่ยงตรง
13. ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตนเอง เชื้อมั่นและภูมิใจในตนเองมากกว่าการแข่งขัน
14. ผสมผสานการสอน การเรียน และการประเมินเข้าด้วยกัน
15. นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการประเมินคุณค่าผลงานของตนเอง เข้าใจ และรู้จักตนเอง

มากขึ้นจากรูปแบบการสะท้อนภาพกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง โดยการแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึก

16. เป็นการประเมินผลเชิงบวก ให้โอกาสนักเรียนนำเสนอผลงานที่ดีมาเสนอในบรรยากาศที่ไม่เคร่งเครียด

17. เป็นเครื่องมือการประเมินที่สามารถเพิ่มแรงจูงใจทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้น

18. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานและช่วยเหลือกันพัฒนาทักษะเชิงวิชาการและสังคม
19. ก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น นักเรียน ครู ผู้ปกครอง
20. แสดงภาพรวมที่ชัดเจนและต่อเนื่องในการแสดงพัฒนาการความก้าวหน้า

ความสำเร็จของนักเรียน

21. สามารถตอบสนองรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของนักเรียนได้อย่างแท้จริง
22. ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอนมากขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา เกณฑ์การคัดเลือก หรือเกณฑ์การประเมิน และการประเมินผล
23. เปิดโอกาสให้แสดงออกถึงกระบวนการคิดขั้นสูงและสร้างสรรค์
24. เป็นการวัดโดยใช้หลักฐานจากความพยายามของนักเรียน
25. มีความตรง (Validity) สูง สามารถประเมินความสามารถได้ตรงตามสภาพที่แท้จริง
26. นักเรียนมีโอกาสในการปรับปรุงภาพพจน์ทางการเรียนรู้ของตนเอง โดยการปรับเปลี่ยนผลงานที่แสดงความสามารถที่ดีทันสมัยกว่ามานำเสนอ
27. โอกาสในการเรียนรู้ และปรับปรุงให้ดีขึ้นมีมากขึ้น
28. สามารถพัฒนาคุณภาพการสอนของครูให้มีมาตรฐานสูงขึ้นได้

9. ข้อจำกัดของการประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน

สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (2540, หน้า 139 - 140) ได้เสนอข้อจำกัดของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียนไว้ดังนี้

จุดอ่อน/ข้อเสียของแฟ้มสะสมผลงานนักเรียน มีดังนี้

1. ข้อด้อยที่เด่นชัดที่สุดคือ ครูมีภาระงานมากขึ้น
2. แฟ้มสะสมผลงานนักเรียน อาจกลายเป็นสิ่งรบกวนการเรียนการสอน

โดยไปลดเวลาสอน เพราะ

2.1 เพราะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในการจัดการเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมที่มอบหมาย เช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับการคัดเลือก การบันทึก ฯลฯ

2.2 มีผลกระทบในทางลบต่อความคิดสร้างสรรค์และทัศนคติของนักเรียน

2.3 งานที่มอบหมายทำไม่เสร็จ

3. เพิ่มสะสมผลงานนักเรียน อาจนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของครู เช่น ไม่มีการปรึกษาหารือ (Conferences) ไม่อนุญาตให้นักเรียนเลือกสื่อต่าง ๆ ไม่หาสื่อหลากหลายมาให้ นักเรียน ไม่พยายามแสดงให้นักเรียนเห็นถึงความสัมพันธ์ของการสอนกับการวัดผล ไม่พยายามที่จะแสวงหาจุดแข็งของนักเรียน ไม่มีการประเมินอย่างต่อเนื่อง และครูให้คำแนะนำ/สั่งงาน มากเกินไป

4. เพิ่มสะสมผลงานนักเรียน อาจนำไปสู่ความขัดแย้งเรื่องการให้คะแนน

5. การทำเพิ่มสะสมผลงานนักเรียน ครูต้องได้รับการอบรมทุกรูปแบบและต้องมี คำปรึกษา เพื่อให้ครูสามารถรวบรวมข้อมูล และอธิบายข้อมูลต่าง ๆ

6. เพิ่มสะสมผลงานนักเรียน ให้ข้อมูลที่มีลักษณะแปลก ซึ่งอาจถูกละเลยหรือ ถูกวิจารณ์โดยฝ่ายต่าง ๆ ได้

7. เพิ่มสะสมผลงานนักเรียน อาจกลายเป็นแนวทางที่สนับสนุนให้ครูใช้วิธีสร้าง “เครื่องมือวัดผลอย่างเดียวกวัดได้ทุกอย่าง” หรือคิดว่า “เพิ่มสะสมผลงานฯ และการวัดผลโดยใช้ เพิ่มสะสมผลงานนักเรียน เหมาะกับจุดมุ่งหมายทุกประเภท”

8. เพิ่มสะสมผลงานนักเรียน อาจนำไปสู่ข้อขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ เรื่อง ความน่าเชื่อถือและความตรงของข้อมูลที่รวบรวมและมาตรฐานของเนื้อหา ได้

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า ข้อจำกัดของเพิ่มสะสมผลงานนักเรียน มีดังนี้

1. ระยะเวลาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เนื่องจากกระบวนการประเมินผล โดยใช้เพิ่มสะสมผลงาน เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน จำเป็นต้องใช้เวลาดำเนินกิจกรรมเพิ่มขึ้น

2. วัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียน การสอนที่มีประสิทธิภาพ

3. ระยะเวลาการเตรียมการสอน การประเมินผลการเรียนรู้ และการให้ข้อมูลย้อนกลับ แก่นักเรียน และการปรับปรุงผลการสอนของครู

4. ความสามารถในการพัฒนางานในลักษณะทีมงานของบุคลากรในโรงเรียนและ ความร่วมมือซึ่งกันและกัน

5. ความรู้ความสามารถของบุคคลผู้เกี่ยวข้องด้านการจัดการเรียนการสอนและ สนับสนุนการเรียนแบบการประเมินด้วยเพิ่มสะสมผลงาน

6. ความพร้อมของอาคารสถานที่ต่อการจัดการเรียนการสอนตามสภาพที่แท้จริงและ สิ่งที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนแบบการประเมินด้วยเพิ่มสะสมผลงาน

7. เนื้อหาสาระความรู้ที่สำคัญในหลักสูตรควรสอดคล้องกับการประเมินด้วย
แฟ้มสะสมผลงาน

8. ความตระหนักต่อวิชาชีพครูความกระตือรือร้นของครูในการที่จะพัฒนานักเรียน
9. วิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาของผู้บริหารและบุคลากรผู้เกี่ยวข้อง

10.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

10.1 งานวิจัยภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับแฟ้มสะสมผลงาน

จิราภรณ์ ศิริทวี (2540) จากการสำรวจความรู้สึกที่มีต่อการจัดทำแฟ้มสะสมงาน
ของผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3/1 และ 3/3 ปีการศึกษา 2539-2540 จำนวน 77 คน
โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่าผู้ปกครองทุกคน (100 เปอร์เซ็นต์) เห็น
ประโยชน์จากการใช้แฟ้มสะสมงานอย่างยิ่ง ในเรื่องทักษะการทำทักษะการจัดการ ทักษะการคิด
ทั้งทักษะการคิดคำนวณ การคิดแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนั้น ผู้ปกครอง
ยังมีความเห็นว่า แฟ้มสะสมงานช่วยพัฒนาลักษณะนิสัยของนักเรียน ทั้งเรื่องความรับผิดชอบ
ความมีระเบียบ การตรงต่อเวลา และการรู้จักแก้ไขข้อบกพร่อง ผู้ปกครองได้เรียกร้องให้มีการใช้
แฟ้มสะสมงานประเมินวิชาอื่น ๆ โดยเฉพาะวิชาทักษะทุกระดับชั้น ประการที่สำคัญที่สุด
ผู้ปกครองมีความรู้สึกว่าการที่ผลงานของนักเรียน ถูกรวบรวมอยู่ในแฟ้มสามารถให้ผู้ปกครอง
ได้เข้าใจ และเห็นสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้ หรือไม่ได้เรียนรู้ชัดเจนขึ้น และสามารถให้ความช่วยเหลือ
นักเรียนได้ตรงจุด ผู้ปกครองมีความเห็นว่า แฟ้มสะสมงานเปิดโอกาสให้นักเรียนมีความ
รับผิดชอบต่องานที่ทำมากขึ้น และมุ่งพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้ดีขึ้น นอกจากนั้นยังช่วย
เสริมสร้างพัฒนาภาพที่ดีระหว่างนักเรียน ผู้ปกครอง และครูได้อย่างดีอีกด้วย

ธัญญา มากเหลือ (2541) ได้เสนอผลงานวิจัยในเรื่อง การจัดการเรียนการสอน
วิชาภาษาอังกฤษ ระดับประถมศึกษาที่ใช้การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน สาขาวิชา
ประถมศึกษา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของครูผู้
สอนวิชาภาษาอังกฤษ ระดับประถมศึกษาที่ใช้การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานจำนวน 3 ท่าน
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
วิชาภาษาอังกฤษ นักเรียนต่อการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า นักเรียน
มีผลการเรียนดีมาก คืออยู่ในระดับเกรด 4 ถึงร้อยละ 72.52 และมีความคิดเห็นต่อการประเมิน
โดยแฟ้มสะสมงานอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ในกระบวนการจัดทำแฟ้มสะสมงาน

อรุณี เมืองศรี (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงานกับ รายวิชาการจัดการในบ้าน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหอยพระ จำนวน 40 คน ด้วยการประเมิน โดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน และเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครอง เกี่ยวกับการ ประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงานกับรายวิชาการจัดการในบ้าน ผลการวิจัยโดยสรุปพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยการให้แฟ้มจะมีคะแนนความรู้สูง หลังจากเรียนโดยการให้แฟ้มสะสมผลงาน สามารถพัฒนาตนเองได้ดี ด้านความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ว่าแฟ้มสะสมผลงาน สามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนได้ดี

นารีย์ วงศ์ไผ่ (2541) ได้ทำการวิจัยในเรื่อง การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ แฟ้มสะสมงานนักเรียนของครูที่เป็นวิทยากรแกนนำ จำนวน 2 ท่าน จังหวัดลำพูน สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน ของครูที่เป็นแกนนำ ผลการวิจัย ทำให้ทราบว่า ครูที่เป็นแกนนำวิทยากรในการเผยแพร่ความรู้ มีความเข้าใจ และมีกระบวนการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก และนักเรียนพอใจกับการทำงาน โดยการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

ประภากร กองตาพันธุ์ (2541) ได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องผลสัมฤทธิ์ในวิชา ภาษาไทย ของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้แฟ้มสะสมงาน สาขาวิชาการสอนภาษาไทย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้แฟ้มสะสมงานและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาภาษาไทย ของนักเรียนที่ใช้แฟ้มสะสมงานกับนักเรียนที่ไม่ใช้แฟ้มสะสมงาน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2541 โรงเรียนบ้านป่าแฉะ อำเภอป่าแดด จังหวัด เชียงราย จำนวน 42 คน แบ่งเป็นกลุ่มควบคุม 21 คน กลุ่มทดลอง 21 คน เครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัยประกอบด้วย แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาภาษาไทยของนักเรียนหลังจากใช้แฟ้มสะสมงานสูงกว่าก่อนใช้ แฟ้มสะสมงาน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาภาษาไทยของนักเรียน ที่ใช้แฟ้มสะสมงาน สูงกว่านักเรียนที่ไม่ใช้แฟ้มสะสมงาน

10.2 งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับแฟ้มสะสมผลงาน

Bryan (1999) ได้ศึกษาเรื่องเทคนิคการรู้หนังสือ การประเมินในมัธยมศึกษากับการพัฒนาแฟ้มสะสมงานนักเรียน ส่วนใหญ่ขาดเทคนิคการเรียนรู้ในการวางแผน ในอนาคตการวิจัยมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ เพื่อเพิ่มพูนระดับการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ระดับ 9 ผู้วิจัยทำงานร่วมกับคณะกรรมการออกแบบ และผลิตความคิดรวบยอด ขอบเขตเหตุการณ์และกำหนดการสอน และงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร เพื่อประยุกต์ใช้กับครู เพื่อให้เทคนิคการเรียนรู้สำเร็จตามหลักสูตรเทคนิคและกิจกรรมที่เพิ่มเติม จะเป็นเป้าประสงค์ที่จะเริ่มในการวางแผนในอนาคต ครูและผู้บริหารจะเป็นผู้ใช้ข้อมูล แฟ้มสะสมผลงานนักเรียนกลายเป็นเทคนิคการเรียนรู้โดยการวิเคราะห์ตนเอง และการประเมินก่อนและหลังการสอน การพัฒนาการประเมิน สำหรับนักเรียน จะใช้การประเมินทัศนคติของครู การพัฒนาแฟ้มสะสมงาน ทัศนคติของนักเรียน และการปฏิบัติในชั้นเรียน ข้อสรุปและข้อเสนอแนะแสดงให้เห็นถึงระดับพื้นฐานที่ใช้กับนักเรียน โดยต้องแก้ไขความเข้าใจ และการแสดงออก ความร่วมมือในการทำงานปัญหาของเนื้อหาที่จะประยุกต์ใช้

Nathan (1995) ได้ศึกษาการประเมินด้วยแฟ้มสะสมงานและการปฏิบัติการสอนของครู (โรงเรียนในเมือง) การศึกษานี้เป็นการสำรวจในความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินด้วยแฟ้มสะสมงานและการปฏิบัติของครูในการทำงานให้เข้าใจถึงการประเมินด้วยแฟ้มสะสมงาน มีการตั้งวัตถุประสงค์ดังนี้

1. แฟ้มสะสมผลงานมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนอย่างไร
2. แฟ้มสะสมผลงานมีผลต่อความเข้าใจของครูอย่างไร
3. แฟ้มสะสมผลงานมีผลต่อหลักสูตรอย่างไร

การวิจัยสรุปได้ว่า การวิเคราะห์ข้อมูล จากความหลากหลายของที่มา รวมทั้งประกอบการสัมภาษณ์ครู สังเกตในห้องเรียน และพฤติกรรมของผู้เรียน และสำรวจการปฏิบัติจากครู สิ่งที่ได้คือความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างการประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน และการปฏิบัติในห้องเรียน โดยข้อมูลที่ได้มาจาก 2 โรงเรียน คือ Central Park East Secondary School in New York city และ Fenway Middle Collage High School in Boston Massachusetts

Clark (1996) ได้ศึกษา การวิเคราะห์การดำเนินการของการพัฒนาแฟ้มสะสมผลงานส่วนบุคคล : ทางเลือกของครูในการประเมินแนวใหม่ การพัฒนาการสอนโดยแฟ้มสะสมผลงาน (PDP.) เป็นทางเลือกในการประเมินแนวใหม่ของครู ทำให้เป็นประโยชน์กับผู้เรียนในการสอนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ จากการสอนโดยการสร้างและประยุกต์เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในการสอนและการเรียนแบบร่วมมือ และสามารถดำเนินการประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน

ซึ่งเป็นทางเลือกใหม่ของครูได้ PDP. เป็นลักษณะเฉพาะในการประเมินของครูมีหน้าที่ในการดำเนินการ และมีผู้บริหารเป็นผู้ร่วมมือ ในการพัฒนากระบวนการ วัตถุประสงค์ในการวิจัย ดำเนินการใน Central Florida ระหว่างปี 1993-94 ด้วยความสมัครใจ จำนวนประมาณ 300 คน โดยจากการสังเกต อภิปราย และทราบข้อมูลได้ดังนี้ PDP. เป็นกระบวนการที่มีผลต่อครู โดยการค้นหาความสามารถจากกระบวนการ และการพัฒนาของแต่ละบุคคล และทำให้ทราบถึงการเจริญเติบโตของโรงเรียนที่ครูไปสอน ทำให้ PDP. เป็นทางเลือกแนวใหม่สำหรับครู

Newman (1995) ได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่อง แฟ้มสะสมผลงาน : การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักเรียน เกรด 12 ใน 8 ห้องเรียน วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของนักเรียนเกรด 12 ใน 8 ห้องเรียน จำนวน 42 คน โดยการสัมภาษณ์ และสังเกตนักเรียนในการปฏิบัติ และกระบวนการเรียนรู้ในแฟ้มสะสมผลงานในการวิจัย วิเคราะห์ถึงการเขียนการประเมินตนเองและประเมินกระบวนการเรียนด้วยแฟ้มสะสมผลงาน ผลของการศึกษาทำให้ทราบว่าหลังจากที่มีกระบวนการประเมินโดยแฟ้มสะสมผลงาน โดยประมาณครึ่งภาคเรียนนักเรียนทั้งหลายเปลี่ยนแปลงโดยการยอมรับในการประเมินตนเองมากขึ้น การประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงานนี้จะทำให้นักเรียนรู้จักตนเอง และสามารถทำตามขั้นตอนได้ดี และผลการวิจัยยังชี้ว่าการสัมภาษณ์ และการสังเกตอย่างไม่เป็นทางการจะช่วยให้การดำเนินการประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงานได้ดี

Cole (1995) ได้ศึกษาในเรื่อง การประชุมเชิงปฏิบัติการ ในการเขียนแฟ้มสะสมผลงานในนักเรียน เกรด 6 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย คือ เพื่อศึกษานักเรียนในการพูดถึงการเขียนและการเรียน โดยแฟ้มสะสมงานในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างไร โดยใช้การศึกษาโดยการสัมภาษณ์ สังเกตในห้องเรียน และวิเคราะห์วิธีสอน ศึกษาจากนักเรียนหญิง 4 คน จากเกรด 6 พูดถึงการเขียนเนื้อหา รายงานในเวลา 8 สัปดาห์ ใช้เวลา 8 ชั่วโมง ในการสังเกตและสัมภาษณ์ในห้องเรียนระหว่างหลักสูตรปี 1993-94 เพื่อดูว่า

1. นักเรียนเกรด 6 พูดถึง งานเขียนของเขาเป็นอย่างไร
2. การนำเอาความรู้ในห้องถิ่นมาใช้กับแฟ้มสะสมผลงาน นักเรียนสามารถที่จะประเมินงานเขียนต่าง ๆ ในด้านเนื้อหา ภาษา ทรรศนะในการทำงานด้วยตนเอง บทบาทความสัมพันธ์ จินตนาการ ผลสัมฤทธิ์ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความพยายาม เหตุผลและต้องมีความอดทนในการประเมินตนเองและต้องการความช่วยเหลือในการเรียนการสอนแก่นักเรียน ผลการวิจัยแสดงถึงแฟ้มสะสมผลงาน จะช่วยให้นักเรียนสร้างและปรับปรุงงานให้ดีขึ้นได้

Dunn (1995) ศึกษาวิจัยในเรื่อง กระบวนการเขียนแผนการสอนในวันนี้ของ โรงเรียนมัธยมในเมือง วัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการเรียนโดยการใช้ แฟ้มสะสมผลงาน และสำรวจความสม่ำเสมอในทัศนคติ , สัมภาษณ์และสังเกตในการประเมิน แฟ้มสะสมผลงาน ได้มีการรวบรวมเข้ามาอยู่ในชั้นเรียนและมีความแพร่หลาย โดยกำหนดเป็น บทบาทของแฟ้มสะสมผลงาน และในงานวิจัยก็แสดงให้เห็นถึง ข้อดีและไม่ดีในทัศนคติต่อการใช้ แฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน แต่ส่วนใหญ่ก็รู้สึกสบายและประสบผลสำเร็จในการใช้แฟ้มสะสม ผลงาน

Dawyer (1995) ได้ศึกษาการพัฒนาความชำนาญ และการปรับปรุงการศึกษา : การศึกษาการเปลี่ยนแปลงในครูและนักเรียนระหว่างที่ดำเนินการเขียนแฟ้มสะสมผลงาน ใช้เวลา 1 ปีในการศึกษาตรวจสอบ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของการประเมินโดยการใช้แฟ้มสะสมผลงาน โดยดำเนินการศึกษาใน 2 ห้องเรียน เกรด 9 ในอังกฤษ โดยมีเป้าหมายและกำหนดให้ครูทั้งสองคน สอนเหมือนกัน และได้ทำการสำรวจการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงานในการเรียนรู้งานวิจัย ได้ออกแบบให้มีการประสานงานกันระหว่างครูทั้ง 2 และห้องเรียนใน 5-8 จุดโดยใช้การสัมภาษณ์ อภิปราย และสังเกตห้องเรียน ผลการวิเคราะห์เปิดเผยว่า : 1. แฟ้มสะสมผลงานต้องปรับปรุง โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 2. เป็นทางเลือกที่ดีในการพัฒนากระบวนการ 3. นักเรียนมีความ รู้สึกเป็นเจ้าของการเรียนรู้ เกิดบูรณาการทางความคิด ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน แฟ้มสะสมผลงานจะทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาในการพัฒนาที่ยั่งยืน ต่อไป

Montgomery (1995) ได้ศึกษา การเขียน การพิจารณาและการประเมินใน ห้องเรียนอังกฤษ : บทบาทของแฟ้มสะสมผลงานในการสร้างองค์ความรู้ คุณภาพในการศึกษาถึง บทบาทในการประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน ศึกษาในโรงเรียนนานาชาติของประเทศไทย นักเรียนสามารถที่จะเก็บรวบรวมผลงานได้อย่างดี และมีปฏิริยาในการรวบรวมงานและเกิด ความเข้าใจในการประเมินได้อย่างดี และเห็นถึงข้อดีที่จะต้องทำ การประเมินด้วยแฟ้มสะสมงาน จะเป็นการประเมินที่อยู่ในการศึกษาได้เป็นอย่างดี เพราะสนับสนุนให้นักเรียนได้ทำงาน และ มองเห็นอนาคตที่ดีในการทำงาน และยังส่งเสริมระบบการเตือนตน ให้กับผู้เรียนด้วยแสดงให้เห็น ถึงการกระตือรือร้นในความสนใจ และความมีปฏิภาณไหวพริบของผู้เรียนและการสังเกต นับว่า เป็นกระบวนการแรก ที่สามารถนำมาใช้ในการประกอบกับแฟ้มสะสมผลงานได้เป็นอย่างดี

Ketter (1994) ได้ทำการศึกษาวิจัย พฤติกรรมและทัศนคติในการเปลี่ยนแปลงของครูและนักเรียนในผลของการดำเนินการของวิธีการประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน ด้านการเขียน การศึกษาสำรวจในกระบวนการของการดำเนินการวิธีการประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงานในระดับ 5 โรงเรียนมัธยม ห้องเรียนภาษาอังกฤษ ศึกษาถึงการปฏิบัติในโรงเรียนชนบท 6A ในภาคตะวันตกกลางของสหรัฐอเมริกา ผู้วิจัยในการทำการศึกษาวงการพฤติกรรมโดยการสัมภาษณ์ครู 5 คน นักเรียน 15 คน โดยดำเนินการดังนี้ 1. ออกแบบหลักสูตรภาษาอังกฤษ ทำการสังเกตในห้อง 7 ถึง 8 ครั้ง และสัมภาษณ์ครู 2. สำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับทัศนคติการประเมินแฟ้มสะสมงานและเกี่ยวกับประโยชน์ของหลักสูตร ใช้การวิเคราะห์ผลความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ตัวแปรที่ได้รับการสังเกตในเวลาเดียวกัน เปรียบเทียบจากหลักสูตรของ Paly-Miller ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึง 3 ด้านในสิ่งที่ครูต้องการคือ 1. วิธีการใหม่ ๆ ในห้องเรียน 2. ครู 5 คน ต้องการเครื่องมือในการประเมิน โดยวิธีการใหม่ในห้องเรียน 3. ผู้วิจัยและครูทั้งหมดต้องการเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการ และตรวจสอบแทรกการประเมิน การดำเนินการให้กับผู้บริหารสนับสนุนด้วย

Wilson (1993) ศึกษาวิจัยในเรื่อง การสร้างค่านิยมในโรงเรียนมัธยมศึกษาในการทำแฟ้มสะสมงาน งานวิจัยคุณภาพในการศึกษา วิธีการสร้างค่านิยมในโรงเรียนมัธยมเป็นการพัฒนาประโยชน์ต่อการทำแฟ้มสะสมผลงาน ระหว่างครึ่งภาคเรียน ใน Ural Wyoming (รัฐวอโอมิง ทางตอนเหนือของสหรัฐ) ข้อมูลที่ได้จากครูและผู้วิจัย โดยการสังเกตจากภายนอก ผลจากวิจัยสรุปว่า นักเรียนมีความสนใจและมีวิจรรย์ญาณในการประเมินทำให้เด็กไปสู่เป้าหมายของงานได้ และสร้างความเข้าใจของเด็กเกี่ยวกับการพัฒนาการเขียนได้ ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้เด็กสามารถสังเคราะห์และวิเคราะห์ด้วยตนเองได้

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในงานวิจัยของต่างประเทศ เป็นไปในลักษณะวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสังเกต บันทึก ปฏิบัติการทดลองสอน และผลการวิจัยส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของกระบวนการในแง่การนำไปใช้ ตลอดจนผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่ดีขึ้นในวิธีการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง รู้จักที่จะนำข้อมูลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และครูผู้สอนก็สามารถพัฒนาตนเองให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ และในงานวิจัยภาษาไทย กับการใช้แฟ้มสะสมงานทำให้ทราบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยการประเมินโดยแฟ้มสะสมงานสูงกว่าการเรียนแบบไม่ใช้แฟ้มสะสมงาน รวมทั้งได้ทราบถึงพัฒนาการของนักเรียนตลอดเวลาและนักเรียนมีความคิดเห็นในทางบวกต่อการใช้แฟ้มสะสมงาน ตลอดจนผู้ปกครองมีความชื่นชมในการประเมินด้วยแฟ้มสะสมงาน เนื่องจากลดความตึงเครียดในการเรียนลงได้